

**DEMARINUORTEN
POLIITTINEN
OHJELMA 2026–2028**

Sisällysluettelo

Johdanto	4
Sosiaalidemokraattinen hyvinvointipolitiikka	9
Terveys hyvinvoinnin pohjana	10
Mielenterveys, nuorten palvelut, oppilas- ja opiskelijahuolto	11
Päihdepalvelut kriminaalipolitiikasta hyvinvointi- ja terveyspolitiikkaan	12
Kokonaisvaltainen hyvinvointipolitiikka	13
Sosiaaliturvan tilkkutäkistä Yleisturvaan	17
Sosiaalidemokraattinen talouspolitiikka	19
Finanssi- ja rahapolitiikka	20
Solidaarisella verotuksella ehkäistään eriarvoisuutta	21
Markkinat	24
Omistajapolitiikka	25
Aluepolitiikka	26
Työ- ja elinkeinopolitiikka	28
Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus työmarkkinoilla	30
Oikeus hyvään työhön läpi elämän	31
Kestävä eläkejärjestelmä	32
Työtä ihmisille - ei ihmisiä työtä varten	33
Globaali työympäristö	35
Työperäinen maahanmuutto ja kansainväliset osaajat	35
Osaava työvoima	37
Sopimusyhteiskunta	38
Demokraattinen työelämä ja sen tulevaisuus	39
Yrittäjyys	41
Koulutus ja sivistyspolitiikka	41
Varhaiskasvatus ja esiopetus	42
Koulutusjärjestelmän yleiset tavoitteet	44
Perusopetus	47
Toinen aste	48
Oppimisen tukipalvelut	50
Korkeakoulutus ja jatkuva oppiminen	51
Tiede ja tutkimus	53
Kulttuuri ja vapaa sivistystyö	53
Ihmisoikeudet ja demokratia	55
Ihmisoikeudet ja ilmastonmuutos	56

Digitalisaatio ja sosiaalinen media	57
Yhteiskunnan demokratisointi	59
Vähemmistöjen oikeudet	61
Ihmisten oikeusturva	63
Kohti tasa-arvoista ja yhdenvertaista maailmaa	65
Ympäristö ja ilmasto	67
Puhdas ympäristö ja monimuotoinen luonto	69
Hiilineutraali kiertotalousyhteiskunta	72
Kestävästi rakentuva Suomi	77
Kansainvälisyys	79
Eurooppa-politiikka	79
Kehitysyhteistyö- ja kumppanuuspolitiikka	83
Kauppapolitiikka	84
Ulkopolitiikka	86
Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka	87
Hybridi- ja kyberuhat	90
Asepalvelus ja tasa-arvo	90

Johdanto

Sosialidemokraattisten Nuorten poliittinen ohjelma pyrkii antamaan vastauksia kysymykseen siitä, mitä sosialidemokratia jättää käteen tämän päivän nuorille ja heidän jälkeensä tuleville sukupolville. Ohjelma pohjaa vuonna 2024 hyväksytyyn periaateohjelmaan.

Solidaarisuus on yhteisöllistä ja globaalia yhteisvastuuta. Ymmärrystä siitä, että olemme kaikki riippuvaisia toinen toisistamme. Emme lähde kaikki samalta lähtöviivalta kilpajuoksussa ilmastonmuutosta vastaan tai vaatiessamme säällisiä työehtoja. Hyvinvoivien demokratioiden tulee sisä- ja ulkopoliitikassaan paitsi näyttää esimerkkiä myös itse toimia koko maapallon hyväksi. Sosialidemokratia **kansainvälisenä liikkeenä**, on tässä työssä omimmillaan: edistäen rauhaa ihmisten, valtioiden ja valtioliittoumien välillä.

Solidaarisuus arvona pitää sisällään myös vastuun ympäristöstä. **Kestävä kehitys** on rakennettu aatteemme ytimeen ja siten muurattu myös unelmiemme yhteiskunnan keskiöön. Ihmisiltä, yrityksiltä ja muilta yhteisöiltä on vaadittava sitoutumista eettisiin ja kestävän kehityksen periaatteisiin. Se, että Suomi on pieni ja syrjäinen maa, ei ole peruste, joka antaisi suomalaisille luvan kuluttaa enemmän suhteessa muihin maihin.

Kestävä ja demokraattinen hyvinvointivaltio luo ihmisille **vapautta**. Pienet tulo- ja varallisuuserot, yhdenvertainen koulutusjärjestelmä sekä tasaisesti jakautuva hyvinvointi ovat edellytyksiä arjen vapaudelle. Myös **työ** tuo vapautta ja antaa turvaa. Jokaisella on oltava oikeus merkitykselliseen ja turvalliseen työhön, kohtuulliseen palkkaan ja työehtoihin sekä mahdollisuuksiin vaikuttaa työhönsä. Nykymuotoisen hyvinvointivaltion on kyettävä uudistumaan ja uudistamaan, kuitenkin sosialidemokraattisesta arvopohjasta tinkimättä. Sukupolvien tarpeiden ja maailman muuttuminen edellyttävät yhä enemmän keskustelua siitä, mitä hyvinvointi ja ihmisoikeudet tarkoittavat tässä ajassa.

Jotta visio sosiaalisesti, ekologisesti ja kulttuurisesti kestävästä yhteiskunnasta muuttuu todeksi, emme voi unohtaa taloudellista kestävyttä. Hyvinvointivaltion

ei tulisi olla syy, seuraus tai ratkaisu kaikkiin elämän ongelmiin, vaan ennemmin kuin trampoliini, joka luo ihmisille ja yrityksille pohjan, jolta ponnistaa eteenpäin. Sosialidemokraattinen hyvinvointivaltio tukee ja auttaa, mutta vaatii myös takaisin.

Sosialidemokraattisten Nuorten lähimpinä vaatimuksina ovat:

1) Uudistettu yhteiskuntasopimus hyvinvointivaltiosta

Suomalaisten luottamus tulee palauttaa sanoittamalla hyvinvointivaltio 2.0 uudelleen. Valtiollista toimintaa ei tule supistaa, sen sijaan voimavaroja tulee suunnata kouluttautumisen kannustavuuteen, työmarkkinoiden vakauttamiseen ja hoivalupauksen lunastamiseen. Hyvinvointivaltion tulee reagoida työikäisen väestön määrään ja siten luoda kannusteet edistää työhön johtavaa maahanmuuttoa. Sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä työllisyyden tuen välisen yhteistyön tulee muodostaa sujuva ja matalan kynnyksen palveluketju. Eläkejärjestelmää tulee vakauttaa kestäväksi ja ylisukupolisesti oikeudenmukaiseksi. Hyvinvointivaltion rahoitus pohjaa tulee uudistaa keräämällä verotulot sieltä, missä taloudellista arvonlisää tuotetaan eniten. Ilmastonmuutoksen vaikutuksia työelämään ennakoitaan ja palkansaajien muutosturvaa vahvistetaan. Työelämän rakenteita muutetaan muun muassa lyhyemmän työajan kokeiluilla sekä tekemällä osatyökykyisten työllistämistä velvoittavampaa.

2) Hiilinegatiivinen ja luontoposiitivinen maa

Suomi on hiilineutraali kiertotalousyhteiskunta* vuonna 2030 ja hiilinegatiivinen pian tämän jälkeen. Uusiutuvaan energiaan investoidaan tuntuvasti ja siirtymää hiilineutraaliin teollisuuteen ja sähköistyvään yhteiskuntaan tuetaan. Turvetuotannon tuhoamat suot ennallistetaan. Metsäteollisuudessa luovutaan avohakkuista ja verotuksella ohjataan tuottamaan ja kuluttamaan ympäristöystävällisiä hyödykkeitä. Suomessa tulee säätää sitova luontolaki, kehittää luonnonarvomarkkinaa ja EU-tasolla tulee kehittää päästökaupan rinnalle luonnonvarakauppa. Suomen tulee aktiivisesti toteuttaa luontoalueiden ennallistamista yhteistyössä EUn kanssa.

3) Suomi koulutuksen kärkimaana

Eriarvoistumista ja luokkaeroja puretaan maksuttomalla ja laadukkaalla julkisella kasvatuksella ja koulutuksella, jossa voitontavoittelu on kiellettyä. Koulutusjärjestelmän tutkintokeskeisyyttä vähennetään. Yksilöllisiä joustoja lisätään muun muassa luomalla opintojen suoritustahtiin joustoja, monipuolistamalla korkeakoulujen opintotarjontaa ja edistämällä uusia innovaatioita kuten avointa väylää ja korkeakoulujen verkkotutkintoja. Opintosuorituspainetta puretaan ja oppijoita tuetaan yksilöllisesti. Opintotuen tasoa nostetaan ja opintotukijärjestelmän lainapainotteisuus poistetaan siirtymällä Yleisturvaan lainapainotteisuus poistetaan siirtymällä Yleisturvaan.

4) Ratkaisu mielenterveyskriisiin

Kiireettömään mielenterveyshoitoon pääsee viikossa ja mielenterveyskartoitukset otetaan osaksi terveystarkastuksia. Psykososiaalisten hoitojen ja lyhytpsykoterapioiden sekä kynnyksättömän tuen saatavuus taataan. Oireiden hoidon ja palveluiden kehittämisen sijaan yhteiskunta tähtää aktiivisesti myös hyvinvointia murentavien rakenteiden ja normien purkamiseen. Terapiasta ei saa tulla edellytys arjesta selviytymiselle.

5) Sosiaaliturvajärjestelmän täysremontti

Yksinkertaistetaan sirpaleinen ja tehoton järjestelmä **Yleisturvaksi**, joka vastaa joustavasti erilaisiin tarpeisiin ja elämäntilanteisiin.

6) Kansanvallan peruskorjaus

Äänestys- ja vaalikelpoisuusikäraja lasketaan 15 ikävuoteen. Demokratiakasvatusta lisätään ja julkisen sektorin toimijat velvoitetaan hyödyntämään osallistavaa budjetointia*. Kansallisissa vaaleissa otetaan käyttöön vaalikohtaiset kampanjakatot* ja vaalirahoitussäätelyä tiukennetaan. Vihapuheelle on ehdoton nollatoleranssi. Massadatan käyttöä säännellään Suomen ja EU:n tasolla ihmisten yksityisyydensuojan turvaamiseksi

7) Tulevaisuuden EU on vahvimmillaan tiiviin yhteistyön unionina, joka puhuu yhdellä äänellä globaaleissa neuvottelupöydissä ja luo kumppanuuksia maailman demokraattisten maiden kanssa

EU:n tulee tiiviin yhteistyön unionina kehittyä suuntaan, jossa se kaikessa toiminnassaan vaalii demokratiaa, läheisyysperiaatetta ja kansalaisvapauksia, saavuttaa unionin hiilineutraaliuden sekä edistää aktiivisesti ihmisoikeuksia globaalisti. EU:n tavoite tulee olla kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän palauttamisessa yhdessä maailman demokraattisten maiden kanssa. EU:n tulee tavoitella strategista itsenäisyyttä sekä riippuvuuttaan Yhdysvalloista ja muista suurvalloista. Jäsenvaltojen tulee yhtenäistää asevoimiansa ja koordinoita yhdessä yhteiskunnallisesti ja puolustuksellisesti kriittisen teknologian kehitystä.

8) Kestävä ja säännelty taloudellinen kasvu

Kasvun tavoitteena on eriarvoisuuden ja köyhyyden poistaminen. Yritysvastuusäntelyä sekä tuotantoketjujen valvontaa ja läpinäkyvyyttä parannetaan. Oikeus järjestäytyä taataan globaalisti ja ILO:n työtä työntekijöiden oikeuksien esiin nostamiseksi tuetaan. Finanssipolitiikka ja aktiivinen työmarkkinapolitiikka mitoitetaan suhdannetilanteen edellyttämällä tavalla vastasyklisesti*. Hiilitullit* otetaan käyttöön.

9) Maailman oikeudenmukaisin veropolitiikka

Pääomaveroa muokataan progressiivisemmaksi. Pidemmällä aikavälillä on siirryttävä asteittain kohti yhtenäisempiä alv-verokantoja ja alennettava yleistä. Muutos tulee toteuttaa oikeudenmukaisesti, eli samanaikaisesti sosiaaliturvan tasoa korottamalla ja muita tukimuotoja kehittämällä. Listaamattomien yhtiöiden osinkoverohelpotuksia muutetaan, jotta ne eivät kannusta aggressiiviseen verosuunnitteluun. Globaalien yritysten minimiveroa* edistetään veroparatiisien toiminnan estämiseksi. Valtiontaloutta heikentävää laajaa verovähennysjärjestelmää järjkeistetään. Perintöveron progressiota lisätään suurten perintöjen kohdalla.

10) Elinvoimaisten kuntien ja hyvinvointialueiden reformi

Elinvoimaisten kuntien ja hyvinvointialueiden reformi. Kuntauudistuksella tarkastellaan ja vahvistetaan peruskuntia, taataan niiden kyky selviytyä

tehtävistään ja vahvistetaan kuntien omaa tulopohjaa sekä taloudellista itsenäisyyttä. Kuntia on kannustettava taloudellisesti laajaan yhteistyöhön palveluiden tuotannossa, minkä lisäksi kuntien rahoituspohjaa on vahvistettava suoraan lähipalveluiden turvaamiseksi. Tulevaisuudessa on tarkasteltava myös hyvinvointialueiden määrää, jotta voidaan varmistaa niiden selviytyvän tehtävistään ilman, että hyvinvointialueiden välille syntyy tasa-arvo- tai yhdenvertaisuuseroja.

11) Suomesta ihmisoikeuksien mallimaa

Suomi ratifioi YK:n alkuperäiskansasopimus ILO 169:n* ja Pohjoismaisen saamelaisopimuksen*. Karjalaisten ja romanien asemasta tehdään selvitykset yhdessä vähemmistöjen kanssa ja heidän työtään oman asemansa parantamiseen tuetaan. YK:ssa on aloitettava työ nuorten oikeuksien sopimuksen laatimiseksi. Seksuaalirikoslainsäädännön on perustuttava suostumukseen. Jokaisen oikeus vahvistaa juridinen sukupuolensa omalla ilmoituksella turvataan. Suomessa on voitava määritellä sukupuoleksi "muu" tai jättää se merkitsemättä.

Sosialidemokraattinen hyvinvointipolitiikka

nojaa sosiaalisesti kestävään kehitykseen ja pyrkii sekä turvaamaan että kehittämään hyvinvointivaltion keskeisiä peruspilareita: kattavaa sosiaaliturvaa, laadukkaita, riittäviä ja ihmisarvon turvaavia sote-palveluita, korkean sivistystason turvaavaa maksutonta koulutusta, vahvaa yhteiskunnallista luottamusta sekä oikeutta hyvään ja turvalliseen työhön. Sosiaalisesti kestävään kehitykseen vaikuttaa olennaisesti se, kuinka yhteiskunnan muu kehitys edistää ihmisten hyvinvointia. Hyvinvointipolitiikkaa ei voi siksi tarkastella erillään esimerkiksi talouspolitiikasta. Jos ensimmäinen unohtuu, kapenevat talouskasvun sekä vakaan yhteiskunnan ja talouden edellytykset.

Sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut hoitavat tällä hetkellä jo syntyneitä ongelmia, vaikka niiden painopisteen tulisi olla ennaltaehkäisevissä toiminnaissa. Mikäli kehityskulkua ei taiteta, nostaa sosiaalisten investointien laiminlyöminen jossain vaiheessa akuuttien ongelmien määrän niin suureksi, että edes niitä ei kyetä pienenevillä resursseilla hoitamaan. Järjestelmän ytimeen on palautettava ajatus siitä, että tämän päivän hyvinvointi-investoinnit vähentävät ihmisten tarvetta turvautua yhteiskunnan turvaverkkoihin tulevaisuudessa. Hyvinvointialueiden ja kuntien välinen yhteistyö on tässä ratkaisevaa. Yhteiskunnassa on tunnistettava, että järjestöjen tekemää työtä ei kyetä kompensoimaan julkisissa rakenteissa, kuten kunnissa ja hyvinvointialueilla.

Vääristyneen toimintalogiikan lisäksi väestön ikärakenne ja sote-alojen houkuttelevuuden lasku kuormittavat hyvinvointivaltion palvelujärjestelmää tulevina vuosikymmeninä. Samalla kun suuret ikäluokat siirtyvät pois työelämästä ja tarvitsevat enemmän hoivaa, ovat nuoremmat ikäluokat edeltäjiään pienempiä. Kylmän leikkauspolitiikan sijaan oikeudenmukainen tapa ratkoa sosiaali- ja terveystalouden henkilöstöhaasteita on kiinnittää huomiota hyvinvointiin ja työssä jaksamiseen, riittävään työn resurssointiin sekä panostaa palkkatasa-arvoon.

Terveys hyvinvoinnin pohjana

Sosialidemokraattisen hyvinvointi- ja terveystalouden perusta rakentuu oikeudenmukaisen, sosiaali- ja terveyseroja kaventavan politiikan sekä laajan ja kestävä julkisen palvelutuotannon varaan. Julkisin varoin tuettujen sote-palveluiden tavoitteena on hyvinvoinnin ja terveyden turvaaminen – ei voiton tavoittelu. Vahva julkinen sektori tarvitsee kuitenkin rinnalleen sitä vahvistavia toimijoita, kuten kansalaisyhteiskunnan.

Esteettömät ja saavutettavat palvelut on toteutettava siten, että jokaisella on pääsy niiden piiriin asuinpaikasta tai muista taustatekijöistä riippumatta. Sosiaali- ja terveyspalveluita tulee kehittää yhden luukun palveluiden suuntaan, sillä moniammatillisella avulla voidaan vastata samanaikaisesti useampiin haasteisiin. Suunnittelu- ja kehittämistyössä on kuultava palveluita käyttäviä ihmisiä ja heidän läheisiään. Samalla on huolehdittava, että perusterveydenhuollon palveluita ja esimerkiksi mielenterveyspalveluja tarjotaan myös hajautetusti, jotta akuutteihin ja rutiininomaisiin terveysongelmiin saa helposti ja nopeasti apua. Alueellisten palveluiden ei tarvitse kuitenkaan aina olla kiinteitä yksiköitä.

Uusia ratkaisuja ihmisarvoisen elämän turvaamiseksi on kokeiltava rohkeasti. Palveluissa voidaan hyödyntää itsediagnostiikkaa ja pitkälle vietyä robotisaatiota. Teknologian avulla voidaan lisätä ihmisten kohtaamiseen asiakas- ja potilastyöhön käytettävää aikaa sekä siten parantaa palveluiden laatua.

Ikääntyvä väestö ansaitsee arvokkaan vanhuuden. Ikääntyvien terveiden elinvuosien lisäämisen on oltava palveluiden kehittämisen keskiössä. Ikäihmisten palvelutarpeita on kartoitettava yksilökohtaisesti. Hyväkuntoisille ikäihmisille kotihoito mahdollistaa itsenäisen elämän pitkälle vanhuuteen. Kotiin annettavien palvelujen henkilöstömäärän kasvua tulee seurata säännöllisesti, jotta se vastaa kasvavaa tarvetta. Hyvällä perhe- ja omaishoidolla, asumispalveluilla ja muulla tehostetummalla hoidolla ja hoivalla on oltava myös paikkansa, sillä jokaisella tulee olla tarvittaessa mahdollisuus myös vahvemman tuen palveluihin. Ikääntyneiden asumispalveluita on kehitettävä yhteisöllisyys edellä.

Palliativisen hoidon ja saattohoidon osaamista on kehitettävä kouluttamalla työntekijöitä kaikilla sosiaali- ja terveydenhuollon aloilla vastaamaan kolmiportaista osaamista sekä ottamalla esimerkiksi palliativinen sedaatio käyttöön nykyistä laajemmin. Kotiin tarjottavaa palliativista hoitoa ja saattohoitoa on kehitettävä siten, että jokaisella on mahdollisuus valita kuolema kotona, hoito- tai hoivayksikössä. Jos henkilöllä on kuolemaan johtava sairaus ja laadukkaasta palliativisesta hoidosta ja hoivasta huolimatta oireita ei saada hallintaan, tulee eutanasia sallia tarkoin määritellyissä tapauksissa. Henkilön tulee ilmaista tahtonsa eutanasiasta "täysissä sielun ja ruumiin voimissa." Eutanasian toteuttamisen tulee perustua terveydenhuollon ammattilaisten vapaaehtoisuuteen. Eutanasia voidaan toteuttaa aktiivisesti terveydenhuollon ammattilaisen toimesta tai lääkkeellisesti potilaan tai omaisen toimesta terveydenhuollon ammattilaisen valvonnassa.

Mielenterveys, nuorten palvelut, oppilas- ja opiskelijahuolto

Uupumuksesta ja mielenterveyden haasteista on tullut vakava rakenteellinen ongelma. Elämän pitää tukea henkistä kantokykyä, eikä terapiasta voi tulla edellytys arjessa jaksamiselle. Mielenterveyskriisi johtuu osin kapitalistisen talousrakenteen luomista paineista, joita sosialidemokraattisen politiikan on pyrittävä purkamaan. Samalla kun yhteiskunnan rakenteita muutetaan hyvinvointia tukeviksi, on mielenterveyspalvelut saatettava kuntoon heti. Kattavat, ihmisarvoiset ja saavutettavat matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut on taattava kaikille. Apua on saatava viikon kuluessa yhteydenotosta, mutta tukea on oltava tarjolla tarvittaessa myös heti. Mielenterveyspalveluita tulee tarjota myös pop up -pisteillä, joissa avun piirin pääsee ilman ajanvarausta. Akuutin mielenterveysavun saatavuutta tulee vahvistaa muun muassa ottamalla hyvinvointialueilla käyttöön monitoimijainen päivystysmalli*, jossa sosiaali- ja terveydenhuolto sekä täydentäen järjestöjen edustajat toteuttavat kiireellisiä päivystyspalveluja.

Lääkehoidon rinnalla on tarjottava aina myös terapiahoitoa. Psykoterapian tarve kasvaa, mutta psykoterapiaan on vaikea päästä, vastuu sopivan terapeutin löytämisestä jää asiakkaalle ja hoidot ovat kalliita. Jotta psykoterapeutteja saadaan lisää ja hoidon tarpeeseen pystytään vastaamaan, sekä suomenkielisen

että ruotsinkielisen psykoterapeuttikoulutuksen tulee olla maksutonta ja opintopaikkojen määrää korkeakouluissa on lisättävä. Kuntoutus on tuotava järjestelmällisesti osaksi terveydenhuoltoa.

Päihdepalvelut kriminaalipolitiikasta hyvinvointi- ja terveystalouteen

Päihteiden käytön haittojen ehkäisy ja hoito on yksi kestävä kehityksen tärkeistä alavoitteista, ja siten sosiaalisen kestävyden ytimessä. Rangaistuksen pelko tai alueellisesti epätasa-arvoiset menettelyt eivät saa estää hoitoon pääsyä.

Hoitoon ohjausta on tehostettava. Päihdeongelma ei saa olla este muiden hyvinvointi- ja terveystalouden saamiselle tai psykososiaalisen tuen piiriin pääsemiselle. Päihdepalveluihin tulee sisällyttää muun muassa käyttöhuone, neulanvaihtopiste ja mahdollisuus suorittaa anonyymitestaus. Valvottujen huumeiden käyttöhuoneiden perustamisella ehkäistään yliannostuskuolemia ja ohjataan käyttäjiä kohti terveellisempiä elämäntapoja. Päihdekuntoutujille on varattava psykiatrisessa hoidossa omat osastonsa. Päihdehuollossa tulee tunnistaa lapsiperheiden erityisen haavoittuvainen asema. Päämääränä tulee olla päihdeongelmien periytyvyyden ehkäisy ja elämänlaadun parantaminen. Päihdeäitien Pidä kiinni -hoitojärjestelmän rahoitus tulee vakauttaa kestävämmälle pohjalle.

Huumausaineiden käytöstä aiheutuvia terveyshaittoja ei tule missään suhteessa vähätellä, mutta nykyjärjestelmä ei ole tarkoituksenmukainen. Kannabiksen käyttö ja hallussapito tulee dekriminialisoida. Käytön lopettamiselle tulee olla riittävät tukitoimet ja taata mahdollisuus päihteettömään elämään. Lisäksi selvitetään muiden huumausaineiden hallussapito- ja käyttörakenteiden rangaistusasteikon ja hoitoonohjauksen uudistamista. Vastaavasti suurempien määrien hallussapito, myynti ja valmistus säilyisivät laittomina. Huumausainerikollisuuden tutkintaresurssit kohdennetaan aineiden maahantuonnin ja laajamittaisen kaupan ehkäisyyn. Huumausaineiden kauppaan ja maahantuontiin liittyvien rikosten rangaistuksia kovennetaan.

Suomen on tavoiteltava alkoholin kulutuksen vähentämistä. Alkoholin kulutusta on ohjattava ravintoloihin, mikä vahvistaa työllisyyttä ja lisää turvallisuutta. Anniskelualueisiin liittyviä käytäntöjä tulee kohtuullistaa esimerkiksi siten, ettei katsomon kaltevuus vaikuta luvan saantiin. Pienpanimoiden ulosmyyntioikeutta yhdenmukaistetaan säätämällä samat prosenttirajoitukset kaikille pienpanimoille. Anniskelulupien tulee olla kustannuksiltaan kohtuullisia, myös yksittäisten tapahtumalupien osalta. Alkoholin etämyyntiä ei tule sallia.

Rahapelihaittojen vähentämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Veikkauksen monopoliasema ei voi olla itseisarvo ilman tosiasiallista vastuuta peliriippuvuuksista. Peliautomaatit tulee siirtää erillisiin pelitiloihin ja poistaa esimerkiksi päivittäistavarakauppojen ja ravitsemusliikkeiden yhteydestä. Sääntelyssä tulee kiinnittää erityistä huomiota netissä oleviin rahapeleihin. Rahapelien mainonnan internetissä tulee olla kiellettyä, eikä esimerkiksi reaaliaikaisia vedonlyöntikertoimia tule sallia urheilulähetysten yhteydessä. Mahdolliseen lisenssimalliin siirryttäessä sen näkyvyyttä yhteiskunnassa tulee tarkastella kriittisin silmin.

Suomen tulee edistää nikotiinituotteiden EU-tasoisesta myyntikiellon säätämistä ennalta määritetystä ikäluokasta alkaen. Tarvittaessa Suomessa tulee säätää vastaava laki kansallisesti. Suomen tulee olla savuton ja nikotiiniton vuoteen 2030 mennessä. Lainsäädäntöä ja nikotiinituotteiden verotusta on asteittain kiristettävä. Erilaisten makuaineiden kauppa ja kulutus "leivontatarvikkeina" tulee estää. Erityisenä painopisteenä tulee olla lasten ja nuorten päihteidenkäytön vähentäminen ja ongelmakäyttäytymisen estäminen. Julkisen sektorin työpaikkojen tulee olla savuttomia ja nikotiinittomia.

Kokonaisvaltainen hyvinvointipolitiikka

Oppivelvollisten mielenterveys- ja hyvinvointipalvelut tulee toteuttaa oppilaitoksen yhteydessä. Koulujen ja oppilaitosten osaamista tulee vahvistaa palkkaamalla esimerkiksi psykiatria sairaanhoitajia. Varhaista mielenterveysongelmien tunnistamista on edistettävä sisällyttämällä terveystarkastuksiin mielenterveyskartoitus. Samalla kun tukipalveluita kehitetään, on kiinnitettävä huomiota ongelmien juurisyihin.

Opiskeluterveydenhuollon henkilökunnalle tulee taata riittävä osaaminen vastata opiskelijoiden ja nuorten erityishaasteisiin, kuten opiskeluvaikeuksiin. Oppilaitospsykologien saatavuus on turvattava ja kuraattoreille taattava paremmat resurssit. Ruotsin- ja englanninkielisiä palveluja on lisättävä, mahdollisuuksien mukaan muut kieliryhmät huomioiden.

Nuorisotoimen ja koulujen välistä yhteistyötä on tiivistettävä. Peruskouluissa on oltava säännöllisesti päivystävä nuorisotyöntekijä oppimisen tukena ja innostajana. Näin mahdollistetaan erilaisten oppijoiden pysyminen mukana opetuksessa ja koulu yhteisössä. Nuorisotyö ehkäisee syrjäytymistä, vähentää yksinäisyyttä ja tuo oppilaita yhteen myös kouluajan ulkopuolella esimerkiksi nuorten kahviloiden, liikuntapalveluiden ja muiden vapaa-ajan aktiviteettien avulla.

Nuorten tuki- ja ohjauspalveluiden on löydettävä yhdeltä luukulta. Ohjaamojen toimintaresurssien tulee vastata tarvetta, ja niiden kansallinen koordinaatio tulee keskittää yhteen ministeriöön, jotta toiminnan pitkäjänteinen kehittäminen on mahdollista. Työllisyyspalveluiden siirtyminen kuntien vastuulle oli hyvä askel kohti pohjoismaista työvoimapalveluiden mallia*. Samalla on varmistettava, että nuorten työllisyyden edistäminen ja uraohjaus säilyy Ohjaamojen keskiössä. Tavanomaisiin TE-palveluihin nähden Ohjaamot tarjoavat yksilöllisempää ja kokonaisvaltaisempaa tukea matalalla kynnyksellä.

Ehkäisyvalmisteet sekä kuukautis- ja inkontinenssisuojat on saatettava KELA-korvauksen piiriin. Kuukautissuojat ja ehkäisyvälineet tulee myös vapauttaa arvonlisäverosta. Kuntien ja hyvinvointialueiden tulee tarjota nuorille laadukasta ehkäisyneuvontaa, tukea seksuaaliterveyteen liittyen sekä erilaisia ehkäisyvälineitä matalalla kynnyksellä. Jokaisella alle 25-vuotiaalla on oltava oikeus maksuttomaan seksuaaliterveydenhuoltoon.

Jokaisella lapsella ja nuorella tulee olla oikeus vähintään yhteen maksuttomaan harrastukseen. Harrastustakuu vahvistaa yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia, ehkäisee syrjäytymistä sekä tarjoaa mahdollisuuden kehittää fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia taitoja aina varhaisiästä nuoruuteen. Harrastustakuu tulee toteuttaa

ensisijaisesti harrastusetelin avulla. Tarvittaessa se voidaan toteuttaa tuomalla maksuttomat harrastukset osaksi tuomalla maksuttomat harrastukset osaksi varhaiskasvatus- ja koulupäivää niin sanotun kokonaiskoulupäivä-mallin mukaisesti. Kaksien harrastamisen markkinoiden syntymistä on varottava.

Esi-, alku- ja perusopetuksen sekä paikallisen seuratoiminnan yhteistyötä tulee lisätä. Kuntien on tuettava yhdistys- ja seuratoimintaa taloudellisten avustuksien lisäksi yhteistyöllä ja tilojen maksuttoman käytön muodossa. Tilojen maksuttomuus on keskeisessä roolissa myös seurojen kausimaksujen alentamisessa ja siten yhdenvertaisempien harrastusmahdollisuuksien takaamisessa.

Liikunnan tulee olla virallinen osa ennaltaehkäisevää terveystyötä ja nivoutua osaksi koko koulutusjärjestelmää. Koko koulutuspolun ajan, korkeakoulu mukaanlukien, on tuettava liikunnallista elämäntapaa, opiskelijoiden yksilöllisyyttä ja akateemista vapautta korostaen. Kuntien ylläpitämien liikuntapalveluiden on oltava nuorille maksuttomia. Myös erityisryhmät on huomioitava hinnoittelussa. Kuntien tulee tukea kestävästä kehitystä laajentamalla kirjastojen lainaamotoimintaa harrastusvälineisiin ja muihin vastaaviin arjen hyödykkeisiin.

Lähisuhdeväkivallan vastaista työtä on tehostettava ja siihen tulee varata riittävät resurssit. Istanbulin sopimus ja GREVIO:n suositukset on toimeenpantava täysimääräisesti. Ensi- ja turvakotien sekä naisten- ja tyttöjen talojen rahoitus on turvattava ja turvakotien määrää on nostettava. Terveystarkastuksiin on sisällytettävä kysymyksiä kohdatusta väkivallasta tai sen uhasta. Poliisin kykyä tunnistaa lähisuhdeväkivallan uhreja on parannettava. Lähisuhde- ja seksuaaliväkivaltarikokset on keskitettävä niiden käsittelyyn erikoistuneille poliiseille.

Lastensuojelua on kehitettävä siten, että perheiden ongelmiin puututaan oikea-aikaisesti ja jo varhaisessa vaiheessa. Perhehoidon määrää tulee lisätä lastensuojelussa vähintään muiden Pohjoismaiden tasolle ja perhoitajien tukea vahvistaa. Lastensuojelulaitoksien tulee olla julkisen sektorin tai voittoatavoittelemattomien toimijoiden ylläpitämiä. Lastensuojelu ja sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten psykiatrian palvelut tulee integroida vahvemmin ja

yhteistyötä kehittää. Haasteita ennaltaehkäistään tehokkaimmin riittäväillä resursseilla, laadukkaalla perhetyöllä, varhaiskasvatuksella ja perusopetuksella, monialaisella viranomaisyhteistyöllä sekä viranhaltijoiden ja huoltajien yhteistyöllä. Lastensuojelullisten toimien kohteena olevan lapsen koko perheelle on annettava tarvittavat palvelut, kuten kotiapua. Lastensuojelun jälkihuollon ikäraja tulee palauttaa 25 ikävuoteen.

Yksityishenkilöiden velkajärjestelyn esteitä on vähennettävä ja kotitalouksien ylivelkaantumiskehitys pysäytettävä. Hyvinvointialueilla tulee tarjota sosiaalisen luoton* mahdollisuus ja velkaneuvontaa. Vakuudettomien kulutusluottojen suoramarkkinointi tulee kieltää ja korkotasoa on rajoitettava pysyvästi. Kotitalouksien ylivelkaantumisen ennaltaehkäisemiseksi talouskasvatusta pitää lisätä peruskoulusta alkaen parempien taloustaitojen takaamiseksi. Nuorten pääsyä velkajärjestelyyn tulee sujuvoittaa säätämällä nuoruus arviointiperusteeksi järjestelyyn pääsemisen yleisissä esteissä.

Yksikin asunnon on liikaa. Asunnottomuutta tulee torjua asunto ensin -periaatteen mukaisesti siten, että asunto on ensisijainen tukitoimi. Luottotiedot menettäneille on turvattava asunnon saanti. Nuorisotakuu on laajennettava turvaamaan myös asumisen palvelut.

Sosiaaliturvan tilkkutäkistä Yleisturvaan

Sosiaaliturvan uudistamisesta on puhuttu pitkään. Kannustinloukkujen purkaminen, liian matala vähimmäisturvan taso, järjestelmän byrokraattisuus ja yhteensopimattomuus työelämän kanssa ovat keskeisimpiä uudistustarpeita. Sosiaaliturvamalli Yleisturvaan siirtyminen yksinkertaistaa päällekkäisen sosiaaliturvan yhdeksi kokonaisuudeksi, joka vastaa joustavasti erilaisiin tarpeisiin ja elämäntilanteisiin, tekee järjestelmästä selkeän, kannustaa työn vastaanottamiseen kaikissa tilanteissa sekä varmistaa kansalaisten yhdenvertaisuuden ilman pompottelua luukulta toiselle. Yleisturva on kolmiportainen malli, joka yhdistää viimesijaisen toimeentuloturvan eli nykyisen toimeentulotuen perusosan, sosiaaliturvan vähimmäisetuudet, opiskelijoiden tuet, kotihoidontuen, asumisen tuet sekä pienituloisten verovähennykset yhdeksi kokonaisuudeksi.

Takuutulo takaa viimesijaisen toimeentuloturvan automaattisesti, kun sille on tarve. Automaattista yleisturvaa kutsutaan takuutuloksi ja se on tarveharkintainen. Henkilön tulojen pudotessa alle 80 % (viitebudjeteilla) määritellyn vähimmäistoimeentulon määrän, tulorekisteri tekee ilmoituksen viranomaiselle, joka myöntää automaattisen takuutulon. Automaattisesti myönnettävän sosiaaliturvan suuruus on 80 prosenttia määritellystä vähimmäistoimeentulosta.

Yleistulo on syyperusteinen sosiaaliturvan taso, eli sen piiriin kuuluvat muun muassa opiskelijat, työttömät, työkyvyttömät ja aloittelevat yrittäjät. Yleistaso koostuu perusosasta, jonka tarkoitus on kattaa vähimmäiskulutus, ja ansio-osasta, jonka perusteena ovat aiemmat ansiot. Takuutulo korotetaan yleistulon tasolle kun yleisturvan piirissä olemiselle saadaan syy automaattisen tietojenvaihdon tai henkilön oman ilmoituksen perusteella. Syitä voivat olla työttömyys, sairaus, lapsen saanti, lapsen kotihoito ja opiskelu. Tuen taso määritellään niin, että yleisturva kattaa 100 % viitebudjetin mukaisesta kohtuullisesta vähimmäiskulutuksesta. Syyperusteiden kirjaaminen tulorekisteriin tulee automatisoida mahdollisimman pitkälle, jotta esimerkiksi potilastiedot voivat henkilön luvalla oikeuttaa yleistuloon automaattisesti.

Aktiivitulo palkitsee omasta aktiivisuudesta ja työllistymismahdollisuuksien parantamisesta. Yleistulo korotetaan aktiivitulon tasolle 125 %:iin viitebudjetista, kun henkilö parantaa mahdollisuuksiaan työllistyä eli osallistuu työvoimapolitiittiseen koulutukseen, aktivointitoimenpiteisiin tai muuten parantaa tilannettaan. Nykyistä aktiivisuuden määritelmää on laajennettava ja annettava enemmän arvoa henkilön omalle arviolle tai aktiivisuudelle työllistymismahdollisuuksien parantumisesta. Esimerkiksi omaehtoisen opiskelun ja vapaaehtoistoiminnan tulisi olla nykyistä joustavammin perusteita.

Sosiaaliturvajärjestelmän uudistaminen on vaativa ja aikaa vievä prosessi. Ennen kuin Yleisturva saadaan säädettyä, tarvitaan kuitenkin parannuksia nykyjärjestelmään:

- Työn vastaanottaminen ja lisätyön tekeminen houkuttelevammaksi, eli työllistymisveroasteen ja efektiivisen marginaaliveroasteen* laskeminen.
- Työllistymisen esteiden alentaminen pohjoismaisella työvoimapolitiittien mallilla.
- Yrittäjien ja muiden epäsäännöllistä tuloa saavien sosiaaliturvan parantaminen.
- Opintojen ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen helpottaminen. Opintotuen lainapainotteisuutta tulee vähentää. Pidemmällä aikavälillä yleisturva takaa opiskelijoille kohtuullisen ansiotason, ja jo ennen yleisturvan toteutumista opintorahan tasoa korotetaan niin, ettei laina ole välttämättömyys korkeakouluopinnoille. Opiskelijoille tulee taata kesänaikaisen asumisen tuki, joka ei ole sidoksissa opintotukikuukausiin.
- Asumistukijärjestelmän uudistaminen kannustinloukkujen ja byrokratian purkamiseksi, sekä asuntomarkkinoiden uudistamiseksi. Asumistuen enimmäisasumismenojen ylärajaa tulee nostaa isoissa kaupungeissa työvoiman liikkuvuuden parantamiseksi, kuitenkin siten, että asuntomarkkinoita vääristävät vaikutukset eivät lähde kasvuun.

Sosialidemokraattinen talouspolitiikka

tavoittelee kestävän kehityksen mukaista talouskasvua, joka näkee talouden välineenä eriarvoisuuden ja köyhyyden poistamiseen sekä pohjoismaisen hyvinvointivaltion tukemiseen. Tavoitteena on tasapainoinen kasvu, joka perustuu uusiutuvien luonnonvarojen kestäväan käyttöön sekä lisää hyvinvointia, takaa taloudellisen kestävyden ja vähentää eriarvoisuutta.

Viime vuosikymmenten ajan maailmantalouden kehityksen trendejä on hallinnut kaksijakoisuus. Globaali absoluuttinen köyhyys on vähentynyt miljoonien ihmisten elintason noustua ja teknologisen kehityksen myötä maailma vaikuttaa pienemmältä kuin koskaan. Kaikki eivät silti ole päässeet osallisiksi kasvusta ja eriarvoisuus aiheuttaa monissa maissa tuhoisia konflikteja. Myös kehittyneissä talouksissa muutokset ovat olleet ristiriitaisia, sillä rakennemuutos on tehnyt keskiluokan ja pienituloisten ihmisten toimeentulon epävarmemmaksi lisäten eriarvoisuutta. Kasvavasta eriarvoisuudesta on tullut läntisellä pallonpuoliskolla merkittävä poliittinen riskitekijä.

Hyvinvointivaltiota tarvitaan puuttumaan kapitalismiin sisäänrakennettuun pääomien kasautumiseen, jotta talouskasvulle ja yhteiskunnalliselle kestävyydelle välttämätön sosiaalinen liikkuvuus pysyy turvattuna. Hyvin toimiva talous on väline, joka mahdollistaa yhteiskunnan sosiaalisen koheesion ja verovaroin kustannetun julkisen sektorin kestävyden. Ilmastonmuutoksen torjunnan ja eriarvoisuuden vähentämisen on oltava talouspoliittisen päätöksenteon ytimessä. Materiaaliseen kulutukseen pohjautuvan jatkuvan taloudellisen kasvun ideologia on kyseenalaistettava. Bruttokansantuotteen rinnalla on tarkasteltava myös muita talouden mittareita, jotka painottavat esimerkiksi hyvinvointia, kotona tehtyä työtä, luonnonvarojen saatavuutta sekä teknologista kehitystä. Talouspoliittisen päätöksenteon tehtävänä on luoda edellytykset ihmisten hyvinvoinnille maapallon kantokyvyn rajoissa, kasvoi bruttokansantuote tai ei.

Tulevalla vuosikymmenellä on panostettava tulevaisuusinvestointeihin, kuten koulutukseen, tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Tulevaisuuden talouskasvun tärkein resurssi ovat ihmiset ja heidän osaamisensa. Vastaus julkisen talouden

kestävyyssvajeen luomaan paineeseen löytyy tulevaisuusinvestointien ohella myös tiiviimmistä veropohjasta ja korkeasta työllisyysasteesta.

Finanssi- ja rahapolitiikka

Suomi on osa eurojärjestelmää ja Suomen Pankki käytännössä osa Euroopan keskuspankkia. 2010-lukua leimanneen nollakorkoajan jälkeen euroalue on joutunut vastaamaan useisiin kriiseihin ja niitä seuranneisiin inflaatioon sekä korkojen nousuun. Nykytilanteessa ongelma on inflaation torjumisen ohella hitaan kasvun, heikon luottamuksen ja riittämättömien investointien yhdistelmä ympäristössä, jossa kasvunäkymä pysyy vaimeana hintavakaudesta huolimatta.

Euromaiden raskaan velkataakan takia on finanssipolitiikka noussut aiempaa suurempaan rooliin. Suomen on pitkällä aikavälillä sitouduttava EU:n finanssipoliittisiin sääntöihin ja niistä johdettuun kansalliseen lainsäädäntöön, mutta sääntöjen puitteissa on pystyttävä harjoittamaan kasvua tukevaa ja vastasyklisiä talouspolitiikkaa. Suomen on pyrittävä kehittämään EU:n finanssipoliittisia sääntöjä. Velkajarrusta huolimatta on pyrittävä säilyttämään riittävä finanssipoliittinen liikkumavara suhdannevaihteluihin reagoimisessa. Euroopan keskuspankin riippumattomuus ja riittävä keinovalikoima on taattava. Sen lisäksi hintavakaustavoitteiden saavuttaminen on turvattava. Hintavakaustavoitteen lisäksi Euroopan keskuspankin talous- ja rahapolitiikan tavoitteeksi on asetettava työllisyyden kasvu sekä kestävä talouskasvu.

Suurimpia uhkia euroalueen talouksille ovat sekä reaalityalouden romahdukset että kysyntä- ja tarjontashokit. Taloudellisten kriisien torjumiseksi pankkiunionin asemaa on vahvistettava parantamalla pankkien vakavaraisuutta. Euron valuvikojen korjaaminen edellyttää tiiviimpää finanssipoliittista yhteistyötä.

Suhdannevaihtelut ovat Suomen kaltaisessa pienessä avotaloudessa usein voimakkaita. Koska Suomella ei ole itsenäistä rahapolitiikkaa, finanssipolitiikka ja aktiivinen työmarkkinapolitiikka on mitoitettava suhdannetilanteen edellyttämällä tavalla vastasyklisesti. Kasvun hidastuessa sitä tuetaan aktiivisen finanssipolitiikan keinoin, kansainvälisen sääntökehyksen puitteissa.

Taloudellinen kestävä kehitys edellyttää, että ympäristön kantokyvyn, sosiaalisten tekijöiden ja tulevien sukupolvien lisäksi huomiota kiinnitetään myös julkisen talouden menojen ja tulojen tasapainoon. Julkisen velan suhde bruttokansantuotteeseen ei saa nousta hallitsemattomasti. Velkaantuminen tulee saada kestäväälle tasolle tulevilla vuosikymmeninä, jotta valtionvelan korkomenot pysyvät matalina ja Suomen asema kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla ei heikkene.

Solidaarisella verotuksella ehkäistään eriarvoisuutta

Verotus on keskeinen keino hyvinvointivaltion rahoittamiseen, kuluttajien ja yritysten käytöksen ohjaamiseen sekä tulo- ja varallisuuserojen tasaamiseen. Globalisaation aikana verotuksen merkitys kasvaa myös Euroopan unionissa, minkä vuoksi unionin verotusoikeus tulee määritellä selkeästi. Kohtuullisten tuloerojen yhteiskunnat ovat tutkitusti kaikkein vakaimpia. Verotuksella on siis fiskaalisen tavoitteen lisäksi myös taloudellisen eriarvoisuuden kasvua hillitsevä tehtävä. On oikeudenmukaista, että veroja maksetaan suhteessa maksukykyyn. Ongelma Suomessa onkin, ettei verotuksen progressio käytännössä ulotu kaikkein ylimpiin tuloluokkiin – jo ennestään rikkaisiin omistajiin.

Listaamattomien yhtiöiden osinkoverojärjestelmää tulee uudistaa siten, että listaamattomien yhtiöiden osinkoja verotetaan muiden pääomien tavoin yleisen pääomatuloveron mukaan. Nykyinen käytäntö kannustaa aggressiiviseen verosuunnitteluun ja vääristää investointi- ja rahoituspäätösten kannustimia kansantaloudelle vahingollisella tavalla. Lisäksi järjestelmän hyödyt kohdentuvat lähinnä hyvätuloisille. Pääomatuloverotusta tulee muuttaa progressiivisempaan muotoon, jotta verotuksen progressio koskee myös yhteiskunnan kaikkein suurituloisimpia. Pääomaverotuksen progressiota lisäämällä tulee pyrkiä lisäämään valtion verotuloja ja pienentämään tuloeroja. Progression lisäämisessä tulee olla kohtuullinen ja huomioida kansainvälinen verokilpailu. Verovapaiden yhteisöjen, kuten säätiöiden ja rahastojen, pääomatulot tulee tuoda verotuksen piiriin ja vakuutuskuorille tulee määrätä varallisuusvero.

Verotuksella on oltava laajempi ympäristöpoliittinen rooli 2030-luvulle tultaessa. Terveydelle tai ympäristölle haitallista kulutusta tulee vähentää valmisteveroilla

sekä kansallisesti että EU:n tasolla esimerkiksi verottamalla ympäristöön negatiivisesti vaikuttavia tuotteita enemmän. Suomen tulee edistää kansainvälisesti universaalien hiilidioksidiveron käyttöönottoa. Verotuksen yleistä painopistettä tulee siirtää työnteosta kulutukseen ja omistamiseen vihreän siirtymän tukemiseksi. Suomessa tulee ottaa käyttöön louhittujen mineraalien arvon mukaan määräytyvä, rojaltimallin* mukainen kaivosvero. Kiinteistöverotuksen on kannustettava energiatehokkaisiin ja ympäristöystävällisiin investointeihin.

Tulevalla vuosikymmenellä sosiaaliturvaa ja tuloverotusta tulee kehittää rinta rinnan siten, että kokonaisuus tekee työnteosta entistä kannustavampaa eikä ole heikennys perusturvan tasoon. Palkan verotuksen korvaamista lisäarvon verotuksella siitä riippumatta, onko lisäarvon tuottanut ihminen, robotti vai algoritmi, on selvitettävä. Pääomaveroa on muokattava progressiivisemmaksi. Suomen verojärjestelmää on yksinkertaistettava. Erilaisten verovähennysten määrää tulee karsia ja verotuksen painopiste on siirrettävä omistamiseen ja ympäristön kannalta haitalliseen kulutukseen. Pidemmällä aikavälillä on siirryttävä asteittain kohti yhtenäisempiä alv-verokantoja ja alennettava yleistä alv-kantaa. Muutos tulee toteuttaa oikeudenmukaisesti, eli samanaikaisesti sosiaaliturvan tasoa korottamalla ja muita tukimuotoja, kuten lääkkeiden hintasäätelyä kehittämällä. Yleisen alv-kannan alentamisen tulee näkyä positiivisena kehityksenä kuluttajan ostovoimassa, eikä vain yritysten takomissa voitoissa.

Perintövero on tehokas tapa vaikuttaa varallisuuseroihin. Jotta perintövero on oikeudenmukainen ja pienituloisellakin on varaa omistaa, tulee veron alarajaa kuitenkin nostaa ja maksuaikaa joustavoittaa. Perintöveron progressiota on lisättävä suurten perintöjen kohdalla. Perintöveroon tulee lisätä kannustimia siirtää perintö halutessaan nuorelle aikuiselle esimerkiksi sukupolven yli. Sukupolvenvaihdoshuojennusta tulee muuttaa siten, että lahjaverotuksessa saatava maatila tai yritys arvotetaan 50 %:lla sen normaalista verotusarvosta edellyttäen, että perijä osallistuu aktiivisesti liiketoimintaan.

Suomen varallisuusverotusta on uudistettava kokonaisuutena. Uudistuksen keinoin tulee puuttua kasvaviin varallisuuseroihin ja vähentää asuntokaupan

varainsiirtoveron negatiivisia vaikutuksia, kuten omistusasujien mahdollisuuksia muuttaa. Suomessa tulee selvittää omaisuuteen kohdistuvan varallisuusveron palauttamista ja kasvavan verokertymän osittaista korvamerkitsemistä muun muassa asuntokaupan varallisuusveron keventämiseen pieni- ja keskituloisten osalta.

Valtiontaloutta heikentävää laajaa verovähennysjärjestelmää on järkeistettävä. Kaikkein varakkaimpia henkilöyrityksiä hyödyttävä yrittäjävähennys on poistettava. Etupäässä suuria metsänomistajia hyödyttävästä metsälahjavähennyksestä ja metsävähennyksestä tulee luopua. Asuntomarkkinoiden sääntelyn tulee asettaa ensiasunnon ostajat erityiseen asemaan, jotta yhä useammalla halukkaalla olisi aito oikeus ja mahdollisuus omistusasumiseen. Näin pystymme puuttumaan myös kasvaviin varallisuuseroihin ja ylikuumentuneisiin asuntomarkkinoihin, kun sijoittajien merkitys asuntomarkkinoilla vähenee. Ensiasunnonostajien varainsiirtoveron verovapaus on palautettava. Asuntosijoittajien verotukia, kuten oikeutta vähentää rahoitusvastikkeet tulonhankkimisen kuluina pääomatulojen verotuksessa, on karsittava varallisuuserojen kasvun hillitsemiseksi. Sosiaaliturvaa ei tule voida käyttää asuntosijoittamisen vipuvartena esimerkiksi siten, että vanhemmat lyhentävät sijoitusasuntonsa lainaa asunnossa vuokralla olevan jälkikasvunsa tuista. Lisäksi kotitalousvähennyksen kokonaisvaltaista poistamista on harkittava.

Verovälttelyä ei tule missään määrin hyväksyä. Reaaliaikaisen tulorekisterin yhteyteen tulee luoda kaikki työsuhteet ja työnantajat kattava rekisteri, joka mahdollistaa harmaata työtä teettävien tahojen paremman tunnistamisen. Anonyymi omistaminen hallintarekisterin kautta tulee kieltää kaikilta sijoittajilta. Verohallinnon resurssit tulee kohdentaa nykyistä laajemmin sekä verotarkastukseen että veroparatiisiyhtiöiden ja siirtohinnoittelun kautta tapahtuvan veronkierron torjuntaan. Esitutinnan resursseja on lisättävä, jotta kaikki verotarkastajien ilmoittamat epäilykset pystytään tutkimaan. Lisäksi viranomaisten välistä tiedonvaihtoa tulee helpottaa ja tietokantoja yhtenäistää. Tilintarkastajilla on oltava oikeus raportoida virkavallalle epäilemistään rikoksista.

Kansainvälisen veronkierron ehkäisemiseksi on lisättävä tiedonvaihtoa veroparatiisimaiden ja verovelvollisten asuinmaiden kesken. Kansallisia verolainsäädäntöjä tulee tiukentaa ja kansainvälisen verojärjestelmän aukkoja on tilkittävä. Yritysten harjoittaman siirtohinnoittelun väärinkäyttöä voitonsiirron välineenä on rajoitettava kansainvälistä sääntelyä kehittämällä. Suomen on sitouduttava kansainvälisesti määriteltyyn yhteisöveron minimitasoon ja edistettävä sen toteutumista ulkopoliittikan keinoin. Globaalia yritysten minimiveroa tulee edistää veroparatiisien toiminnan estämiseksi ja globaalien markkinoiden pelisääntöjen selkeyttämiseksi.

Markkinat

Moderni sosialidemokratia tunnistaa tarpeen vallitsevan markkinatalousjärjestelmän epäkohtien korjaamiseksi. Hyvinvointivaltion tulee järjestää julkisesti sellaiset perusoikeuksia ylläpitävät palvelut, jotka eivät markkinoilla muuten syntyisi tai eivät olisi markkinaehtoisesti kaikille taloudellisesti saavutettavissa. Perusoikeuksia ylläpitävät palvelut eivät toteudu yhdenvertaisesti ilman julkista väliintuloa. Julkisen sektorin tulee hoitaa koulutuspalvelut kokonaisuutena ja sosiaali- ja terveyspalveluissa yksityisillä toimijoilla voi olla korkeintaan palveluja täydentävä rooli. Poliisin palvelut ja vankeinhoito pitää toteuttaa julkisesti ja vastuun turvallisuudesta tulee säilyä viranomaisilla. Näiden viranomaisten toimintaedellytykset tulee turvata riittävällä rahoituksella. Perusinfrastruktuuria ja -tarpeita, kuten vesihuoltoa ja tieverkkoa ei tule yksityistää. Kestävä hyvinvointi muodostuu julkisen ja yksityisen sektorin muodostamasta kokonaisuudesta.

Yritystuet muodostavat merkittävän osan valtion budjetista, jolloin itse järjestelmää tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomiota tukien oikeutukseen. Yritystukien avulla on pyrittävä vahvistamaan erityisesti vihreää talouskasvua, työllisyyttä ja huoltovarmuutta. Suorien ja vastikkeettomien tukien sijaan Suomen tulee painottaa vastikkeellisia yritystukia. Suomen yrityskanta on tällä hetkellä vahvasti suuryritysvetoinen, mikä osin heikentää kilpailun toteutumista tietyillä toimialoilla. Yritystukia on keskitettävä vahvemmin innovatiivisten pk-yritysten tukemiseen, sillä varoja on tehokkainta kohdistaa investointikokonaisuuksiin, jotka eivät välttämättä lähtisi liikkeelle ilman julkista rahoitusta. Markkinoita vääristäviä

tukia on koordinoitava kansainvälisesti siten, että muiden valtioiden vastaavat tuet poistuisivat suomalaisten toimialojen kanssa samanaikaisesti.

Apteekki-alan kilpailua tulee uudistaa siten, että apteekkien tarveharkinnasta luovutaan. Kun alalla on enemmän toimijoita, paine lääkkeiden hintojen alentamiseen kasvaa. Kilpailuviranomaisten tulee kuitenkin huolehtia siitä, ettei omistajuus päädy vain ketjujen ja suuryritysten haltuun. Lääkkeiden vähittäisjakelua on uudistettava siten, että lääkkeiden saatavuus helpottuu koko maassa. Kuluttajille turvallisten, reseptivapaiden itsehoitolääkkeiden myynti tulee vapauttaa muiden Pohjoismaiden tapaan hallitusti myös apteekkien ulkopuolelle.

Suomi on pieni avotalous, jonka talouden kehitys ja kasvu ovat riippuvaisia kansainvälisestä kaupasta. Kauppapolitiikkaa toteutetaan EU:n sisällä sisämarkkinoiden periaatteiden mukaisesti ja EU:n puitteissa kolmansien osapuolien kanssa. EU tarjoaa Suomelle kokoaan suuremman neuvotteluaseman. Myös kansallisen talouspolitiikan on tähdättävä suomalaisten yritysten menestyksen edellytysten vahvistamiseen. Pitkällä aikavälillä vapaan kilpailun merkitys Suomelle on ollut positiivinen, mutta valtiovetoisemmalla innovaatiopolitiikalla on myös selkeitä etuja esimerkiksi vihreän siirtymän näkökulmasta.

Elinkeinoelämällä on oltava vakaa, ennustettava sekä kasvuun ja investointeihin kannustava toimintaympäristö. Suomalaisten yritysten kilpailuetu rakentuu ennen muuta korkeasta osaamisesta, teknologiasta, ennustettavuudesta ja laadukkaista tuotteista sekä palveluista. Osaavan työvoiman ohella laadukkaat julkiset palvelut sekä infrastruktuuri tukevat suomalaisten yritysten menestymistä. Seuraavalla vuosikymmenellä tulee tähdätä viennin pohjan laajentamiseen useammille toimialoille ja erityisesti korkeamman jalostusasteen ilmastoystävällisiin tuotteisiin.

Omistajapolitiikka

Pääoman kasautumiseen johtaneesta eriarvoistumiskehityksestä huolimatta Suomi on yhä suhteellisen pääomaköyhä maa. Globaalissa maailmassa on tärkeää varmistaa, ettei Suomi pelkisty tytäryhtiötaloudeksi. Kotimaisella

omistajuudella on tässä keskeinen rooli. Omistajapolitiikan tavoitteeksi tulee ottaa omistus pohjan laajentaminen ja aktiivisen omistajaohjauspoliittisen vallan käyttäminen. Omistajapoliittisten toimenpiteiden tulee kasvattaa investointiastetta ja demokratisoida elinkeinoelämää. Kestävän omistajapolitiikan keinoihin eivät kuulu toimenpiteet, joilla varakkaille ohjataan yhä enemmän varallisuutta. Osuustoiminnan rooli kotimaisen omistajuuden edistämässä tulee tunnistaa selkeämmin osana elinkeinopoliittisia linjauksia.

Luonnollisten monopolien hallittu palauttaminen ja säilyttäminen valtion omistuksessa on ensiarvoisen tärkeää. Suomen valtion tulee omistaa kokonaan tai enemmistöisesti strategisesti tärkeitä valtionyhtiöitä. Valtion on turvattava osaltaan Solidiumin kautta kotimaista omistajuutta kansallisesti merkittävissä yhtiöissä. Valtion roolia pitkäjänteisenä omistajana tulee hyödyntää, sillä pitkällä aikavälillä yhtiöistä saaduilla osinkotuotoilla on rooli julkisen talouden tasapainottamisessa. Valtion tuottavan omaisuuden myynti ei ole taloudellisesti kannattavaa pitkällä aikavälillä eikä huoltovarmuuden kannalta tärkeää omaisuutta pidä yksityistää tai myydä. Voitontavoittelu ei kuitenkaan saa rikkoa kestävän kehityksen rajoja. Valtion omistajuus ja yhtiöiden operatiivinen johtaminen tulee pitää tiukasti erillään, jotta muutokset poliittisissa voimasuhteissa eivät määritä yhtiöiden yksittäisiä strategisia päätöksiä. Poliitiikan avulla voidaan luoda yhtiöitä velvoittavia periaatepäätöksiä, joissa on painotettava esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjuntaa. Valtion roolia sijoittajana, teollistajana ja työnantajana tulee edistää. Valtion omistajaohjauksen roolia varsinkin uusien pääomaintensiivisten toimialojen rahoittajana korostuu tulevaisuudessa ja kasvuyritysten painoarvo Suomen talouden kokonaiskuvan kannalta kasvaa. Kaupunkeja ja kuntia tulee kannustaa kehittämään uusia yritystoimintaa edistäviä yhteistyön malleja ja startup-ekosysteemejä.

Aluepolitiikka

Suomalainen hyvinvointivaltio rakentuu paitsi valtion, myös itsehallinnollisten kuntien ja hyvinvointialueiden varaan. Paikallis- ja aluetason toimijat huolehtivat asukkaidensa hyvinvoinnista, lähi- ja aluedemokratian toteutumisesta sekä lakisääteisten palvelujen järjestämisestä. Näiden tehtävien toteuttamiseen liittyy kuitenkin haaste, jossa lakisääteisten tehtävien määrä ja käytössä olevat resurssit

eivät aina kohtaa. Valtion ei tule siksi asettaa kunnille tai hyvinvointialueille uusia tehtäviä tai laatuvaatimuksia ilman, että niiden rahoitus on tosiasiallisesti turvattu.

Kuntien mahdollisuudet omien talouksiensa tasapainottamiseen ovat rajalliset. Tämän vuoksi yhteisöveron kuntien ja valtion välistä jako-osuutta tulisi tarkistaa kuntien hyväksi. Valtionosuuksien tasoa ei tule heikentää ilman, että vähennetään kunnille asetettuja tehtäviä. Lisäksi valtionosuuksien kriteerejä tulee muokata tukemaan kestävästä talouskasvusta edistäviä investointeja, sillä kuntia tulee myös kannustaa parantamaan taloudellista tilannettaan ja elinvoimaa sekä kasvattamaan siten verokertymänsä. Kuntia on kannustettava kuntarajat ylittävään yhteistyöhön sekä vapaaehtoisten että lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi. Pitkän aikavälin tavoitteena on oltava riittävän elinvoimaiset kunnat, joiden selviytyminen ei ole riippuvainen vain valtion tuesta.

Taloudellisesti kestävien kuntien on oltava myös sosiaalisesti, ekologisesti ja kulttuurillisesti kestäviä. Asuinalueiden eriytyminen on tasa-arvoisen kaupunki- ja kuntapolitiikan suurimpia riskejä. Asuinalueita kaavoitettaessa on suunniteltava monimuotoisesti eri tyyppisiä asuntoja ja asumisratkaisuja sekä asumismuodon että rahoituksen osalta. Vuokra-asuntojen riittävä määrä tulee turvata ja MAL-sopimuksia tulee kehittää jatkuvasti niin, että ne ohjaavat sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväan seudulliseen kehittämiseen. Tämä ehkäisee alueiden eriarvoistumista ja ylläpitää tervettä ikäkiertoa asuinalueella, joka puolestaan mahdollistaa palveluiden pitkäjänteisen oikein mitoittamisen ja saatavuuden kaikille asukkaille. Kuntien on pyrittävä säilyttämään lähipalvelut ja vältettävä alueiden välisiä eroja niiden saatavuudessa.

Valtion on edistettävä niiden ihmisten asemaa, jotka ovat vastoin tahtoaan jääneet voimakkaasta muuttotappiosta kärsiville alueille. Vain yhden asunnon omistavien ihmisten asunto-omaisuus ei ole verrattavissa muuhun sijoitusomaisuuteen ja saattaa siksi muodostaa perustavanlaatuisen esteen muuttamiselle ja siten työllistymiselle. Suomessa on selvitettävä mahdollisuutta kompensoida osaa asunovelasta tai asunnon menetetyistä arvosta purkupalkkion muodossa. Vastikään perittyjen ja ei-asuinkäyttöön päätyvien kiinteistöjen kohdalla purkamispäätös huomioitaisiin perintöverotuksessa.

Osana haja-asutusalueiden kehitystä tulee vihreän teknologian kehittyessä tukea omakotikiinteistöjen ja maatilojen pyrkimyksiä energiaomavaraisuuteen. Tämä voidaan toteuttaa verotukina aurinkopaneelien, pientuulivoimaloiden ja akkujen hankinnan yhteydessä, kun niiden vuotuinen sähköntuotanto vastaa asunnon tai maatalan laskennallista vuotuisia sähkönkulutusta. Näin saavutetaan huoltovarmuuden kannalta erittäin varmoja yksiköitä, jotka eivät ole alttiita sähköverkon häiriöille. Näin energiamurros voidaan valjastaa lisäämään kaupunkiseutujen ulkopuolella taloudellista toimeliaisuutta. Lisäksi vastaavia verotukia, jopa toiminnan käynnistämisen tukia, tulisi valmistella kyläyhteisöjen mahdollisten pienten energiaosuuskuntien perustamisen tukemiseksi, jotta myös pienemmillä kotitalouksilla olisi mahdollisuus osallistua omaan kulutukseen käytettävän sähkön tuotantoon.

Hyvinvointialuiden legitimizeetti edellyttää todellisen palvelutarpeen huomioivaa ennustettavaa rahoitusmallia, joka taloudellisen kestävyiden ohella kannustaa hyvinvointialueita tehokkaaseen ja vaikuttavaan toimintaan. Hyvinvointialueiden eriytymiseen myötävaikuttavia tekijöitä rahoitusmallissa on tarkasteltava kriittisesti, jotta pääsy lakisäateisten palveluiden piiriin voidaan turvata kaikkialla Suomessa. Myös verotusoikeuden myöntämistä hyvinvointialueille on selvitettävä. Kustannusten kasvun hillitsemiseksi hyvinvointialueille tulee ensisijaisesti antaa työrauha oman toimintansa kehittämiseen, ja alueiden määrän vähentämistä tulee harkita vasta, jos tämä ei tuota toivottuja tuloksia. Lainsäädäntöä tulee tarkastella rohkeasti tapauksissa, joissa se rajoittaa hyvinvointialueiden mahdollisuuksia parantaa tuottavuutta ja vaikuttavuutta esimerkiksi teknologian käyttöönoton avulla.

Työ- ja elinkeinopolitiikalla

on keskeinen vaikutus hyvinvointivaltion tulevaisuuteen sekä kestävä kehityksen toteutumiseen. Sosiaalisen kestävyiden näkökulmasta keskiössä ovat työelämän tasa-arvo ja työntekijöiden oikeudet. Toisaalta kaiken elinkeinotoiminnan on kunnioitettava maapallon kantokykyä. Hyvinvointivaltion rahoitus pohja perustuu ansiotuloihin sekä niistä kerättäviin maksuihin, ja jos työelämän pelisäännöt murenevat, työelämän laatu heikkenee ja täystyöllisyyden ihanteesta luovutaan,

myös hyvinvointivaltion rahoituspohja horjuu. Sosialidemokraattisessa tavoitteena on muun muassa työllisyyden kasvu, positiivinen tuottavuuden kehitys sekä laadukkaiden työpaikkojen syntyminen. Säänneilty kestävä markkinatalous ja työelämän demokratisointi ovat tulevaisuuden trendejä, joita Suomen on edistettävä etunenässä.

Luottamus ihmisten kesken ja yhteiskunnan eri toimijoiden välillä on edellytys sosiaalisesti kestäville työmarkkinoille. Työmarkkinapoliittisen päätöksenteon tulee rakentua työnantajien, työntekijöiden ja valtiovallan kolmikantaiselle valmistelulle. Työntekijöiden asema ja toimeentulo turvataan vahvistamalla sopimisen kulttuuria. Myös yritykset hyötyvät vakaasta ja ennustettavasta toimintaympäristöstä, jossa investointien ja työpaikkojen synnyttäminen on mahdollista.

Ikärakenteen muutos tarkoittaa, että hyvinvointivaltion palveluiden kustantantajia on suhteessa yhä vähemmän huollettavaan ihmisjoukkoon nähden. Hyvinvointivaltio tarvitsee siksi työhön johtavaa maahanmuuttoa sekä osaamisen kasvua. Yhtäältä haasteita aiheuttavat työkyky- ja hyvinvointiongelmat, jotka näkyvät muun muassa työkyvyttömyyseläkkeiden kasvuna. Tähän on pureuduttava lisäämällä työelämän joustoja sekä kiinnittämällä huomiota työn tuottavuuden ja työhyvinvoinnin väliseen suhteeseen. Lisäksi tarvitaan reilumpaa palkkausta ja työelämän segregaaation purkamista. Työelämän yhdenvertaisuutta tulee edistää purkamalla epätasa-arvoisia normeja ja toimintamalleja.

Työmarkkinoiden rakennemuutosta ei voi paeta. Uudelleenkouluttautumisen ja jatkuvan oppimisen on oltava sujuvaa jo työuran aikana. Kukaan ei saa jäädä työttömäksi siksi, ettei osaaminen riitä muuttuvassa maailmassa. Myös alustatalouden kasvu haastaa järjestäytyneitä työmarkkinoita. Lainsäädäntöön tulee luoda selkeät linjaukset siitä, missä menee raja yrittäjyyden ja työntekijyyden välillä. Pätkätöiden lisääntyminen ja vuokratyö sekä muut epätyypilliset tavat ansaita elanto uhkaavat työelämän vakautta. Työn uudet muodot eivät saa aiheuttaa ongelmia suhteessa työehtoihin, eläkkeisiin tai sosiaaliturvaan.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus työmarkkinoilla

Sukupuolten välinen epätasa-arvo johtuu yhteiskunnan rakenteista, kulttuurista, sosiaalisista odotuksista ja normeista. Keskeisiä työelämän epätasa-arvoa vahvistavia tekijöitä ovat palkkaerot. Keskeisiä työelämän epätasa-arvoa vahvistavia tekijöitä ovat palkkaerot, jotka usein johtuvat esimerkiksi sukupuolittuneesta hoivavastuusta. Niiden kaventamiseksi tulee luoda konkreettinen valtakunnallinen palkkatasa-arvo-ohjelma, jota edistetään tarvittaessa myös lainsäädännön keinoin. Nykyisen tasa-arvolain edellyttämät palkkakartoitukset eivät riitä avaamaan palkkaukseen liittyvää mahdollista eriarvoisuutta. Tasa-arvolakiin tulee siksi täsmentää, kuinka vertailtavat työntekijäryhmät muodostetaan. Suomessa tulee ottaa käyttöön palkka-avoimuus ja anonyymi työnhaku. Sukupuolittuneista työnimikkeistä tulee pyrkiä eroon.

Sukupuolittuneista työnimikkeistä tulee pyrkiä eroon niin työpaikkailmoituksissa kuin myöskin työpaikoilla. Työmarkkinoiden horisontaalisesti sukupuolittuneeseen segregoitumiseen on puututtava sukupuolitietoisella lähestymistavalla.

Raskaussyrjintä on yksi keskeisistä työmarkkinoiden tasa-arvo-ongelmista. Vaikka määräaikaisten sopimusten epäminen raskauden vuoksi on laitonta jo tällä hetkellä, tapahtuu rikkomuksia jatkuvasti. Yksilön oikeussuojaa tulee kehittää tarkentamalla säännöksiä raskaussyrjinnästä sekä sisällyttämällä ne työsopimuslakiin ja muihin palvelussuhdelakeihin tasa-arvolain lisäksi. Palkka-avoimuuden tulee kattaa palkkataulukon mukaiset peruspalkat. Lisäksi jokaisella työpaikalla on kerrottava avoimesti kriteereistä, joiden mukaan henkilökohtaisia palkanlisäjä jaetaan.

Kaikilla on oltava oikeus osallistua työmarkkinoille. Osatyökykyisten työllisyysaste on Suomessa verrattain matala. Työnantajien tietoutta osatyökykyisten ja vammaisten henkilöiden työllistämisestä pitää lisätä. Työnantaja voi saada esimerkiksi palkkatukea osatyökykyisen tai vammaisen henkilön työllistämiseen, kuitenkin enintään 24 kuukautta kerrallaan. Suomessa on tehtävä selvitys pitempiaikaisen palkkatuen mahdollisuudesta, koska jatkuva työ edistää ihmisten hyvinvointia ja jaksamista sekä ehkäisee syrjäytymistä.

Työhönvalmentajien määrää tulee lisätä, jotta osatyökykyisten ja vammaisten henkilöiden työllistyminen helpottuu. Lisäksi tarvitaan tuettua ja säänneltyä oppisopimuskoulutusta. Avotyötoimintaa on kehitettävä aidoksi väyläksi oikeaan työsuhteeseen, eikä avotyösopimuksia tule ketjuttaa. Lisäksi on selvitettävä Saksan mallin mukaisen kiintiölain tarpeellisuutta, joka velvoittaisi työllistämään vammaisia ja edistäisi siten heidän osallisuuttaan työmarkkinoilla.

Kuntien on tuettava työllisyyttä aktiivisella työllisyys- ja elinkeinopolitiikalla sekä ottamalla arvoltaan suurissa hankinnoissaan käyttöön ns. työllistämispätkä, joka velvoittaa suuren kilpailutuksen voittaneen yrityksen työllistämään nuoria, osatyökykyisiä tai muuten vaikeassa työmarkkina-asemassa olevia. TE-palveluiden siirryttyä kunnille on kehitettävä kuntien kannustimia edistää työllisyyttä, palveluntarjontaa ja puuttua pitkäaikaistyöttömyyteen.

Oikeus hyvään työhön läpi elämän

Ikäluokkien pienentyessä yhtenä tärkeimmistä työllistettävistä ryhmistä ovat nuoret. Kaikille nuorille on taattava työ-, koulutus- tai harjoittelupaikka. Taantuman pudottama työllisyys ei palaudu ennalleen ilman täsmätoimenpiteitä. Kolmen kuukauden nuorisotakuu tulee palauttaa vaiheistaen koskemaan ensin NEET-nuoria ja sitten kokonaisia ikäluokkia. Palkattomat harjoittelut tulee poistaa, sillä jokaisen tulee saada korvaus tehdystä harjoittelusta. Palkattomien harjoittelujen kieltäminen ei saa vähentää harjoittelupaikkojen määrää. Julkisen sektorin tarjoamia kesätyöpaikkoja on lisättävä ja yrityksiä on tuettava nuorten palkkaamisessa. Kesätyösetelimallista täytyy tehdä koko Suomen laajuinen. Malli täytyy kehittää siten, että sillä taataan jokaiselle nuorelle kahden viikon työsopimus työehtosopimuksen mukaisella palkalla. Kesätyöseteli tulee laajentaa koskemaan myös toisen asteen opiskelijoita. Tukemalla yritysten ja kuntien kesätyöllistämistä saadaan nuorille tärkeää kokemusta työelämästä ennen opintojen loppumista.

Työpaikalla tapahtuvan oppimisen, työharjoittelussa olevien sekä vastavalmistuneiden nuorten perehdytyksessä on panostettava työhön kiinnittymiseen. Yrityksillä tulee olla suunnitelma, kuinka nuoret sekä uudet

työntekijät kiinnitetään työyhteisöön. Perehdytys ei ole kuluerä, vaan investointi myös työnantajalle.

Työuria on pidennettävä alusta, keskeltä ja lopusta. Painopisteenä tulee olla uran keskivaiheeseen kohdistuvat toimenpiteet, kuten osaamisen päivittäminen sekä työssäjaksamiseen ja työhyvinvointiin panostaminen, joilla on suurin merkitys työllisyysasteen nostamisessa. Työntekijöille tulee ottaa käyttöön säännölliset työkuntokartoitukset. Erityishuomiota tulee kiinnittää ennen aikaisten työkyvyttömyyseläkkeiden ennaltaehkäisyyn ja todellisen eläköitymisiän nostamiseen. Ikäsyrrjintä on kitkettävä työmarkkinoilta lainsäädännöllä ja tehokkaalla seurannalla. Erilaisilla tukijärjestelmillä voidaan lisätä työnantajien halukkuutta palkata nuoria ja pitää osaajia töissä eläkeikään asti. Pidemmän työuran ja joustavan eläkkeelle siirtymisen mahdollistavat työntekijälähtöiset osa-aikaeläke- ja työaikaratkaisut.

Kestävä eläkejärjestelmä

Kaikissa eläkepoliittisissa ratkaisuissa on huomioitava sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus. Jokaista järjestelmään tehtävää muutosta valmisteltaessa tulee arvioida sen sukupolvivaikutukset. Eläkejärjestelmään tehtävät muutokset tulee sopia jatkossakin kolmikantaisesti työmarkkinaosapuolten esityksestä. Eläkerahastojen hallinnointi ja niihin liittyvä päätöksenteko pysyy maksajilla eli työntekijöillä ja työnantajilla.

Ikääntyvän väestörakenteen ja pienenevien ikäluokkien vuoksi eläkemenot ovat pysyvästi maksutuloja suuremmat. Vanhempien ikäpolvien eläke-etuja ja matalaa eläköitymisikää ei saa maksattaa nykyisten tai tulevien työntekijöiden kustannuksella. Eläkejärjestelmän kestävyys tulee varmistaa ensisijaisesti työnantajilta ja -tekijöiltä oikeudenmukaisesti kerättyjen eläkemaksujen ja eettisesti ylläpidettyjen eläkerahastojen kautta. Eläkemaksujen tuottoa tulee pyrkiä kasvattamaan nostamalla maksujen tasoa, ja siirtämättä siten vastuuta järjestelmän kestävydestä tuleville sukupolville. Lisäksi on selvitettävä mahdollisuutta luoda järjestelmään ennakoivasti eläkevarantojen taloudellista kestävyttä arvioivia mittareita ja vakauttavia elementtejä, kuten työikäisen

väestön määrään reagoiva elinaikakertoimen kaltainen tekijä, joihin mahdolliset etuus- ja maksumuutokset tulevaisuudessa perustuvat. Eläkejärjestelmän kestävyys kannalta on keskeistä parantaa nuorten työkykyä ja varmistaa työsuhteiden laatu ensimmäisistä työsuhteista lähtien. Eläkejärjestelmän oheen on valmisteltava erillinen työkyvyn ja sen johtamisen parantamiseen tähtäävä hyvinvointiohjelma.

Suomessa tulee ottaa käyttöön eläkelisiä, johon oikeutetut ammatit täytyy luokitella. Eläkelisään oikeutettu ammatti määritellään esimerkiksi seuraavasti: ammatit, jotka ovat suomalaiselle yhteiskunnalle kriittisiä, jatkuvasti osa-aikaisia, kuormittavia tai joissa on raskaat työolosuhteet, jotka aiheuttavat oireita tai traumoja.

Eläkelisään oikeutetut henkilöt saisivat lisäprosentin eläkkeen kertymään. Lisäprosentin suuruus määräytyisi yllä mainittujen kuvausten vakavuuden perusteella. Eläkelisiä koskisi ainoastaan valittuja, kriittisiä ammatteja.

Yrittäjien eläkejärjestelmä tulee uudistaa. Yrittäjien eläkemaksujen suuruuden tulee perustua toimimattoman työtulon sijaan verotettavaan ansiotuloihin.

Eläkeläisköyhyyteen tulee puuttua muun muassa lääkkeiden hintojen, kansaneläkkeen, palvelujen kehittämisen ja verotuksen keinoin vaarantamatta koko eläkejärjestelmän kestävyttä. Pidentyvistä elinajoista tulee käyttää riittävän suuri osa työhön, jotta eläkejärjestelmän ja hyvinvointivaltion rahoitus ei vaarannu. Vanhuuseläkeiän alaikäraja tulee arvioida elinajanodotteiden pidentymisen näkökulmasta. Mikäli alaikäraja nostetaan, tulee samalla sopia sitovasti konkreettisista toimita ikääntyneiden työllistymisen parantamiseksi, työelämän joustomahdollisuuksien lisäämiseksi sekä konkreettisista toimita työhyvinvoinnin ja työssä jaksamisen parantamiseksi.

Työtä ihmisille - ei ihmisiä työtä varten

Tulevaisuuden työelämän on oltava yhä joustavampaa ja vahvistettava yksilöiden hyvinvointia. On kestämatöntä, että yhä useampi nuori ajautuu

työkyvyttömyyseläkkeelle jo ennen varsinaisen työuran alkua ja että yhä useampi uupuu työssä. Työhyvinvoinnin vahvistaminen ja psykososiaalisesti kuormittavien alojen houkuttelevuuden lisääminen edellyttää, että yhteiskunta huolehtii sekä työn psykososiaalisesta että fyysisestä kuormituksesta. Samalla on kiinnitettävä huomiota työn ja muun elämän yhteensovittamisen haasteisiin, sillä esimerkiksi omaishoitajan vastuu ikääntyneen läheisen hoidosta edellyttää nykyistä työajan lyhennystä joustavampia ratkaisuja.

Suomessa on totuttu tekemään töitä noin 7,5 tuntia päivässä. Tämä ei ole kuitenkaan kiveen hakattu totuus, jota ei voisi muuttaa. Lyhentämällä työaikaa voidaan parantaa sekä tuottavuutta että työssä jaksamista ja hyvinvointia, sekä ehkäistä terveysongelmista johtuvia pitkiä poissaoloja, alanvaihtoprosesseja ja sairaseläkkeitä. Työajan lyhentäminen voidaan toteuttaa joustavasti esimerkiksi 6 tunnin työpäivillä tai neljän päivän työviikkona. Työajan lyhennys ei saa köyhdyttää palkansaajia. Ensitilassa Suomessa tulisi tutkia lyhyemmän työajan vaikutuksia hyvinvointialueilla toteumalla työmarkkinajärjestöjen johdolla kaikki hyvinvointialueet kattava kuuden tunnin työpäivän satunnaiskoe. Lyhyempään työaikaan siirtyminen tulee valmistella niin, että muutos tapahtuu vaiheittain tuottavuuden kasvaessa muun muassa automaation lisääntyessä, jotta kilpailukyky ja työllisyys voidaan turvata. Lyhyempi työaika edellyttää lisäksi muutoksia työvuorosunnitteluun. Työaikaergonomiaan tulee panostaa antamalla työntekijöille mahdollisuus osallistua vuorojen suunnitteluun. Työntekijöillä on oikeus keskittyä tehtävänkuvansa mukaisen ja koulutusta vastaavan työn tekemiseen. Lisäksi on varmistettava, että työntekijöillä on tosiasiallinen oikeus vapaa-aikaan ja palautumiseen ilman, että tällöin on velvollisuus olla työnantajan tavoitettavissa.

Henkisesti kuormittava työ ajaa vuosittain tuhannet suomalaiset työuupumukseen. Koska uupumus ei oikeuta sairauspäivärahaan, saattavat lääkärit turvata toimeentulon kirjaamalla diagnoosiksi esimerkiksi masennuksen. Tällöin kevyehköin perustein annettu diagnoosi voi tehdä työuupumuksesta yksilön oman asian, eikä siihen johtavia tekijöitä korjata työpaikalla. Työuupumuksesta tulee tehdä sairauspäivärahaan oikeuttava peruste. Kuormituksen keventämiseen on oltava tarjolla kynnyksetöntä apua ja tukea.

Siellä missä johtaminen on kunnossa, henkilöstö voi paremmin ja työ koetaan mielekkääksi. Henkilöstön hyvinvoinnin ja työtyytyväisyyden tulee vaikuttaa johdon palkitsemiskriteereihin. Työnantajilta on vaadittava hyvää johtamista ja keinoja työhyvinvoinnin edistämiseksi. Esihenkilöasemassa oleville tulee tarjota hyvän johtamistavan opintoja. Johdon roolin lisäksi on kuitenkin tunnistettava, että työntekijät ovat oman arkensa asiantuntijoita. Julkisen sektorin työpaikoilla tulee pilotoida osallistavaa budjetointia, jonka myötä henkilöstö päättää itse, millainen työkykytoiminta tai palkitseminen tukee parhaiten jaksamista.

Globaali työympäristö

Kansainvälisellä ammattiyhdistystoiminnalla huolehditaan työntekijöiden oikeuksista ympäri maailmaa. EU:n vastuulla on huolehtia osaltaan kestävän kehityksen mukaisesta yritystoiminnasta, mikä koskee palkansaajien ja yritysten lisäksi myös alueella myytäviä tuotteita ja yritysten yhteiskuntavastuuta. Sisämarkkinat tai kauppasopimukset eivät saa tukea epäinhimillisiä työoloja.

Suomen tulee ottaa tavoitteekseen laajentaa pohjoismainen työehtosopimusjärjestelmä ja sen taso koko Euroopan unionin kattavaksi työehtojen pohjaksi. EU:n laajuisilla työehtosopimuksilla voidaan hillitä unionin sisäistä hintakilpailua ja parantaa matalapalkkamaiden työntekijöiden asemaa. Ylikansalliset yhtiöt eivät saa asettaa jäsenmaita ja työntekijöitä tilanteeseen, jossa kilpaillaan alhaisilla veroilla ja palkoilla, huonolla irtisanomissuojalla tai kurjilla työolosuhteilla. Jäsenmaiden työlainsäädäntöä on harmonisoitava niin, että työsuhteen tunnusmerkit ja irtisanomissuoja on kaikkialla määritelty samoin. Lisäksi EU:n jäsenmaiden tulee toimia kahden kerroksen työmarkkinoiden muodostumista vastaan. EU:n laajuisia työehtosopimuksia ei saa kuitenkaan käyttää heikentämään suomalaisten työehtoja.

Työperäinen maahanmuutto ja kansainväliset osaajat

Ikäluokkien pienentyessä kansainväliset osaajat ja työperäinen maahanmuutto nousevat yhä suurempaan rooliin. Vääristynyttä ikäpyramidia ei ratkaista enää edes yksin syntyvyyden kasvulla. Kannustavaa perhepolitiikkaa tarvitaan yhä, mutta Suomen väkiluvun ainoa määrällisen kasvun ajuri on toistaiseksi

maahanmuutto. Työperäisen maahanmuuton lisäämisen on siksi oltava yksi sosialidemokraattisen politiikan suurimmista tulevaisuuskysymyksistä.

Kotimaisten kielten osaaminen on tärkeää työyhteisöön ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Kielivaatimus ei saa kuitenkaan johtaa syrjintään muiden seikkojen, kuten ammattiin vaadittavan osaamisen, ollessa muutoin riittävää. Kielitaidottomien ja suomalaisia työmarkkinoita tuntemattomien ihmisten kohdalla yhteiskunnan tuki nousee erityisen tärkeäksi. Valtion on varmistettava, että heidän kohdallaan noudatetaan samoja pelisääntöjä kuin muidenkin työntekijöiden kohdalla. Alipalkkaus kriminalisoidaan. Muiden työehtojen väärinkäytöstä säädetään riittävät rangaistukset, ja niiden valvontaan kohdennetaan lisää resursseja.

Nettomaahanmuuton taso on nykyisellään sekä kansantaloudellisesta että ammatillisesta näkökulmasta tarkasteltuna liian vähäistä. Suomen profiloituminen myönteisenä työperäisen maahanmuuton kohtemaana edellyttää toimivia kotoutumispalveluita perheille. Liiallista byrokratiaa tulee poistaa muun muassa säätämällä Suomessa suoritettu tutkinto oikeuttamaan automaattisesti työlupaan sekä karsimalla kohtuuttomia kielitaitovaatimuksia tarjoamalla esimerkiksi mahdollisuus vastaanottaa työtä julkiselta sektorilta, jos työntekijä sitoutuu samalla kielten opiskeluun, ja suoriutuu työtehtävistään. Työnantaja tarjoaa kielenopiskelulle puitteet ja mahdollistaa kielen opiskelun. Pysyvän työ- ja oleskeluluvan saamista tulee nopeuttaa ja tavoitteena on oltava korkeintaan kuukauden hakuprosessi. Poistetaan työperustaisten oleskelulupien kolmen kuukauden työttömyyssäntö.

Varsinkin perheiden ja nuorten maahanmuuton kannustamiseksi toisen asteen koulutuksen lukukausimaksuista EU- ja ETA maiden ulkopuolisille kansalaisille pitää luopua.

Maahanmuuton reunavaikutuksia on ehkäistävä puuttamalla työelämän ongelmiin, kuten kaksien työmarkkinoiden syntyyn ja kotouttamisen puutteisiin. Tarveharkinta* säilytetään lähtökohtana suorittavan tason töissä, ja sen alueellisille työlupalinjauksille tulee luoda yhtenäiset ja puolueettomasti

arvioitavissa olevat kriteerit, jotta tarveharkinta tosiasiallisesti toteutuu kaikkialla Suomessa. Tarveharkinnan toteuttamisen valvontaan tulee lisätä resursseja.

Osaava työvoima

Toimiva, laadukas ja maksuton koulutusjärjestelmä luo pohjan kestäväälle elinkeinotoiminnalle. Koulutuspaikkojen sijoittaminen alueellisesti työelämän tarpeiden ja kansallisten kehittämissuunnitelmien mukaisesti varmistaa sekä valmistuvien nopean työllistymisen että osaavan työvoiman saannin. Jatkuva panostus tutkimukseen ja innovaatioihin, digihankkeiden kehittäminen sekä korkeakoulujen ja yritysten yhteistyö on nostettava elinkeinopolitiikan keskiöön.

Ilmastonmuutoksen torjunta on tunnistettava mahdollisuudeksi synnyttää niin sanottuja vihreitä työpaikkoja. Korkeaan teknologiaan ja osaamiseen satsaaminen on Suomen kilpailukyvyn edellytys. Vihreän siirtymän edelläkävijyys edellyttää kuitenkin huomattavia investointeja osaamiseen ja innovaatioihin. Vastuu laaja-alaisista toimista on poliittisilla päättäjillä, mutta myös työmarkkinaosapuolten on oltava mukana luomassa polkua uuteen. Emme voi säilyttää yksittäisille työntekijöille tai yrittäjille kokonaisvastuuta ilmastonmuutoksen ja sen torjunnan aiheuttamista vaikutuksista työelämään. Askelmerkkejä ekologiseen kestävyteen on etsittävä ennakoimalla kansallisesti ilmastotoimien vaikutuksia eri alojen työtarpeeseen ja työnkuviin. Vaikutuksia tulee kompensoida työntekijöille esimerkiksi uudelleenkoulutuksen muodossa.

Vaikka ammattirakenne ei muuttuisi radikaalisti, ovat vaikutukset työnkuviin ja töiden sisältöihin merkittäviä. Osaaminen ja sen laajentaminen ovat siksi edellytys muutosten keskellä pärjäämisen. Ratkaisuja haettaessa on huomioitava työllisyysasteen nostamistavoite, jonka vuoksi jopa puolen miljoonan työikäisen uudelleenkouluttaminen tulee hoitaa keinoin, jotka eivät vähennä työvoimaan osallistuvien määrää tai osuutta. Enemmistö työuransa aikana osaamistaan kehittävästä työntekijöistä on siis koulutettava työtä ja opiskelua yhteensovittamalla. Koulutusjärjestelmän tarjontaa on välttämätöntä kehittää sekä ajallisesti että sisällöllisesti yhä monipuolisemmaksi. Osaamisen kehittämiseen tulee aina olla mahdollisuus formaalin koulutusjärjestelmän lisäksi myös vapaamuotoisemman toiminnan kautta. Omaehtoisen oppimisen, kuten

kolmannen sektorin vapaaehtoistyön, kautta hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista on kehitettävä yhä edelleen.

Erityisesti aikuisten kohdalla osaamistaan päivittävien henkilöiden toimeentulo on keskeinen kysymys. Työttömyysturvalla opiskelua on helpotettava ja omaehtoisen opiskelun tarveharkinta poistettava. Aikuiskoulutustuki tulee palauttaa siten, että sen kriteerit kohdentuu tukemaan erityisesti pieni- ja keskituloisissa ammateissa työskentelvien mahdollisuuksia päivittää osaamistaan tulevaisuuden tarpeita varten. Työntekijöiden osaamista ja työkykyä on kehitettävä aikuiskoulutuksen ja hyvinvointipalvelujen avulla sekä ottamalla käyttöön henkilökohtaiset koulutustilit. Aikuiskoulutuksen aikaista täysimääräistä opintotukea tulee tarjota eri pituisille opintojaksoille. Myös alle kahden kuukauden opinnot tarjoavat mahdollisuuksia kehittää osaamista. Samalla kustannus valtiolle on pienempi ja työllistymisen mahdollisuus nopeampaa.

Sopimussyhteiskunta

Suomalainen sopimussyhteiskunta* on tuonut vuosikymmenten ajan työmarkkinoille vakautta ja ennustettavuutta. Yleissitovuuteen perustuvan työ- ja virkaehtosopimusjärjestelmän tulee olla yksi ammattiyhdistysliikkeen peruspilareista yhdessä jäsenmaksujen palkkaperinnän sekä ansiosidonnaisen sosiaaliturvan kanssa. Neuvottelu- ja sopimusjärjestelmän toimivuus sekä yleissitovuus edellyttävät korkeaa järjestäytymisastetta, minkä takia ammattiliittojen jäsenmaksujen verovähennysoikeus tulee palauttaa. Mikäli nämä rapistuvat, työntekijöiden suoja heikentyy ja markkinavoimien valta kasvaa.

Yleissitovasta työsopimusjärjestelmästä luopuminen antaisi yrityksille mahdollisuuden hankkia alalla epäreilua kilpailuetua työntekijöiden palkkakustannuksista tai muista työehdoista tinkimällä. On kaikkien etu, että yritykset pelaavat samoilla säännöillä. Määräaikaisten työsopimusten ketjuttamisen kieltämiseksi pitää saada selkeämmät pelisäännöt myös lainsäädäntöteitse. Vastentahtoiset nollatuntisopimukset on kiellettävä ja jokaiselle työntekijälle taattava 18 tunnin vähimmäistyöaika. Nollatuntisopimuksia tulee sopia jatkossa vain työntekijän omasta aloitteesta. Kilpailukyky sopimuksen

myötä työntekijöiden maksettavaksi tulleet sosiaaliturvavakuutusmaksut, on palautettava työnantajien maksettavaksi.

Paikallisen sopimisen* mahdollisuuksia on jo nykyisellään runsaasti. Mikäli paikallista sopimista lisätään, on luottamushenkilöiden* ja ammattiliittojen asemaa vahvistettava. Paikallisen sopimisen tulee tapahtua silti vain yleissitovien työehtosopimusten ja luottamushenkilöjärjestelmän pohjalta.

Ammattiliittojen mahdollisuutta puuttua työpaikoilla ilmeneviin epäkohtiin on vahvistettava itsenäisellä kanneoikeudella työelämään, tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvissä asioissa. Ay-liikkeen kanneoikeus täydentää osaltaan viranomaisvalvontaa sekä ennaltaehkäisee ristiriitatilanteita, sillä oikeussuojamekanismi on omiaan vähentämään tietoisia väärinkäytöksiä.

Työntekijöiden oikeusturvan parantamiseksi työelämän riitatilanteissa tulee Suomessa säätää työntekijöiden myötämääräämisoikeus. Myötämääräämisoikeuden myötä työelämän kiistatilanteet tulkitaan ensisijaisesti työntekijöiden edun mukaan kunnes tuomioistuin tekee päätöksen. Myötämääräämisoikeus toisi turvaa kiistan heikommalle osapuolelle ja estäisi perusteettomia irtisanomisia työnantajan joutuessa viemään asian oikeuteen.

Nykyinen työttömyyskassajärjestelmä on paras tapa järjestää ansiosidonnainen työttömyysturva. On kuitenkin selvitettävä, olisiko yksilöiden kannalta selkeämpää ja hallinnollisesti tehokkaampaa vähentää kassojen määrää. Keskusteluun universaalista ansiosidonnaisesta suhtaudutaan neutraalisti, mikäli nykyisiä kriteerejä tarkastellaan uudelleen, jotta yhä useampi olisi oikeutettu ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan ja ansiosidonnaisen määrää ei leikata.

Demokraattinen työelämä ja sen tulevaisuus

Työelämän demokratiaa tulee kehittää haastaen kapitalistista järjestelmää. Työntekijöiden vaikutusvaltaa yrityksissä tulee lisätä ja heidän osuuttaan kansantulosta kasvattaa. Keskisuurten ja suurten yritysten henkilöstön oikeutta hallintoedustukseen on vahvistettava säätämällä edustus-oikeus koskemaan aidosti toiminnasta päättäviä toimielimiä Tämä vahvistaa sitoutumista ja

työhyvinvointia, sekä niiden myötä tuottavuutta. Ensimmäisiä askelia täysdemokraattisen työelämän suuntaan ovat esimerkiksi yrityskohtaiset palkansaajarahastot*, joiden kautta työntekijöille voidaan avata vähitellen mahdollisuus osaamista työnantajayrityksiään.

Yritysten ensisijaisen tai ainoan tavoitteen ei tule olla osakkeenomistajien edun palveleminen, vaan kestävä kasvu. Osuuskunnilla ja muilla yhteisötalouden* yrityksillä on merkittävä rooli sekä Suomessa että kansainvälisesti. Ne yhdistävät työn tuottavuuden solidaarisuuteen, vahvistavat sosiaalista, taloudellista ja alueellista yhteenkuuluvuutta sekä tuottavat sosiaalista pääomaa. Yhteisötalouden toimijuuden tukemisen on oltava sosialidemokraattisen politiikan ytimessä, sillä se on keino edistää kestävä kehitystä, demokratisoida työelämää sekä tasa-arvoistaa omistusta ja sitoa sitä paikallistalouksiin. Yhteisötalouden toimijuutta tukiessa on huolehdittava, ettei eläke- tai sosiaaliturvaloukkuja pääse muodostumaan.

Voitonjakoa tasaavan toimijuuden lisäksi yhteisötalouden yritysten tukeminen tarjoaa myös muita positiivisia mahdollisuuksia. Suomessa tulee säätää Marcora-lain* kaltainen järjestelyn, joka mahdollistaa työntekijöille tuetun osto-oikeuden yritykseen, jossa he työskentelevät. On yhteiskunnan ja yksilöiden kannalta haaskausta, mikäli taloudellisesti kannattava yritys tuhoutuu markkinoilta vain, koska sen omistaja haluaa tai joutuu lopettamaan toiminnan syystä tai toisesta.

Socialidemokraattinen yhteisötalous edellyttää selkeämpää lainsäädäntöä, joka ottaa huomioon yhteisötalouden toimijoiden moninaisen kirjon ja niiden erityispiirteet. Kevytyrittäjien*, osuuskunnissa työskentelevien sekä muun muassa freelancereiden asemaa lainsäädännössä tulee selkeyttää. Alustatyöntekijöiden asema palkansaajina tulee tunnustaa ja heidät on tuotava työmarkkinasopimisen piiriin niin, että heille saadaan omat, alojen erityispiirteet huomioivat työehtosopimukset. Toimivan sääntelyn lisäksi yhteisötalouden menestyminen on kiinni riittävästä neuvonnasta ja tiedonvälityksestä. Osuustoimintaneuvonta on tuotava osaksi TE-toimistojen perusyrittäjäneuvontaa. Henkilöstön edustajan asemaa on vahvistettava säätämällä työ sopimuslaissa luottamusvaltuutetun- tai valtuutettujen valitsemisesta velvoittavaa.

Yrittäjyys

Suuryrityksiä suosivien veroetujen sijaan toimia on kohdennettava pienyrittäjien sosiaalisen turvallisuuden kohentamiseen. Työvoimakustannusten ja verotaakan alentamisesta on suhteellisesti eniten hyötyä suuryrityksille. Sosialidemokratian arvoihin on aina kuulunut ajatus siitä että työ, oli se sitten palkkatyötä tai yrittämistä, on toimeentulon ja hyvinvoinnin perusta. Pienyrittäjät, itsensä työllistävät ja päätoimiset freelancerit kantavat valtavan riskin paitsi yrityksen liiketoiminnasta, myös henkilökohtaisesta toimeentulostaan. Heidän sosiaaliturvaansa tulee kehittää siten, että yrityksen huono taloudellinen menestys ei vaikuta kohtuuttomasti pienyrittäjän toimeentuloon ja että vähimmäistoimeentulo on aina turvattu. Palkkatyön ja yrittäjyyden yhdistämisen helpottamiseksi sosiaaliturvan ja sosiaalivakuutusten eri muotojen tulee nivoutua yhteen tavalla, jolla huomioidaan palkkatyöstä ja myös yrityksestä saadut tulot. Sosiaaliturvamalli Yleisturvaan siirryttäessä on huomioitava myös osatyökykyiset pienyrittäjät. Myös itsensä työllistäjille on turvattava oikeus lomaan.

Yrittäjäksi aikovalta tulee poistaa vähintään neljän kuukauden ajaksi velvollisuus ottaa vastaan muuta työtä, mikäli yritysidea on työ- ja elinkeinotoimiston mielestä toteuttamiskelpoinen. Vastineeksi uusi yrittäjä olisi kyseessä olevan ajan velvollinen tekemään yhteistyötä TE-toimiston kanssa, joka tarjoaa tukea ja koulutusta yrityksen perustamiseksi. Mikäli yrittäjä ei sitoudu yhteistyöhön, on TE-toimistolla oikeus katkaista neljän kuukauden ansiosidonnainen päiväraha tai yrittäjällä velvollisuus vastaanottaa hänelle tarjottua työtä. Nykyistä starttirahaa kehitetään yrittäjän kannalta etupainotteisemmaksi, jotta yrittäjällä on alkuvaiheessa paremmat mahdollisuudet vakauttaa yritystoimintaa.

Koulutus ja sivistyspolitiikka

luo pohjan suomalaisen hyvinvointivaltion ainutlaatuisuudelle, ja on kestävän kehityksen keskiössä vahvistamalla ihmisten inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Sivistystyön tulee ohjata ja kannustaa yhteiskunnalliseen osallisuuteen sekä vastuulliseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen. Koulutuksen on jatkossakin rakennettava universalismin* ja yhdenvertaisuuden periaatteille. Koulutuksen periytyvyyteen tulee vastata takaamalla jokaiselle laadukas varhaiskasvatus,

esiopetus sekä 12-vuotinen maksuton peruskoulutus. Panostamalla maksuttomaan ja laadukkaaseen korkeakoulutukseen pyrimme nostamaan suomalaisten osaamistason takaisin OECD-maiden kärkitasolle.

Kunnianhimoiseen osaamistasoon tähtääminen ei saa ajaa ojasta allikkoon. Mielenterveyden haasteista ja uupumuksesta on tullut vakava rakenteellinen ongelma. Tärkeät koulutuspoliittiset reformit, kuten oppivelvollisuuden laajentaminen tai sitova mitoitus kuraattorien määrälle, eivät riitä yksin hyvän arjen edellytysten takaamiseksi. Alati kasvavia suorituspaineita on purettava määrätietoisesti ja esimerkiksi opintopisteiden suorittamistahtiin tulee lisätä joustoja.

Oppivelvollisten arvioinnissa tavoitteena on oltava jokaisen yksilöllinen kohtaaminen ja kannustaminen. Arvioinnin tulee olla tasa-arvoista ja sen tulee ottaa huomioon erilaisten oppijoiden ja taustojen moninaisuus. Erityisesti taito- ja taideaineissa oppijoita tulee rohkaista kokeilemaan ja yrittämään sen sijaan, että opetus painottaa teknistä suoritusta. Koulutuksellista tasa-arvoa edistetään luomalla Suomeen pitkäjänteinen suunnitelma koulutuksen saavutettavuudesta, johon kirjataan selkeät ja mitattavat tavoitteet aliedustettujen ryhmien koulutukseen pääsyyn ja läpäisyyn edistämiseksi.

Jälkitekollisessa yhteiskunnassa teknologisen murroksen kiihtyessä tutkimustieto, kriittinen ajattelu ja sivistyksen merkitys korostuvat. Kestävää yhteiskuntaa rakennetaan vastaamalla uusiin osaamistarpeisiin niin työelämän, teknologian kuin kulttuurisen murroksen saralla. Nykypäivänä kouluttautumisessa korostuu oppimaan oppiminen, hankitun tiedon soveltaminen sekä elinikäisen oppimisen merkitys. Näitä oman osaamisen kehittämisen osa-alueita tulee edesauttaa opetukseen kuuluvalla yksilöllisellä ohjauksella. Oppineisuuden ja osaamisen lisäksi sivistyksessä tulee korostua muutoksiin sopeutumiskyky, vastuunkannon merkitys sekä kestävien arvojen edistäminen.

Varhaiskasvatus ja esiopetus

Hyvän elämän ja kasvun edellytykset luodaan jo varhaisessa lapsuudessa. Varhaiskasvatus, esi- ja alkuopetus sekä neuvolapalvelut ovat keskeinen osa

lasten ja perheiden tukiverkkoa. Varhaiskasvatuksen kasvatuksellinen ja koulutuksellinen merkitys yhdenvertaisuutta vahvistavana ja varhaista syrjäytymistä ehkäisevänä toimintana on tunnistettava.

Subjekttiivinen varhaiskasvatusoikeus* parantaa myös vanhempien mahdollisuutta osallistua tai pyrkiä työelämään. Perheen ja ansiotyön yhdistämisen tulee olla mahdollista kaikille ja kaikenlaisten perheiden on oltava yhdenvertaisessa asemassa. Kunnissa on ensisijaisesti edistettävä kunnallista varhaiskasvatusta sekä sen ohessa perhepäivähoitoa yksityisen varhaiskasvatuksen sijasta. Varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostamiseksi on pyrittävä sen maksuttomuuteen. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on panostettava vanhemmuuden tukeen sekä jalkautettava toimintamalleja, joiden keskiössä on vanhemman itsetuntemuksen kehittäminen kasvattajana.

Saamelaiden, viittomakielisten ja ruotsinkielisten lasten oikeudet omakieliseen varhaiskasvatukseen tulee turvata. Varhaiskasvatuspaikan tulee määräytyä ensisijaisesti lähipäiväkotiperiaatteella. Perheillä on oltava mahdollisuus hakea varhaiskasvatuspaikkaa myös kesken toimintakauden. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa on huomioitava tarve vuorohoidon ja joustavan päivähoidon järjestämiselle.

Esiopetus parantaa ja yhdenvertaistaa lasten valmiuksia siirtyä perusopetukseen, kun jo varhaisessa vaiheessa kiinnitetään huomiota sekä lasten lähtökohtien ja taitojen kartoitukseen että suunnitelmalliseen kasvatukseen ja koulutustoimintaan. Vaihtelevat lapsiryhmät estävät yksilöllisen oppimisen ja kehityksen tukemisen. Lapsiryhmien koolle tulee asettaa lasten kehitystä tukevat ylärajat. Varhaiskasvatuksessa on otettava käyttöön opetus- ja kulttuuriministeriön linjaama yhtenäisen kehityksen ja oppimisen tuen malli, joka kirjataan varhaiskasvatustakiin.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön määrää tulee lisätä suhteessa lasten määrään, sillä koulutuksen saaneet ammattilaiset yhdessä moniammatillisissa tiimissä takaavat yhdenvertaisen oppimisen ja kehityksen kaikille lapsille. Määrällisten henkilöstöresurssien lisäksi työntekijöiden palkkakehitystä ja työoloja tulee parantaa osaavan työvoiman turvaamiseksi.

Sosionomitutkinnon suorittaneiden oikeus toimia varhaiskasvatuksen opettajan tehtävässä tai virassa tulee palauttaa.

Vanhempainvapaakausi tulee jakaa molempien vanhempien kesken siten, että molemmat vanhemmat voivat hoitaa lasta kotona yhden kolmanneksen vapaan kestoajasta kumpikin ja jakaa viimeisen kolmanneksen haluamallaan tavalla. Vanhempainvapaiden kustannukset on jaettava kaikkien työnantajien kesken joko veropohjaisella mallilla tai perustamalla vanhemmuuskassa. Vanhempien on oltava oikeutettuja sosiaali- ja ansioturvaan puolitoista vuotta lapsen syntymästä. Vanhempainvapaakauden jälkeen yhden vanhemman osittaista työntekoa tuetaan ja työnhakuvelvoitetta rajoitetaan siihen saakka, kunnes lapsi on kolmivuotias. Tavoitteena on, että kumpikaan vanhemmista ei syrjäydy työmarkkinoilta vanhempainvapaiden takia. Perhevapaajärjestelmään tulee lisätä jouston elementtejä, kuten mahdollisuus siirtää perhevapaapäiviä toiselle aikuiselle, kuten isovanhemmalle. Lisäksi perhevapaapäiviä tulisi voida käyttää päällekkäin sekä osittaisina päivinä. Samalla on taattava, että yksinhuoltajien ja samaa sukupuolta olevien vanhempien perheissä on vastaavat oikeudet kuin kahden eri sukupuolta olevan vanhemman perheissä. Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen huoltajaan riippumatta perhemallista. Nykymuotoista kotihoidon tukea tulee tarkastella tarveperusteisesti ja jokaiselle lapselle turvata paikka varhaiskasvatuksessa.

Koulutusjärjestelmän yleiset tavoitteet

Koulutuksen tulee olla yleissivistävää sekä yhteiskuntaan ja elämään valmistavaa. On tärkeää, että jokaisella koulutusasteella aina varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin, yksilö omaksuu riittävät tietotaidot toimia yhteiskunnassa sekä kehittyä ja kasvaa läpi elämän. Koulutuksen periytyvyyteen vastataan laadukkaalla ja maksuttomalla 12-vuotisella peruskoulutuksella, joka turvaa yhdenvertaiset mahdollisuudet koulutukseen ja sen saavutettavuuteen.

Koulutusjärjestelmään sisäänrakennettuna ja kaikkea sivistystä ohjaavana arvona on oltava kestävä kehitys. Tavoitteena on, että jokainen oppivelvollisuuden suorittanut ymmärtää kestävä kehityksen perusteet ja soveltaa niitä arjessaan.

Perusasteen nykymuotoisesta kotitalousopetuksesta tulee siirtyä laaja-alaisempaan kuluttaja- ja talouskasvatukseen.

Kestävä yhteiskunta nojaa demokratiaan. Nuorten yhteiskunnallista osallisuutta tulee vahvistaa sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetukseen panostaa. Suomalaisen koulutusjärjestelmän tulee vahvistaa uskallusta ja kykyä vaikuttaa. Yhteiskunta- ja demokratiakasvatus ovat keinoja torjua syrjäytymistä ja sen lieveilmiöitä. Perusasteen ja toiseen asteen kouluissa täytyy olla oppilas- tai opiskelijakunta, jolla on riittävät toimintaresurssit sekä edustus oppilaitoksien sisäisessä päätöksenteossa. Kouluihin on jalkautettava osallistavan budjetoinnin malli.

Aikana, jona työn vaatimukset muuttuvat, on jatkuva oppiminen välttämätöntä. Yksilöiden kehittyminen jatkuvassa muutoksessa edellyttää aktiivista ja laadukasta uudelleen- ja täydennyskouluttautumista. Opettajien valmiuksia vastata koulutusjärjestelmän ja yhteiskunnan muutoksiin tulee vahvistaa ajankohtaisesti. Opettajien roolin muutosta on tuettava resursoimalla täydennyskoulutusta ja kehittämällä ammattikorkeakoulujen tarjoamaa ammatillista opettajankoulutusta. Yhteiskunnan kehittyessä ja digitalisaation vauhdittuessa oppimismenetelmät ja -sisällöt monimuotoistuvat, ja osaamisvaatimukset muuttuvat. Jokaiselle on taattava riittävät digitaidot, sillä ne ovat välttämätön osa sekä työelämä- että kansalaistaitoja. Digitalisaation ja teknologisen kehityksen tulee näkyä läpileikkaavasti koko suomalaisessa koulutusjärjestelmässä.

Kouluissa, oppilaitoksissa ja vapaa-ajalla tapahtuvalle väkivallalle on saatava loppu, ja kiusaaminen on kriminalisoitava. Koulujen, nuorisotoimen ja muiden viranomaistahojen välistä yhteistyötä tulee tiivistää, jotta kiusaamiseen voidaan puuttua tehokkaasti. Suomeen on luotava yhtenäinen kouluväkivallan ehkäisyyn keskittyvä malli, jonka keskiössä on oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen sekä tunnetaitojen ja sosiaalisten valmiuksien vahvistaminen. Opettajille on tarjottava konkreettisia työkaluja kiusaamiseen puuttumiseksi. Rasismi ja muu syrjintä tulee tunnistaa ja tunnustaa, ja niiden esiintymiseen on puututtava ennaltaehkäisevästi. Koulutusjärjestelmän eri vaiheisiin ja opetussuunnitelmiin on lisättävä antirasistista ja syrjintää vähentävää

pedagogiikkaa vahvistavaa koulutusta, mikä ohjaa valtakunnallisella tasolla antirasistiseen ja yhdenvertaisuutta edistävään kohtaamiseen. Kaikissa oppilaitoksissa on oltava riittävät henkilöresurssit, jotta koulun henkilökunnalla on aidosti mahdollisuus puuttua epäkohtiin.

Lapsia ja nuoria ei tule jakaa sukupuolittain eri opetusryhmiin esimerkiksi liikuntatunneilla. Tiukoista ja ahtaista sukupuolinormeista on päästävä kasvatuksessa ja koulutuksessa eroon. Sukupuolittunut oppilaiden ja opiskelijoiden ohjaaminen johtaa jo peruskoulussa segregatioon esimerkiksi valinnaisaineita valittaessa. Myöhemmin tämä näkyy myös korkeamman asteen opintoihin pyrittäessä ja ammatinvalintaa tehtäessä. Sukupuolisensitiivistä kasvatusta on edistettävä jokaisella koulutusasteella. Kouluissa tulee edistää moninaisuuden tunnistamista ja vähentää binäärisen sukupuolijattelun kielteisiä vaikutuksia. Seksuaalikasvatusta ja pienten lasten kehotunnekasvatusta tulee tarjota jo varhain osana koulutusta, jotta jokainen oppii hahmottamaan sekä omat että muiden henkilökohtaiset rajat.

Lasten ja nuorten jakaminen uskonnonopetusta varten eri ryhmiin on vanhanaikaista, eikä pohjaa yhteiskunnan avoimuutta. Nykymuotoisesta uskonnonopetuksesta on siirryttävä yhteiseen katsomuskasvatukseen, sillä elämäkatsomustiedon kokonaisvaltainen ja neutraali suhtautuminen maailmaan edistää suvaitsevaisuutta, kriittistä ajattelua ja takaa jokaisen oikeuden päättää omasta maailmankatsomuksestaan. Koulujen ei tule järjestää uskonnollisesti tunnustuksellisia tilaisuuksia, eivätkä koulujen tapahtumat saa sisältää uskonnollisesti tunnustuksellisia osuuksia kuten lauluja tai saarnoja.

Maailman globalisoituessa eri kielten osaaminen ja kulttuurien tuntemus nousee aiempaa suurempaan merkitykseen. Kieltenopetuksen mahdollisuuksia tulee vahvistaa jo varhaiskasvatuksesta lähtien lisäämällä kielikylypyvaihtoehtoja. Mahdollisuus monipuoliseen vieraiden kielten opiskeluun tulee tarjota jo ensimmäiseltä luokalta lähtien. Englannin kielellä on globaalisti määrävä asema ja sen oppiminen on tärkeää, mutta myös muita kieliä on oltava mahdollisuus opiskella kaikilla koulutusasteilla, ja niiden opiskeluun kannustetaan. Kynnys kielen opetusryhmien perustamiseen tulee olla matala.

Suomen virallisten kielten ja lainsäädännöllä turvattujen kielten asema opetuksessa on turvattava. Kulttuuriin liittyvien asioiden, kuten kielten ja perinteiden varjeleminen, on myös kestävä kehityksen perusedellytys. Saamelaisalueella on taattava tosiasiallinen mahdollisuus hoitaa saamen kielillä asiointi peruspalveluissa. Lisäksi alueen ulkopuolisissa kunnissa, joissa asuu suuri saamelaisväestö, tulee tarjota varhaiskasvatusta, peruskoulutusta ja asiointitulkkauksia saameksi. Varhaiskasvatusta tarjoavien saamen kieliä opettavien kielipesien rahoitus on turvattava. Myös muiden uhanalaisten kielten kuten karjalan kielen asemaa on vahvistettava.

Julkisen sektorin peruspalveluissa työskentelevän henkilöstön kielitaitoa on vahvistettava esimerkiksi ammattiliittojen tarjoamilla koulutuksilla, jotta ruotsin kielellä, saamen kielillä sekä muilla alueellisesti puhutuilla kielillä ja englannilla, tarjottavat palvelut toteutuvat.

Jokaisen ihmisen luontoyhteyttä on monipuolisesti vahvistettava jo varhaiskasvatuksesta lähtien, läpi koko elämän. Tätä edistetään lisäämällä opetukseen luontokasvatusta ja elinympäristöömme enemmän luonnonläheisyyttä.

Perusopetus

Peruskoulu on varhaiskasvatuksen ohella suomalaisen koulutuksen selkäranka, jossa rakennetaan pohja tasa-arvoisiin ja yhdenvertaisiin jatko-opiskelumahdollisuuksiin. Vanhempien asuinpaikan, taustan tai muun tekijän ei tule vaikuttaa lapsen koulumenestykseen ja tulevaisuuden muotoutumiseen. Laadukkaan opetuksen maksuttomuudesta ei saa tinkiä. Oppilailta tai heidän vanhemmiltaan ei tule kerätä rahaa opintojen tai koulun oheistoimintojen kuten oppimisretkien rahoitukseen. Opetuksen laadun ja rahoituksen on oltava alueellisesti yhdenvertaista, eikä kunnan taloudellinen tilanne saa vaikuttaa negatiivisesti perusopetuksen toteuttamiseen.

Inklusiivisen koulutusmallin toteuttamiseen on varattava riittävästi resursseja. Tuen resurssien on seurattava oppilasta, eikä yleisopetuksen ryhmiä ja inklusiota saa käyttää säästökeinona. Erityisluokat tukevat osaltaan inklusion toteuttamista,

ja niitä ei tule tarpeettomasti lakkauttaa. Tärkeintä on sitoutua lasten yhdenvertaisuuteen ja yksilöllisiin tarpeisiin pohjautuvaan tukemiseen. Perusopetuksen ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ryhmäkoot tulee määrittää opetus- ja kasvatustieteiden ammattilaisten asiantuntemuksen perusteella. Yläkouluissa on otettava käyttöön ammattiluokanvalvoja-malli, jossa ryhmänohjaajan tehtävät keskitetään henkilölle, jolla tosiasiallisesti on aikaa keskittyä kodin ja koulun yhteistyöhön sekä nuorten ohjaamiseen.

Toinen aste

Toisen asteen opinnot ovat tärkeässä roolissa nuorten elämässä. Korkeisiin pohjoismaisen hyvinvointivaltion ja demokratian vaatimuksiin vastaava laadukas koulutus luo vahvan pohjan jatko-opinnoille ja ammattitaidolle. Toisen asteen opetuksen tulee olla luonteeltaan yleissivistävää ja painotettava kokonaisvaltaisesti kestävä kehitystä.

Sekä ammatillisen että ylioppilastutkinnon suorittaneilla tulee olla yhdenvertainen mahdollisuus jatkaa korkea-asteen opintoihin. Toisen asteen oppilaitoksissa tulee painottaa tulevaisuuden ja elinikäisen oppimisen kannalta tärkeitä taitoja, kuten tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä työelämävalmiuksia. Duaalimallia, jossa ammatillinen- ja lukiokoulutus järjestetään toisistaan erillisinä, tulee kehittää suuntaan, jossa opintojen suorittaminen ristiin on entistä joustavampaa, ammatillisen koulutuksen akateemisia valmiuksia vahvistetaan sekä lukiolaisten työelämävalmiuksia kohennetaan.

Maksuton toinen aste parantaa opiskelijoiden taloudellista tasa-arvoa, mutta varallisuudella on yhä merkitys oppimistuloksiin. Opiskelijat ostavat yhä varhaisemmin valmennuskursseja, jotka eivät ole saavutettavia kaikille. Myös toisen asteen oppilaitosten korkeisiin ja vaihteleviin sisäänpääsykriteereihin on kiinnitettävä huomiota yhdenvertaisuuden takaamiseksi.

Oppisopimukseen hakeutumisen ja toisaalta oppisopimuspaikkojen tarjoamisen kynnystä madaltamalla voidaan tukea nuorten työllistymistä, sekä vahvistaa osaavan työvoiman saantia. Nuorten oppisopimuskoulutuksen vetovoimaa tulee edistää valmistelemalla työnantajille maksettavien koulutuskorvausten perusteet.

Koulutuskorvauksen maksamisen tulee olla velvoittavaa, jos oppisopimuskoulutukseen otetaan vailla toisen asteen tutkintoa oleva alle 29-vuotias.

Laadukas työssä tapahtuva oppiminen on avainasemassa ammattiin opiskelevien osaamisen kehittämisenä. Työssä tapahtuvaa oppimista tulee kehittää niin, että opiskelija oppii alansa töitä monipuolisesti eikä häntä käytetä paikkaamaan esimerkiksi työvoimavajetta. Työpaikoilla tapahtuva oppiminen on osa koulutusta, eikä vastuuta oppimisesta tule säilyttää yksin opiskelijoille.

Työpaikkaohjaajien vastuuta opiskelijoiden ohjaamisesta tulee kehittää järjestämällä velvoittavaa koulutusta työssäohjaamisesta ja pedagogiikasta. Työpaikkaohjaajan tulee olla läsnä koko työssä tapahtuvan oppimisjakson ajan, arvioitava oppijan kehittymistä aktiivisesti ja pidettävä yhteyttä oppilaitoksen vastuupettajaan, jotta opiskelija voi kehittää toimintaansa myös koulutusopimusjakson aikana. On tärkeää, että oppimisprosessia tarkastellaan tasaisin väliajoin myös työssäoppimisjakson aikana. Samalla on arvioitava työpaikan kykyä ohjata ja tarjota opetusta, sillä työpaikkaohjaajan arvioilla on suuri merkitys opiskelijan näyttöjen arvosanoihin. Työpaikkaohjaajan tehtävä tulee resursoida kunnolla, siten että ohjaajalla on työaika ohjaamiseen sekä oikeus saada työstä tehtävän vaatimustasoa edellyttämä lisäkorvaus. Työpaikkaohjaajien kouluttaminen ja perehdyttäminen on koulutuksenjärjestäjän vastuulla, samoin tehtävästä maksettava lisäkorvaus, joka tulee ohjata suoraan työpaikkaohjaajana toimivalle työntekijälle.

Yleissivistävä lukiokoulutus on ajautunut suuntaan, jossa yleissivistyksen ja oppimisen itseisarvo on hämärtynyt ja lukiosta on tullut aiempaa ylioppilastutkintokeskeisempi. Myös lukiolaiset tarvitsevat tulevaisuuden työelämätaitoja, joita tulee tarjota muun muassa ilmiöoppimisen jaksoilla, joissa opintosisältöjä muokataan oppiainerajat ylittäviksi. Opetuksessa on siirryttävä yhä enemmän aktiiviseen opiskeluun passiivisen oppimisen sijasta. Ylioppilastutkintolautakunnan asemasta ja oikeuksista on tehtävä laaja selvitys toimielimen roolin uudistamiseksi.

Kaksois- ja kolmoistutkinto tarjoavat mahdollisuuden suorittaa samalla kertaa sekä ammatillisia että lukio-opintoja. Kaksois- ja kolmoistutkintoa suorittava opiskelija jää kuitenkin yhä liian usein niin sanotuksi väliinputoajaksi kahden koulutuslaitoksen välille. Haasteet liittyvät erityisesti opinto-ohjauksen järjestämiseen, päällekkäisten opintojen huomattavaan määrään sekä lukujärjestyksen yhteensovittamisen hankaluuksiin. Lisäksi opiskelijayhteisöön integroituminen on haastavampaa, sillä opintoja suoritetaan fyysisesti kahdessa eri paikassa. Kaksois- ja kolmoistutkinto-opiskelijoilla on oltava oikeus eheään opiskelupäivään, eikä lukujärjestykseen saa ajautua päällekkäisiä oppitunteja tai olemattomia taukoja niiden välillä. Kaksois- ja kolmoistutkinto-opiskelijoiden opinto-ohjaus, opiskelijahuolto ja muut palvelut, on hoidettava keskitetysti molempien oppilaitoksien tavat tuntevien ammattilaisen toimesta. Kaksois- ja kolmoistutkinto-opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus hyväksilukea suoritettu ammatillinen tutkinto yhdeksi ylioppilastutkinnossa kirjoitettavaksi aineeksi.

Oppimisen tukipalvelut

Oppimisen tukipalveluilla pyritään tukemaan lapsen ja nuoren oppimista, hyvinvointia ja kehitystä koko koulutuspolun ajan. Opetus tulee järjestää yhteistyössä kotien kanssa, jotta kehityksen tukeminen onnistuu kokonaisvaltaisesti. Oppilaitosten on oltava esteettömiä ja saavutettavia, mikä tarkoittaa muun muassa liikkumiseen, näkemiseen, kuulemiseen, ymmärtämiseen ja vuorovaikutukseen liittyvää arviointia. Oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvät ongelmat ovat usein moniulotteisia, joten myös palvelut tulee järjestää moniammatillisesti.

Oppimisen tukipalveluiden tulee keskittyä ennaltaehkäisyyn. Tukipalvelut on järjestettävä siten, että palvelut ovat yksilöllisesti räätälöityjä ja pitävät erilaiset oppijat mukana. Lasten ja nuorten opiskelukykyä on seulottava aktiivisesti. Oppimisvaikeuksista on tehtävä opintojen nivelvaiheissa kartoituksia, jotta mahdolliset diagnosoimattomat vaikeudet huomataan ja niihin voidaan reagoida pikaisesti. Erityis- ja tukiopetukseen tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus aina tarvittaessa. Oppimisen tuki kuuluu kaikille taustasta, asuinpaikasta ja toimintakyvystä riippumatta. Toisen asteen koulumatkatukeen oikeuttava vähimmäismatka tulee laskea kevyen liikenteen reittien mukaan.

Opinto-ohjaajien vastuulla tulee olla vain kohtuullinen opiskelijamäärä. Pelkät henkilömitoitukset eivät riitä, vaan opinto-ohjaukseen täytyy osoittaa lisää resursseja. Opinto-ohjauksen yhteydessä on esiteltävä erilaisia jatko-opiskelumahdollisuuksia laajasti sekä kartoitettava yksilöiden mielenkiinnon kohteita. Ohjauksessa on kiinnitettävä huomiota tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen kohteluun, jossa opintomenestys tai esimerkiksi sukupuoli ei vaikuta opintojaksojen valintaan, uraohjaukseen ja jatko-opintoihin liittyviin suosituksiin. Opinto-ohjaajien tulee tarjota tietoa jatko-opinnoissa odotettavista vaatimuksista sekä autettava valmistautumaan uusiin haasteisiin.

Korkeakoulutus ja jatkuva oppiminen

Yhteiskunnallisesti vaikuttava, uudistuva ja kansainvälinen korkeakoulutus vastaa työelämän ja kulttuurin murrokseen. Tulevaisuuden työelämän tarpeisiin on vastattava avaamalla korkeakouluihin lisää aloituspaikkoja ja panostamalla koulutuksen laatuun. Korkeakouluista valmistuvilla tulisi olla tosiasiallinen mahdollisuus kiinnittyä suomalaiseen työelämään. Suomalaisten laskenut osaamistaso nostetaan takaisin OECD-maiden kärkeen panostamalla laadukkaaseen, saavutettavaan ja nykyaikaiseen korkeakoulutukseen. Tavoitteena tulee olla korkeakoulutettujen määrän nostaminen turvaten samalla resurssit. Suomen tulee nostaa korkeakoulujen opiskelijakohtaista rahoitusta takaisin kohti OECD- ja Pohjoismaiden kärkeä. Korkeakoulutuksen rahoitusmallia tulee muuttaa yksinkertaisemmaksi pitkän aikavälin rahoitusmalliksi. Korkeakoulujärjestelmää tulee muovata kohtuuhintaiseksi jatkuvan oppimisen alustaksi, jossa perinteisen kiinteän tutkinnon suorittamisen rinnalla oman osaamisen täydentäminen ja opintojen suorittaminen ilman erillistä opinto-oikeutta helpottuu. Tutkintoon johtavasta korkeakoulutuksesta ei saa periä lukuvuosimaksuja.

Korkeakoulujärjestelmän tehtävä on palvella yksilöitä ja yhteiskuntaa. Toisaalta korkeakoulujen sisäinen demokratia ja akateeminen vapaus on aina asetettava voitontavoittelun edelle. Tutkintokeskeisyyden ja päätoimista opiskelua korostavan normin sijaan järjestelmän tulee kehittyä suuntaan, joka tukee yksilöllisesti joustavia opintopolkuja. Opintojen, työn ja muun elämän

yhteensovittamista on tuettava lisäämällä opetuksen monipuolisuutta. Uudet innovaatiot, kuten korkeakoulujen verkkotutkinnot, lyhytopinnot tai yksittäisten kurssien suorittaminen, tulee nähdä uhkien sijaan mahdollisuutena.

Korkeakoulututkinnon suorittamista tulee kehittää joustavammaksi siten, etteivät maantieteellinen sijainti tai organisaatorajat rajoita korkeakouluissa suoritettavia opintoja. Samalla on kuitenkin pidettävä huoli siitä, että myös laadukasta lähiopetusta on saatavilla.

Korkeakoulujen valintakriteereissä tulee painottaa hakijan motivaatiota ja kykyä suoriutua opinnoista sekä soveltuvuutta alalle. Vapaille koulutusmarkkinoille ei tule antaa oikeutta tutkintojen myöntämiseen. Korkeakoulujen opiskelijavalintaa tulee uudistaa siten, että sekä ammattiin valmistuneilla että ylioppilastutkinnon suorittaneilla on tasa-arvoinen mahdollisuus hakeutua jatko-opintoihin. Korkeakoulujen opiskelijavalinnassa tulee siirtyä valintatapaan, jossa osa opiskelijoista valitaan pelkillä valintakokeen pisteillä ja osa opiskelijoista valintakokeiden ja toisen asteen opinnoista saatavilla pisteillä. Ammatillisen koulutuksen arviointia ja opetuksen sisältöjä on kehitettävä suuntaan, joka mahdollistaa todistusvalinnan myös yliopistoihin. Opiskelijavalinnoissa on luovuttava kiintiöistä ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakeville. Ensikertalaiskiintiöt nostavat kynnystä ottaa opiskelupaikka vastaan, jonka vuoksi välivuosien määrä kasvaa ja siirtymä työelämään viivästyy.

Sosialidemokraattinen hyvinvointivaltio nojaa laadukkaiden ja yhdenvertaisten palveluiden varaan. Nykyjärjestelmän puitteissa on ensiarvoisen tärkeää varmistaa, että YTHS pystyy tarjoamaan laadukkaita ja saavutettavia palveluita opiskelijoille.

Korkeakouluopiskelijoiden edunvalvonta on turvattava. Samalla on vahvistettava ylioppilas- ja opiskelijakuntien rahoituksen välistä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Rahoitusratkaisua, joka turvaisi sekä ylioppilas- että opiskelijakuntien rahoituksen myös tulevaisuudessa, tulee selvittää. Nykymallia ei tule kuitenkaan muuttaa ilman uutta ja kokonaisvaltaista toimivaa järjestelmää.

Tiede ja tutkimus

Tieteellä ja tutkimuksella on ainutlaatuinen asema yhteiskunnassa. Ne tarjoavat uutta tietoa ja näkökulmia, mutta omaavat myös itseisarvon, joka ei riipu niiden tuottamasta suorasta hyödystä. Tieteellä on myös tärkeä tehtävä yhteiskunnallisen keskustelun herättäjänä ja ylläpitäjänä. Yliopistojen akateemisen tutkimustyön tulevaisuus on varmistettava.

Moni uuden tiedon pohjalle rakentuva ja tuottava käytännön sovellus on syntynyt julkisesti rahoitetusta pitkäaikaisesta perustutkimuksesta. Vaikka merkittävä osa tutkimus- ja tuotekehityksen menoista syntyy yrityksissä, on verovaroin rahoitettujen panostusten rooli korvaamaton. Riittävän ja pitkäjänteisen rahoituksen lisäksi avainasemassa on tutkimuskentän ja yritysten välisen yhteistyön ja kumppanuuden parantaminen. T&K-verokannustimet ovat mahdollisuus tukea T&K-rahoitusta, mutta ne eivät saa kannustaa verovälttelyyn tai lisätä hallintoa. Verovähennysmahdollisuutta kehitettäessä on huomioitava myös yritysten sisäinen ja yritysten välinen TKI-toiminta.

Suomalaisen osaamisen on oltava monipuolista ja -alaista myös tulevaisuudessa. Yliopistoissa on varmistettava, että tutkijat voivat käyttää aikansa tutkimukseen ja opettamiseen, eikä heidän vastuulleen siirretä näihin tehtäviin kuulumattomia töitä. Korkeakouluissa tulee varmistaa, että korkeakoulu yhteisöllä itsellään on määrävä asema päämäärien ja tavoitteiden asettamisessa. Tutkimuksen popularisointi on tärkeää, sillä se auttaa ymmärtämään globaaleja muutostrendejä.

Kulttuuri ja vapaa sivistystyö

Sivistyneessä yhteiskunnassa taiteella, kulttuurilla ja luovuudella on pysyvä itseisarvo. Kulttuuri lisää hyvinvointia ja sen merkitystä on korostettava entisestään. Jokaisella on oltava oikeus osallistua ja nauttia sekä luoda taidetta ja kulttuuria sosioekonomisesta asemastaan riippumatta. Kulttuuripalveluiden on oltava esteettömiä, saavutettavia sekä monikulttuurisia ja -kielisiä.

Kirjastojen roolia tulee kehittää kohti monitoimikeskuksia, jotka voivat toimia esimerkiksi jakamistalouden alustoina. Yhteisöjen keskiössä niistä voi muodostua

olohuonemaisia tiloja, jonne kaikki ovat tervetulleita. Perustehtävää, eli kirjallisuuden ja sivistyksen tarjoamista maksuttomasti, ei saa kuitenkaan unohtaa. Kirjastojen roolia täytyy tarkastella myös digitalisaation näkökulmasta. Kirjastojen on pysyttävä kehityksessä mukana ja tarjottava kirjallisuutta myös muissa kuin painetussa formaatissa.

Kulttuuri antaa ihmisille kokemuksia, rikastaa ja avartaa omaa maailmankatsomusta sekä tukee kulttuurillisesti kestävänsä kehityksen pyrkimyksiä. Taiteen saavutettavuutta ja visuaalisen ympäristön merkitystä hyvinvoinnille vahvistetaan käyttämällä vähintään yksi prosentti julkisten rakennushankkeiden budjetista taiteeseen. Tämän lisäksi kulttuuriin ja kulttuurikasvatukseen kohdistuvat leikkaukset on todettava haitallisiksi yhteiskunnalle ja peruttava.

Vastauksena kulttuurialan entistä vaikeampaan tilanteeseen Suomessa on kehitettävä Ranskan mallin mukainen esiintyvien taitelijoiden taloudellinen tuki. Mallissa jokainen esiintyvä taiteilija, joka kykenee todistamaan työskennelleensä yli 500 tuntia 12 kuukauden ajan taiteensa parissa, on oikeutettu saamaan valtiolta tukia. Mallin seurauksena esimerkiksi konserttien saatavuus paranee, sillä artistien ei tarvitse saada koko elantoansa niistä.

Vapaan sivistystyön on tuettava yhteiskunnallista ja elinikäistä oppimista sekä pyrittävä tasa-arvoon. Koulutusjärjestelmän ulkopuolisten toimijoiden rooli yhteiskunnassa on turvattava ja niiden tarjoama opetus tunnustettava ja tunnistettava myös formaalissa koulutusjärjestelmässä. Kansalaisopistojen ja avointen korkeakoulujen toimintaa on tuettava, jotta kynnys omaehtoiseen koulutukseen säilyy alhaisena. Yleisradion asema on säilytettävä vahvana, jotta saatavilla on monipuolista, puolueetonta, sivistävää ja saavutettavaa sisältöä monikielisesti.

Kansalliskielten välisiä kulttuuritapahtumia on tuettava estääksemme kieliklikkiytymisen ja tukeaksemme kieliyhteisöjen välistä kommunikaatiota.

Ihmisoikeudet ja demokratia

ovat kestävän kehityksen ytimessä. Aito tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja vapaus sekä muut perus- ja ihmisoikeudet voivat toteutua vain demokraattisessa yhteiskunnassa. Demokratia ei ole valmis ja se pitää ulottaa vielä laajemmalti yhteiskuntaan siten, että varallisuus tai ihmisten tausta eivät rajaa vaikutusmahdollisuuksia. Edustuksellisen demokratian rinnalla on kehitettävä yhä vaikuttavampia suoran demokratian muotoja. Vallankäytön tulee olla hajautettua ja valvottua sekä nauttia kansalaisten luottamusta.

Digitalisaatio on ihmisoikeuksien näkökulmasta sekä uhka että mahdollisuus. Lehdistönvapaus ja sananvapaus ovat keskeisiä periaatteita vapaassa ja oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa. Sananvapauden rajaamisyrityksiin, kuten vihapuheeseen, on puututtava vahvemmin, ja esimerkiksi sosiaalisen median suuryrityksiä pitää säännellä kansainvälisesti, jotta ne kantavat vastuunsa alustoilleen luodusta sisällöstä. Vapaan kansalaisyhteiskunnan toiminta täytyy turvata, jotta yhteiskunnan moniäänisyys voidaan varmistaa.

Demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta haastetaan monella tasolla. Kehitystä selittää muun muassa ilmastonmuutos ja luontokato, joita demokratia- ja ihmisoikeuskehityksen sitominen osaksi globaalia talouskasvua on kiihdyttänyt. Ihmisoikeudet eivät voi kuitenkaan olla alisteisia taloudelle. Kansainvälisen järjestelmän on perustuttava YK:n ympärille rakentuvaan monenkeskiseen järjestelmään.

Jos valtio ei pysty täyttämään ihmisoikeusvelvoitettaan, on kansainvälisellä yhteisöllä velvollisuus toimia YK:n suojeluvastuun periaatteen mukaisesti. Periaatteen täytäntöönpanoa on kehitettävä uudistamalla YK:n turvallisuusneuvostoa ja veto-oikeutta niin, että ihmisoikeusloukkauksiin voidaan vastata oikea-aikaisesti. YK:n veto-oikeus tulee ensisijassa asettaa perusteluvastuuseen YK:n yleiskokoukselle. Erityiseksi painopisteeksi on asetettava naisiin, lapsiin ja vähemmistöihin kohdistuvien ihmisoikeusloukkausten torjuminen.

Suomen on osoitettava vastuuta ihmisoikeusloukkauksiin puuttumisessa niin kotimaassa, liittolaismaissa kuin globaalisti. Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenvaltiona Suomella on velvollisuus aina toimia ihmisoikeuksien ja kansainvälisen oikeuden mukaan.

Ihmisoikeudet ja ilmastonmuutos

Ilmastonmuutos on aikamme suurin kriisi myös ihmisoikeuksien näkökulmasta. Turvallisuus on monella alueella uhattuna sään ääri-ilmiöiden vuoksi. Kilpailu asumiskelpoisista ympäristöstä ja elintärkeistä resursseista lisää konfliktien ja ihmisoikeusloukkausten riskiä. Globaali epävakaas heijastuu globaalien tuotantoketjujen välityksellä kaikkialle ja näyttäytyy muun muassa lääke- ja ruokahuollon ongelmina sekä menetettyinä taloudellisina mahdollisuuksina. Ilmastonmuutoksen torjuminen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ovat myös ihmisoikeustyötä.

Suomen on sitouduttava YK:n Agenda 2030 -tavoitteisiin ja tuettava kehittyviä valtioita niiden toimeenpanossa. Tavoitteiden seurannan maaraportoinnista on tehtävä velvoittavaa. Euroopan unionin ja muiden valtiollisten yhteistyöelinten on laadittava kestävä suunnitelma sen varalta, että ilmastonmuutoksen aiheuttamat inhimilliset ongelmat pahenevat globaalisti. Ilmastonmuutoksen aiheuttamaan rakennemuutokseen esimerkiksi työmarkkinoilla tulee varautua.

Kaikessa tuotannossa ja kaupassa on huomioitava ihmisoikeus- ja ilmastokriteerit. Suomen tulee edistää kunnianhimoista yritys vastuusääntelyä kansallisesti ja kansainvälisesti. Kaikissa hyödykkeissä on näyttävä niiden ilmastollinen ja ihmisoikeudellinen vaikutus, jotta kuluttajat voivat valita kestävämpiä hyödykkeitä. Suomen tulee varmistaa EU:n huolellisuusveloitteen* riittävä taso. Yritykset on veloitettava arvioimaan ja ennaltaehkäisemään tuotannossa olevia ilmastollisia ja ihmisoikeudellisia ongelmia sekä korjaamaan toimintapoja jatkuvan vastuullisuusseurannan avulla. Seurannan tulee olla julkista ja läpinäkyvää. Lisäksi tarvitaan ulkoista viranomaisvalvontaa. Ihmisoikeusrikkomusten uhreja on tuettava saamaan asiansa oikeusistuimen käsiteltäväksi.

Digitalisaatio ja sosiaalinen media

Internetin yleistymisen katsottiin vaikuttavan positiivisesti sananvapauden ja ihmisoikeuksien kehitykseen. Siinä missä digitalisaatio mahdollistaa positiivisen verkostoitumisen, on kehityksellä myös negatiivisia vaikutuksia. Demokraattisille yhteiskunnille on vaarallista, jos tiedonvälitys nojaa vain liiketoiminnan logiikkaan, jossa voitot pyritään maksimoimaan. Niin ikään uhkana on disinformaatio, joka rapauttaa ihmisten keskeistä luottamusta sekä horjuttaa uskoa instituutioihin ja päättäjiin. Yksityishenkilöiden lisäksi moni valtio on ottanut verkon kautta tapahtuvan informaatiovaikuttamisen* osaksi valtiollista strategiaa. Kehityskulku heikentää demokratiaa ja on omiaan loukkaamaan ihmisoikeuksia.

Kansainvälisen yhteisön ja EU:n etunenässä tulee varmistaa, että massadataa säännellään riittävästi ja sitä hyödyntäviä toimijoita voidaan tarvittaessa sanktioida. Tutkijoilla on oltava mahdollisuus päästä tutkimaan massadataa hyödyntävien toimijoiden toimintatapoja esimerkiksi disinformaation vastaisessa työssä.

Sosiaalisen median alustojen liiketoiminnassa on havaittavissa yhteiskuntarakenteita vaurioittavia ulkoisvaikutuksia. Eri palvelualustoja tulee tarkastella EU:n tasolla kriittisesti kilpailu- ja tietoturvalainsäädännön näkökulmasta. Digitaalisessa ympäristössä toimivien yritysten on tarjottava tehokkaat ja tarkoituksenmukaiset kanavat laittoman, häiritsevän ja virheellisen sisällön ilmoittamiseen. Häirintään verkossa tulee suhtautua yhtä vakavasti kuin verkon ulkopuolellakin. Suomen tulee yhdessä muiden valtioiden kanssa vaatia yleisimpien hakukoneiden ja sosiaalisen median alustojen lähdekoodeja julkisiksi, jotta niiden hyötyjä ja haittoja voidaan arvioida monipuolisemmin. EU:n tulee ajaa käyttäjätietojen hyödyntämiseen perustuvaan liiketoimintamalliin kohdistuvaa verotusta, mikä pitkällä aikavälillä kannustaisi yrityksiä luomaan vaihtoehtoisia liiketoimintamalleja. Lisäksi Euroopan unionin tulee varmistaa, että dataa ja algoritmeja ei käytetä tiedostettuun tai tiedostamattomaan syrjintään. Algoritmien käytön tulee olla julkisesti selkeästi dokumentoitua ja niiden tulisi perustua aina avoimeen lähdekoodiin. Yritysten käyttöehtosopimuksia tulee ohjata lainsäädännöllä, joka turvaa sananvapauden, mutta velvoittaa poistamaan alustoilta väärinkäytökset sanktioiden uhalla. EU:n tulee säädellä

sosiaalisen median alustojen digiriippuvaisuutta aiheuttavia ominaisuuksia, kuten loputtomaa skrollausta ja manipuloivaa käyttäjäliittymäsuunnittelua. Lisäksi digialustojen algoritmeja tulee säädellä varsinkin nuorten kohdalla niin, etteivät he joudu sosiaalisessa mediassa ideologisiin kupliin. Euroopan unionin tulee suosia eurooppalaisia teknologisia ratkaisuja.

Yksityisyyden suojaaminen on digitaalisessa ympäristössä entistä haastavampaa. Suomessa on oltava kansalaisten etua palveleva tietosuojaviranomainen, joka vastaa ihmisten yksityisyyteen ja oman datan omistukseen liittyvistä kysymyksistä. Jokaisella on oltava tosiasiallinen oikeus omiin tietoihinsa sekä oikeus määrittää, mitä tietoja he itsestään luovuttavat. Julkista tietoa säilyttävien ja analysoivien järjestelmiä on kehitettävä säännöllisesti siten, että ne huomioivat sekä yksilöiden oikeudet että käyttäjien muuttuvat tarpeet. Tietoturvan laiminlyömisestä on aiheuduttava niin yrityksille, julkisen kuin kolmannenkin sektorin toimijoille mittavat seuraukset. Yksityisyyden suojaa tulee vahvistaa myös kansainvälisen lainsäädännön keinoin.

Jokaisella tulee olla mahdollisuus osallistua julkiseen keskusteluun ja itseään koskevaan päätöksentekoon ilman pelkoa. Vihapuhe ja maalittaminen ovat uhka laajan kansanvallan toteutumiselle, koska ne heikentävät halua osallistua julkiseen keskusteluun ja vaikuttamiseen. Sananvapaus täytyy taata jokaiselle. Samalla on huomattava, että vapaus on oikeus vain silloin, kun se ei rajoita muiden kanssaihminen turvallisuutta ja vapautta. Suvaitsemattomuutta, väkivaltaa tai vihaa jotakin ryhmää kohtaan lietsovat puheet tulee säätää tarkemmin vihapuheen kaltaisiksi lausumiksi, joita sananvapaudella ei suojata. Vihapuhetta koskevan lain yhteydessä on määriteltävä vihapuheen ja maalittamisen termit sekä niiden rikosnimikkeet. Viharikoksista annettaville tuomioille tulee asettaa kovemmat alarajat. Verkossa tapahtuvaan uhkailuun, kiristykseen, kiihottamiseen ja loukkaukseen tulee suhtautua samalla tavalla kuin fyysisessä ympäristössä. Viranomaisten resurssit verkossa tapahtuville väärinkäytöksille tulee varmistaa. EU:n on luotava selkeä määritelmä tekoälyllä tuotetulle suostumuksettomalle seksuaaliselle sisällölle, teot on säädettävä Suomen lainsäädännössä rangaistaviksi, verkkoalustoja on veloitettava poistamaan deepfake-sisältöä ja yhteiskunnan on vahvistettava medialukutaitoa

sekä torjuttava ilmiön taustalla vaikuttavia naisvihamielisiä asenteita. Vastuu rikoksesta kuuluu aina tekijälle, ei uhrille.

Seksuaalirikoslainsäädännön on perustuttava suostumukseen ja suojaikäraja tulisi nostaa kahdeksaentoista ikävuoteen.

Lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivaltamateriaalin (CSAM) valmistamisesta, levittämisestä sekä hallussapidosta määrättäviä rangaistuksia tulee koventaa. Tämän tulee koskea myös tekoälyllä ja muilla synteettisillä menetelmillä luotua materiaalia, sillä sen vaikutus uhriin on yhtä vahingollinen.

Digitalisaatio kuuluu kaikille, eikä sen kehitys saa lisätä eriarvoistumista. Teknologiaa kehitettäessä tulee ottaa huomioon erilaiset ja erilaisilla taidolla varustetut käyttäjät. Digitaalisten alustojen on oltava saavutettavia. Yksityisen sektorin toimijoita tulee velvoittaa sisällyttämään saavutettavuustoiminnot alustoihinsa.

Yhteiskunnan demokratisointi

Demokratia ei typisty vain kansallisiin vaaleihin, vaan on itsessään arvo, jonka tulee ulottua syvälle yhteiskunnan rakenteisiin. Demokratiakasvatuksen rooli korostuu äänestysaktiivisuuden laskiessa ja poliittisen järjestelmän perinteisiin osallistumismuotojen hyödyntämisen eriytyessä sosioekonomisen aseman mukaan. Vaikuttamisen tulee olla mahdollista monipuolisesti eri kanavilla. Suoran demokratian kehittäminen ja lähidemokratian vahvistaminen esimerkiksi osallistavan budjetoinnin ja kansalaisraatien keinoin on ratkaisevaa.

Suomen kansan jatkuva tunnustus ja luottamus tasavallan presidentille tunnustetaan rakentavana yhteiskunnallisena voimana. Presidentin virassa yhdelle ihmiselle keskitetty toimeenpanovalta ulkopoliittikan johtamisessa siirtää lopulta valtaa liiaksi edustuksellisen demokratian ulottumattomiin. Kannatamme perustuslain muuttamista niin, että virkamiesten nimitysoikeutta lukuunottamatta presidentin toimeenpanovalta siirretään täysin valtioneuvostolle. Presidentti kykenee palvelemaan kansaa parhaiten tasavallan ensimmäisenä virkamiehenä.

Koulutuksella on keskeinen asema ihmisoikeuksien ja demokratian toteutumisessa niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti. Koulujen ja oppilaitosten tulee avata ovensa poliittisille nuorisojärjestöille, jotta poliittinen osaaminen ja tietous ei ole riippuvainen yksilön taustoista tai lähipiirin verkostoista. Äänestys- ja vaalikelpoisuusikäraja tulee laskea kaikissa vaaleissa 16 ikävuoteen, jotta se kulkee käsi kädessä Euroopan unionin tavoitteiden kanssa.

Yhteiskunnallisen opetuksen määrää tulee lisätä läpi koulutusjärjestelmän, erityisesti ammatillisessa koulutuksessa. Koulutuksen järjestäjän tulee turvata oppilas-, opiskelija- ja ylioppilaskunnille riittävät toimintaedellytykset. Nuorisovaltuustoille tulee taata pysyvä puhe- ja läsnäolo-oikeus kuntien ja hyvinvointialueiden poliittisissa toimielimissä, riittävät resurssit vaikuttamistyön mahdollistamiseksi sekä lausuntomahdollisuus kaikkiin kunnan ja hyvinvointialueen päätöksentekoa koskeviin esityksiin. Kunta- ja hyvinvointialuelakiin tulee kirjata nuorisovaltuustojen oikeus edustukseen kuntien ja hyvinvointialueiden valtuustoihin ja lautakuntiin sekä suora aloiteoikeus valtuustolle. Myös lasten on saatava osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon henkisen kypsyyssasteen mukaisesti. Kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa on otettava huomioon lasten etu ja arvioitava lapsivaikutukset.

Päätöksenteon läpinäkyvyyttä on kehitettävä. Taloudellisen vallan vaikutuksen on oltava alisteinen demokratian periaatteille. Vaalirahoituksen avoimuutta on lisättävä säätämällä vaalirahoitusilmoituksen ennakkoon jättäminen ja kaikkien, pois lukien yksityishenkilöiden, lahjoitusten julkistaminen velvoittavaksi sekä rajoittamalla ehdokkaiden että puolueiden kampanjabudjetteja. Vaalirahoitusilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta ja väärin tietojen tahallisesta ilmoittamisesta on rangaistava sakoilla. Vaaleihin pitää asetta budjettikatko ettei raha ole määräävä tekijä valtiollisissa vaaleissa. Päätöksenteon legitimiyyttä on parannettava uudistamalla prosesseja avoimemmiksi. Kansalaisten on voitava tarkistaa päätösprosessissa olevien asioiden tila verkosta tai julkishallinnon toimipaikasta. EU:n avoimuusrekisteriä on kehitettävä laajemmaksi ja sen käytöstä on tehtävä pakollista. Avoimuusrekisteriä on kehitettävä laajemmaksi kattamaan kunnat, hyvinvointialueet ja valtion virastot.

Päätöksenteon moniäänisyyden ja hajautetun vallan turvaamiseksi on rajattava mahdollisuutta istua kaikilla kansallisen päätöksenteon kolmella eri tasolla kunnassa, hyvinvointialueella ja eduskunnassa. Ratkaisun tulee olla samankaltainen kuin eduskunnan ja europarlamentin välillä: jo kahdella päätöksenteon tasolla istuvan henkilön mahdollisuus asettua ehdolle vaaleissa turvataan lailla, mutta kolmannelle tasolle valituksi tullessaan on luovutettava yksi paikoista varaedustajalle.

Äänestämisen on oltava mahdollisimman helppoa. Kasvava osa äänestyksistä on toteutettava luotettavilla ja toimintavarmilla sähköisillä järjestelmillä ja apua tarvitsevia on tuettava äänestysjärjestelmien käyttöönoton yhteydessä. Myös varuskunnissa tulee olla oikeus ja tosiasiallinen mahdollisuus käyttää äänioikeutta.

Vähemmistöjen oikeudet

Vähemmistöjen oikeudet ja mahdollisuudet ihmisarvoiseen elämään sekä työhön tulee turvata. Kaikelle syrjinnälle on oltava nollatoleranssi. Suomessa asuville ja työskenteleville on turvattava riittävä toimeentulo, reilut työehdot ja yhtäläinen mahdollisuus palveluihin kielestä ja taustasta riippumatta. Matalasti koulutetun ulkomaisen työvoiman käyttöä on valvottava tehostetusti ihmisoikeuksien, perusoikeuksien ja työntekijöiden oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi.

Suomen on noudatettava ratifioimaansa YK:n yleissopimusta vammaisten henkilöiden oikeuksista. Vammaispalvelulain toteutumisen valvontaa ja vammaisten mahdollisuuksia päättää itseään koskevista asioista on parannettava. Tähän liittyy olennaisesti tarvittavan avun ja avustajien saatavuus, esteettömyys ja vammaisten erityistarpeiden huomiointi eri palveluiden yhteydessä. Vammaisvihaa eli ableismia pitää tunnistaa paremmin ja siihen on puututtava yhä hanakammin.

Maahanmuutto on mahdollisuus. Maahanmuuttopolitiikan resurssien on oltava riittävät, jotta viranomaisilla on tosiasiallinen mahdollisuus tukea maahanmuuttajia integroitumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään.

Toimiva, oikeudenmukainen ja yhdenvertainen maahanmuuttojärjestelmä ehkäisee toivottomuutta ja syrjäytymistä sekä estää sosiaalisten ongelmien syntymistä. Maahanmuuttopolitiikkaa on tehostettava ja oleskelulupahakemuksien käsittelyaika lyhennettävä. Käsittelemätön turvapaikkahakemus ei saa lykätä kotouttamistoimenpiteiden aloittamista, vaan kotouttaminen on aloitettava mahdollisimman nopeasti maahan saapumisen jälkeen niin sanotulla esikotouttamisjaksolla, jonka aikana kartoitetaan tulijan osaamista ja koulutustarpeita. Kartoitusten avulla ohjataan myöhempää kuntaan sijoittumista siten, että ihmiset tulevat sijoitetuiksi työllistymisen ja jatkokoulutuksen mahdollistaville alueille. Maahanmuuttopolitiikassa on aina noudatettava ihmisoikeuksia ja kansainvälisiä sopimuksia.

Maahanmuuttajien kieliopintoja tulee laajentaa ja lisätä, jotta integroituminen yhteiskuntaan nopeutuu. Erityisesti maahanmuuttajanaisten ja -nuorten asemaa ja osallisuutta on tuettava. Toisen sukupolven maahanmuuttajien kotimaisen kielen taito tulee varmistaa sille tasolle että he voivat osallistua äidinkielen opetukseen S2-opetuksen sijasta. Oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin ei tule silti luopua. Koulutusjärjestelmän on tuettava oppilaita opiskelemaan omaa äidinkieltä. Toimiva vuoropuhelu maahanmuuttajien ja yhteiskunnan välillä ehkäisee juurettomuutta. Migrin toimintaa on kehitettävä, jotta väriin turvapaikkapäätösten määrä saadaan laskemaan. Turvapaikan saannin tulee olla kaikille hakijoille inhimillinen, tasa-arvoinen, yhdenvertainen ja oikeudenmukainen prosessi.

Saamelaiset ovat Euroopan unionin ainoa alkuperäiskansa ja kaikki kolme Suomessa puhuttua saamen kieltä ovat uhanalaisia. Saamelaisten asemaa on parannettava sekä saamelaisyhteisöä ja sen toimintaa kulttuurin, kielen ja aseman ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi on tuettava. Erityistä huomiota tulee kiinnittää maa- ja vesioikeuksien sekä kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Kaikista hankkeista, jotka vaarantavat saamelaisten oikeudet, tulee luopua.

Suomen on ratifioitava YK:n alkuperäiskansasopimus ILO 169 ja Pohjoismainen saamelaissopimus. Yhteiskuntaoppiin, historiaan ja muihin tarvittaviin oppiaineisiin tulee sisällyttää enemmän tietoa saamelaisista ja heidän oikeuksistaan. Oppimateriaalit on valmistettava yhteistyössä saamelaisyhteisön

kanssa. Suomen on tunnustettava oma kolonialistinen historiansa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä niin kutsuttuun suomalaistamispolitiikkaan, jonka johdosta moni saamelainen menetti kielensä. Saamelaiskäräjien kanssa on tehtävä yhteistyötä. Viranomaisten sekä muita julkisia hallintotehtäviä hoitavien on neuvoteltava saamelaiskäräjien kanssa lainsäädännöllisiä päätöksiä ja toimenpiteitä valmisteltaessa. Saamelaiskäräjien, hyvinvointialueen, kuntien ja muun alueen toimielinten yhteistyöhön on kannustettava. Totuus- ja sovintokomission työn lopputuloksista on viestittävä näkyvästi, jotta se tavoittaa julkisen keskustelun. Keskustelua täytyy käydä myös saamelaisista ja saamelaiskulttuurista, jotta valtaväestö ymmärtää paremmin saamelaisten asemaa. Muiden pohjoismaiden sovintoprosesseja on seurattava ja tehtävä yhteistyötä mahdollisuuksien mukaan, jotta saamelaisten asema olisi tasa-arvoinen ja yhdenvertainen asuinmaasta riippumatta.

Viranomaisten ja muita julkisia hallintotehtäviä hoitavien on neuvoteltava saamelaiskäräjien kanssa lainsäädännöllisiä, muita päätöksiä tai toimenpiteitä valmisteltaessa, joilla voi olla merkitystä saamelaisten asemaan tai oikeuksiin.

Suomen on tuettava myös muiden kielivähemmistöjen oikeuksien toteutumista ja jatkettava yhteistyötä itse vähemmistöjen edustajien kanssa. Saamen kielten lisäksi on viranomaisviestintää toteutettava myös muilla vähemmistökielillä, esimerkiksi romanikielellä, sekä yleisesti käytössä olevilla kielillä, kuten ukrainan ja venäjän kielillä. Viittomakielisten oikeuksien toteutumista on edistettävä laajasti yhteiskunnassa, ja erityisesti turvattava heille mahdollisuus yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Eri viittomakieliä puhuvien henkilöiden asema tunnustettava yhteiskunnassa.

Ihmisten oikeusturva

Demokratia ei toimi ilman vahvaa oikeusvaltionrakennetta. Oikeudenkäyntien viivästyminen ja käsittelyaikojen pitkittyminen aiheuttaa inhimillistä kärsimystä ja taloudellisia menetyksiä niin kansalaisille, elinkeinoelämälle kuin yhteiskunnalle. Käsittelyaikojen pitkittyessä myös syytteiden toteennäyttäminen vaikeutuu. Kenenkään oikeusturva ei saa heikentyä järjestelmän vähäisen resursoinnin,

pitkien käsittelyaikojen tai muiden valuvikojen vuoksi. Toimiva oikeuslaitos on myös keskeinen työkalu korruption kitkemisessä.

Suomen oikeuslaitoksen tulee taata kansalaisille yhdenvertaisuus lain edessä. Suomalaisilla ja Suomessa oleskelevilla on oltava laaja oikeus saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi, saada ratkaisuille yksityiskohtaiset perustelut sekä hakea muutosta saamaansa päätökseen. Näiden perusoikeuksien toteutumisen valvontaa on lisättävä ja oikeuslaitoksen resursseja parannettava.

Julkisen hallinnon on toimittava vastuullisesti, läpinäkyvästi ja asetettuja tavoitteita palvellen tuloksellisesti. Lisäksi eduskunnan tarkastusvaliokunnassa tulee olla enemmän ammattitilintarkastajien lausuntoja tukemassa poliittista päätöksentekoa.

Tekoälyn ei tule itsenäisesti tehdä viranhaltijapäätöksiä. Viranomainen voi käyttää erilaisia tekoälyratkaisuja tehostaakseen työtään, mutta vastuu päätöksistä tulee tulla pysyvä päätöksen tekevällä viranhaltijalla.

Suomen on tuettava kansainvälisen rikostuomioistuin ICC:n aseman vahvistamista, jotta vakavista ihmisoikeusrikkomuksista epäillyt saadaan oikeuden eteen. Jokaisen valtion, myös suurvaltojen, tulee hyväksyä tuomioistuimen valta. Ihmisoikeudet voivat toteutua vain tilanteessa, jossa niitä rikkovat saadaan vastuuseen teoistaan. Kidutuksen ja kuolemanrangaistusten vastaista työtä on jatkettava.

Tällä hetkellä ihmisen omasta toiminnasta riippumatta henkilötunnus voi päätyä rikollisten käsiin, mutta vastuu asian selvittelystä on rikoksen uhrilla. Kaikissa palveluissa tulee siirtyä vahvaan tunnistautumiseen, jotta väriin käsiin joutuneiden henkilötunnusten hyväksikäyttöriski pienenee.

Jengi- ja nuorisoväkivallan kitkemiseksi tarvitaan monialaisia ja ammatillisia hyvinvointivaltion palveluita, kuten koulutusta, harrastusmahdollisuuksia, toimivia sosiaali- ja terveystalveta sekä panostuksia yhteisöllisyyteen ja vapaa-aikaan. Nuorisorikollisuuteen puuttuminen vaatii myös harkitun keinovalikoiman niin kutsuttuja kovia keinoja. Nuorten rikollisuuteen puuttumiseksi on poliisin toimintaa

resurssoitava riittävästi, jotta kynnyksen kiinni jäämiselle säilyy matalana. Lisäksi on asetettava erikoissyyttäjä vastaamaan nuorisoriikollisuudesta, jotta rikoksesta seuraava prosessi ja rangaistus etenee ripeästi jättäen kuvan rikosten ja siitä seuraavien seuraamusten välillä. Nuorisorangaistusta on laajennettava koskemaan alle 29-vuotiaita nuoria nuorisolain ikähaitarin mukaisesti, jotta kuntouttavat toimet tavoittavat niitä tarvitsevat. Osana jengiväkivaltaa tunnistettavan ilmiön mukaisesti lasten ja nuorten rekrytoimisesta ja painostamisesta rikolliseen toimintaan on tehtävä rangaistuksia koventava peruste.

Viranomaisten, kuten poliisin, terveydenhuollon ammattilaisten, sosiaalityöntekijöiden ja maahanmuuttoviranomaisten kykyä tunnistaa ihmiskauppaa on parannettava. Ihmiskauppa voi ilmetä esimerkiksi pakkotyönä tai pakkoavioliittona, eikä se vaadi välttämättä väkivallan käyttöä.

Seksin myymisen ja ostamisen tulee olla laillista ja sääntelyä tulee uudistaa nykyistä selkeämmäksi. Tärkeintä on turvata seksityötä tekevien ihmisten turvallisuus, suostumus ja autonomia. Seksityöntekijöiden oikeuksia tulee edistää ja seksityöntekijät ottaa muun muassa työsuojelulainsäädännön sekä työehtosopimusten piiriin. Yksityisyrittäjillä tulee olla samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muiden alojen yrittäjillä. Seksityöntekijän tulee voida tehdä työtään turvallisesti erillisessä toimitilassa. Suomessa tulee tehdä selvitys seksin ostokiellosta ja sen ihmisoikeudellisista vaikutuksista. Ihmiskauppaa tai paritusta ei tule sallia missään oloissa. Seksuaalipalveluiden myymisen epäily tulee poistaa ulkomaalaislain ns. käännyttämiskykälästä ihmiskaupan uhrien auttamiseksi.

Kohti tasa-arvoista ja yhdenvertaista maailmaa

Suomi tarvitsee feminismiä, sillä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus eivät ole itsestäänselvyksiä. Sukupuolten välinen epätasa-arvo johtuu yhteiskunnallisista ja poliittisista rakenteista sekä sosiaalisista odotuksista ja normeista. Vain yhdenvertainen yhteiskunta voi taata kestävyys- ja säilyttää kykynsä kehittyä ja hyödyntää potentiaalinsa. Tasa-arvotyö ei ole alisteinen esimerkiksi taloudelle vaan asia, joka tulee huomioida kaikessa päätöksenteossa.

Suomeen tarvitaan translaki, joka kunnioittaa perus- ja ihmisoikeuksia. Myös alaikäisillä tulee olla itsemääräämisoikeus omaan sukupuoleensa ja keholliseen koskemattomuuteen. Jokaisella tulee olla oikeus vahvistaa juridinen sukupuolensa omalla ilmoituksella, mutta alle 15-vuotiaille vahvistukseen edellytetään huoltajan suostumusta. Nöyryyttävistä lääketieteellisistä ja psykologisista tutkimuksista tulee luopua. Sukupuolta korjaavilta ei tule edellyttää lisääntymiskyvyttömyyttä. Suomen virallisissa asiakirjoissa tulee olla mahdollisuus olla määrittämättä sukupuolta tai määritellä sukupuoleksi "muu" omalla ilmoituksella. Rekisteröidyissä parisuhteessa tai avioliitossa elävillä puolisoilla ei saa olla oikeutta estää toisen sukupuolen korjaamista. Rekisteri sukupuoltaan juridisesti korjanneista henkilöistä on poistettava käytöstä. Intersukupuolisten lasten ihmisoikeudet on turvattava hoitokäytäntöjä muuttamalla. Intersukupuolisille lapsille tehtävät hormonihoitot ja leikkaukset, jotka eivät ole terveyden kannalta välttämättömiä, on kiellettävä. Sukupuolisidonnaisesta nimilaista tulee luopua. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin muuttamiseen tähtäävät "eheytyshoidot" tulee kieltää. Lisäksi on säädettävä puoskarilaki, jolla rajoitetaan muiden kuin tieteellisesti päteväksi osoitettuja hoitoja ja niiden markkinointia. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaa ja oikeuksia edistetään kaikilla yhteiskunnan ja elämän osa-alueilla.

Oikeus turvalliseen aborttiin ilman perusteluita raskauden 18 ensimmäisen viikon aikana ja hyvä jälkihoito on taattava jokaiselle. Vapaaehtoisen sterilisaation vaatimuksia tulee keventää siten, että steriloitavan henkilön suostumus ja ikäraja ovat ainoat vaatimukset.

Sukuelinten silpominen on säädettävä rangaistavaksi nykyistä selkeämmin. Yhteisöissä, joissa on riski silpomiselle, täytyy tehdä vaikuttamistyötä, jotta terveydelle haitalliset uskomukset saadaan hävitettyä. Myös ei-läketieteelliset ympärileikkaukset tulee säätää lainvastaiseksi, sillä ne rikkovat alaikäisten fyysistä koskemattomuutta peruuttamattomalla tavalla.

Ympäristö ja ilmasto

yhdistävät kaikki elolliset yhteen. Maapallo on kaiken tuntemamme elämän yhteinen koti. Ihminen on ollut aina osa luontoa, mutta muuttanut toiminnallaan maapallon elinoloja ja -ympäristöä peruuttamattomasti. Ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuskato, luonnollisten elinympäristöjen tuhoutuminen ja luonnonvarojen ylikulutus ovat ihmiskunnan suurimmat yhteiset haasteet. Suunta on otettava kohti hiilineutraalia kiertotalousyhteiskuntaa, jossa vallitsee kestävän kehityksen mukainen ekologinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen kestävyys. Oikeudenmukaisen siirtymän ympäristölliseen kestävyys on samalla oltava siirtymä kohti tuloeroja ja eriarvoisuutta vähentävää yhteiskuntaa, jossa kaikille ihmisille ja eläimille taataan yhtäläisesti hyvän elämän edellytykset.

Elämme ilmastohätätilan aikaa. Ilmaston lämpeneminen tulee rajoittaa Pariisin ilmastosopimuksen mukaisesti enintään 1,5 celsiusasteeseen. Suomen tavoitteena tulee olla hiilineutraalius viimeistään vuonna 2030 ja hiilinegatiivisuus pian sen jälkeen. Näiden tavoitteiden saavuttaminen vaatii niin kansallisia toimia kuin globaalia yhteistyötä. Päästöjä tulee vähentää kaikista lähteistä ja toimia on kohdistettava erityisesti suurimpiin päästölähteisiin, kuten energiantuotantoon, liikenteeseen, maatalouteen, teollisuuteen ja jätteenkäsittelyyn. Suomella on mahdollisuus ja velvollisuus vauraana yhteiskuntana olla etulinjassa globaaleissa ilmastotalkoissa. Vastuullinen ilmasto-, ympäristö- ja energiapolitiikka ovat paitsi maapallon tulevaisuuden turvaamista, myös kriisinhallintaa sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Vihreässä energiasiirtymässä on siten huomioitava myös Suomen huoltovarmuus ja energiaomavaraisuus kuitenkin niin, että hiilineutraaliustavoitteesta ei jousteta.

Puhdas ympäristö sekä monimuotoinen ja hyvinvoiva luonto ovat paitsi elämän jatkumisen edellytys, myös ihmisoikeus. Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen on pysäytettävä YK:n biodiversiteettisopimuksen tavoitteiden mukaisesti. Suomessa tulee säätää sitova luontolaki. Säätelyllä varmistetaan tavoitteiden toteutuminen ja luonnonarvomarkkinia kehittämällä on luotava kannusteet metsien vapaaehtoiseen suojeluun. EU:ssa tulee ottaa käyttöön päästökaupan kaltainen luonnonvarakauppa.

Luonnolla on sen tarjoamien hyödykkeiden rinnalla myös itseisarvo. Suomalaista luontoa tulee suojella huolehtimalla laajasta ja riittävän yhtenäisestä erilaisten luonnonsuojelualueiden verkostosta. Lisäksi monimuotoinen luonto kytkeytyy vahvasti ihmisen toimintaan esimerkiksi kaupungeissa ja talousmetsissä. Kaavoituksessa tulee pyrkiä luonnonläheisiin ratkaisuihin. Puhdas ja elinvoimainen ympäristö taataan puuttamalla vesistöjen saastumiseen ja maaperän köyhtymiseen. Metsien käytössä monimuotoisuudelle ja hiilinieluille on annettava suurempi rooli. Monipuolisilla suojelukeinoilla huomioidaan ekosysteemien, lajiston ja lajien geneettinen monimuotoisuus. Eläinten oikeudet ja hyvinvointi on turvattava. Luonnonvarojen ylikulutus on lopetettava kehittämällä Suomesta kierto- ja jakamistalouden edelläkävijä.

Ympäristön kapitalistinen hyväksikäyttö ja riisto aiheuttavat paitsi peruuttamattomia muutoksia elinympäristöille, myös sosiaalista ja kulttuurista epätasa-arvoa sekä eriytymistä. Ilmastonmuutos kasvattaa maailmanlaajuisia eriarvoisuutta, kun sen vaikutukset iskevät eri alueille erilaisin tavoin. Siksi ilmastotoimet ovat myös globaaleja tasa-arvotoimia. Jokaisen mahdollisuus omaan kulttuuriinsa on turvattava myös ilmastomuutoksen edetessä ja ilmastotoimia, kuten tuulivoimahankkeita, toteutettaessa. Suomella on tässä suhteessa erityinen vastuu saamelaiden elinolojen ja kulttuurisen itsemääräämisoikeuden turvaamisessa.

Kaupungistuminen muovaa suhdettamme luontoon ja toisiimme sekä vaikuttaa elämäntapoihimme ja alueelliseen kehittymiseen. Tiivis, mutta viihtyisään ja saavutettavaan joukkoliikenteeseen tukeutuva kaupunkirakenne palvelee niin ihmisten välistä vuorovaikutusta, palvelutarjontaa kuin ilmastomuutoksen torjuntaa. Myös maaseutumaisilla alueilla asuvat tulee huomioida päätöksenteossa. Kaupunkiseutujen ulkopuolella joustavat, liikkuvat ja verkkovälitteiset asiointiratkaisut lisäävät alueellista tasa-arvoa. Aktiivisella maankäytön suunnittelulla ja kestäväällä kaavoitus- ja asuntopolitiikalla rakennetaan ekologisesti kestävä, sosiaalisesti oikeudenmukaista sekä kulttuuri- ja luonnonympäristöjä kunnioittavaa yhteiskuntaa. Jokaiselle täytyy turvata kohtuuhintainen asunto ja sujuva arki. Toimivalla liikennepolitiikalla vähennetään liikenteen päästöjä sekä turvataan ihmisille tasa-arvoiset mahdollisuudet liikkumiseen eri puolilla maata.

Ympäristö- ja ilmastopolitiikan suurimmat haasteet koskettavat kaikkia maailman valtioita. Sademetsien tuhoaminen, jäätikköjen sulaminen ja maailman vesikriisi ovat esimerkkejä maailmanlaajuisista ekologisista ja sosiaalisista kriiseistä, joihin Suomen tulee vaatia ratkaisuja kansainvälisissä pöydissä. Globaali vastuu tarkoittaa, että pyrimme torjumaan yhteiseen maapalloomme kohdistuvia ilmasto- ja ympäristöhaasteita huomioiden eri yhteiskuntien erilaiset mahdollisuudet toimia ja sopeutua muutoksiin. Jotta elämä voi kukoistaa kaikkialla maapallolla, on kaikkien toimijoiden sitouduttava noudattamaan yhteisiä pelisääntöjä. Suomen tulee olla suunnannäyttäjä kansainvälisissä neuvotteluissa ja pitää kärkiteemoinaan ympäristö- ja ilmastohaittojen ratkaisuja. Tärkeää kansainvälistä yhteistyötä ja globaalin vastuun toteuttamista ovat myös kattavat ja sitovat sopimukset päästöjen vähentämiseksi, monimuotoisuuskriisin torjumiseksi ja ympäristöriskollisten aiheuttamien ympäristötuhojen estämiseksi. Siirtymä hiilineutraaleihin kiertotalousyhteiskuntiin tarjoaa valtavia taloudellisia mahdollisuuksia uudelle liiketoiminnalle ja myös suomalaisille innovaatioille. Panostukset ympäristökriisien torjumiseen maksavat itsensä takaisin tulevaisuudessa. Aika on kuitenkin armoton: emme voi ummistaa silmiämme todellisuudelta, vaan meidän tulee kohdata se ja pelastaa yhdessä yhteinen planeettamme.

Puhdas ympäristö ja monimuotoinen luonto

Ympäristönäkökulmien on läpileikattava kaikki politiikan sektorit ja päätöksenteon tasot. Luonnonsuojelu tulee ymmärtää moninaisena kokonaisuutena, johon kuuluvat perinteiset suojelualueet, ihmistoiminnan sopeuttaminen luonnon kantokykyyn ja ihmisen muokkaaman ympäristön kehittäminen monimuotoisemmaksi. Ympäristöongelmia on ennaltaehkäistävä esimerkiksi verotuksen, tiukkojen lupakäytäntöjen ja vahvan ympäristöhallinnon ja -valvonnan kautta. Toistaiseksi voimassa olevista ympäristöluvista tulee siirtyä määräaikaisiin lupiin, jotta toimijoita voidaan ohjata rakennusten ja toiminnan jatkuvaan ja ympäristösäännöksiin mukaiseen toimintaan. Saastuttajien on aina vastattava aiheuttamistaan ympäristötuhoista omilla varoillaan. Tämä toteutetaan ottamalla käyttöön ekologisen kompensaaation* periaate.

Luonnon monimuotoisuuden suojeleminen vaatii voimakkaammin sekä rahallista että toiminnallista panostusta. Metsien ja soiden suojelualueiden verkostoa on laajennettava, uusia turvekenttiä ei tule perustaa ja jo tuhottuja soita ja muita elinympäristöjä on ennallistettava. Turpeen energiakäytöstä on luovuttava vuoteen 2030 mennessä. Turpeen energiakäyttöä ei tule korvata puun poltolla, ja siksi on selvítettävä tarvetta asettaa se verotuksen alaiseksi. Luonnonsuojelualueet eivät voi jäädä erillisiksi saarekkeiksi, vaan niiden välille on rakennettava ekologisia käytäviä. Talousmetsien hoidossa monimuotoisuudelle on annettava suurempi painoarvo. Metsien määrää voidaan lisätä luonnonsuojelualueiden ohessa lisäämällä metsittämistä. Kulttuurimaisemat ja historiallisesti merkittävät rakennetut ympäristöt kuuluvat myös aktiivisten suojelutoimien piiriin. Suomalaisessa luonnossa erityishuomio tulee kiinnittää uhanalaisten luontotyyppien, kuten perinnebiotooppien ja vanhojen metsien suojelualueiden laajentamiseen.

Ihmisen toiminta maapallolla on aiheuttanut lajien kuudennen sukupoltoaallon. Lajimonimuotoisuutta on turvattava muun muassa lopettamalla elinympäristöjen pirstaloiminen ja uhanalaisten lajien metsästäminen, vähentämällä merien happamoitumista sekä torjumalla vieraslajien kulkeutumista. Puhdas ja myrkytön luonto on paras tausta lajien säilymiselle. Tarvittaessa uhanalaisten lajien suojelemiseksi on rauhoitettava ja suojeltava populaatioita lainsäädännön avulla. Lajien perinnöllistä monimuotoisuutta suojelemalla turvataan lajien säilyminen myös elinympäristöjen muutoksissa. Lajien sisäinen monimuotoisuus turvataan huolehtimalla niiden riittävästä geenivarastosta eli populaatioko'oista. Kasvi- ja eläingenenivarastojen, kuten siemenpankkien, toiminnan säilyminen on taattava kansainvälisellä yhteistyöllä.

Vesistöjen saastuminen ja rehevöityminen sekä maaperän köyhtyminen ja happamoituminen uhkaavat sekä lajistomme että ihmisten hyvinvointia. Jokaisella on oikeus puhtaaseen veteen, ilmaan, elinympäristöön ja sanitaatioon. Veden tuhlaaminen on minimoitava nykyaikaisilla putkistoilla, tehokkaalla jätevedenpuhdistuksella sekä edistämällä vettä säästävien ratkaisujen käyttöä uusissa rakennuksissa. Vedettömien vessojen määrää tulee niin ikään pyrkiä lisäämään, ja ihmisen elämisen sivussa syntyviä aineksia, kuten ureaa, tulee älykkäillä järjestelmillä ottaa maanviljelyksen lannoitteiden jalostuksen käyttöön.

maaperän rikastuttamiseksi kiertotalouden hengessä. Vesistöjä on suojeltava muun muassa vähentämällä maatalouden ravinnepäästöjä suojavyöhykkein ja kosteikoin sekä kehittämällä liikennemuotoja, joiden pienhiukkas- ja mikromuovipäästöt ovat pienempiä. Itämeren suojelemisen on oltava Suomen ja lähialueen valtioiden yhteistyön merkittävä painopiste. Maaperän saasteongelmia on vähennettävä esimerkiksi maaperän biopuhdistuksella ja ilmansaasteita puolestaan sähköistämällä liikennettä.

Maa- ja metsätalouteen ohjattavat ympäristötuet on uudistettava niin, että ne ohjaavat koko tuotantoketjun päästöjen vähentämiseen, hiilensidontaan sekä monimuotoisuuskadon pysäyttämiseen. Ympäristöä kuormittavat tukijärjestelmät on lopetettava. Kestävässä metsätaloudessa on tuotettava korkean jalostusasteen kestäviä puutuotteita ja huomioitava hakkuutasoissa hiilinielujen kasvaminen. Metsätaloudessa on siirryttävä avohakkuista kohti jatkuvan kasvatuksen malleja. Yksityismetsien omistajia on ohjattava jatkuvaan kasvatukseen taloudellisilla kannusteilla sekä muutostaloudellisten korvauksilla. Jatkuvalle kasvatukselle taataan kestävä puunkäytön tulevaisuus ja siten esimerkiksi puurakentaminen ja pakkausmateriaalien korvaaminen puukuiduilla. METSO-ohjelman jatko ja riittävä rahoitus on turvattava.

Kasvipohjainen ruoantuotanto tarjoaa mahdollisuuksia myös kotimaisille maanviljelijöille sekä elintarviketeollisuudelle. Maataloustuottajia on tuettava siirtymässä kestävämpään, eettisempään ja luontoystävällisempään ruoantuotantoon. Lihateollisuuden karjan rehun kasvatukseen käytettävä peltopinta-ala tulee pyrkiä minimoimaan, ja vapautuvan peltomaan käyttöä ohjata suoraan ihmisen ruuaksi kelpaavien ja sellaiseksi jalostettavien kasvien viljelyyn, sekä uudelleen metsitykseen. Solumaataloutta ja ilmailijelyä tulee edistää. Verotuksen on ohjattava tuottamaan ja kuluttamaan ympäristöystävällisiä ja lähellä tuotettuja elintarvikkeita. Kestävä maa- ja metsätalous huomioi tuotannon sosiaaliset ja taloudelliset näkökulmat, sekä jättää maatalouden tuotoista suuremman osan itse tuottajalle.

Eläinperäisten tuotteiden käyttöä on reilusti vähennettävä ja korvattava kasviperäisillä tuotteilla. Julkisesti rahoitetussa toiminnassa tulee painottaa hinnan sijaan myös vähemmän ympäristöä kuormittavia ateriavaihtoehtoja sekä

tarjottava kasvipohjainen ateriavaihtoehto. Kuluttajilla on oikeus tietää ruokansa tuotantotavoista, hiilijalanjäljestä ja alkuperämaasta, minkä vuoksi tuotemerkintävaatimuksia on kehitettävä ja esimerkiksi hiilijalanjälki lisättävä osaksi tuoteselostetta. Tulevaisuuden ruoantuotanto vaatii uusia ratkaisuja ja siksi geenimuunneltujen viljelyskasvien käyttöönottoa tulee harkita vaihtoehtona. GMO-tuotteet on kuitenkin merkittävä selkeästi ja niiden tuotannossa on huomioitava, etteivät uudet lajikkeet ole haitaksi alkuperäiselle luonnolle. Ylikalastus on lopetettava ja luonnonkalakantoja hyödynnettävä niiden kantokyvyn rajoissa. Kalatalouden rooli tulee tunnistaa punaisen lihan vähentämisessä menetettyjen ravintoaineiden korvaamisessa. Valtion ja kuntien tulee toimia kalakantojen vahvistamiseksi, esimerkiksi purkamalla ihmisen tekemiä esteitä villikalalan kutuun. Ruokahävikki on minimoitava ja ylijäämäruoka hyödynnettävä.

Eläinten hyvinvointiin ja oikeuksiin on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota. Tuotantoeläimillä on oikeus kivuttomaan ja lajityypilliseen elämään. Epäinhimillisistä tuotantotavoista, kuten häkkikanaloista ja porsaiden kirurgisesta kastraatiosta, on luovuttava. Turkistarhaus on lopetettava. Suomeen tulee perustaa eläinsuojeluvirasto. Eläinkokeille vaihtoehtoisten tutkimusmenetelmien rahoitusta on lisättävä ja tarpeettomista eläinkokeista luovuttava. Myös kotieläimistä on huolehdittava. Kotieläimet on rekisteröitävä ja niiden kaupassa sekä ostajan että myyjän on tunnistauduttava vahvasti.

Hiilineutraali kiertotalousyhteiskunta

Hyvinvointivaltiolla ei ole tulevaisuutta ilman, että se tähtää yhtäältä hiilineutraaliksi kiertotalousyhteiskunnaksi, joka ennakoii ilmastonmuutoksen vaikutuksia ja varautuu niihin. Siirtymä hiilineutraaliin ja uusiutuvaan energian- ja lämmöntuotantoon on keskeisiä askeleita matkalla hiilineutraaliuteen. Samalla Suomen energiaomavaraisuutta on kasvatettava huomattavasti nykyisestä kansallisen turvallisuuden ja tasaisen energiantuotannon takaamiseksi. Vanhoista saastuttavista energian- ja lämmöntuotannon muodoista, kuten turpeesta ja polttoöljystä, on luovuttava suunnitelmallisesti nopealla aikataululla. Yhteiskunnan sähköistyessä tulee kiinnittää jatkuvaa huomiota siihen, että energialähteet ovat uusiutuvia ja tukevat

päästövähennystavoitteita. Investointeja uusiutuvaan, hiilineutraaliin energiantuotantoon, kuten kotimaiseen tuuli-, aurinko-, bio- ja aaltovoimaan sekä ilma- ja maalämpöjärjestelmien käyttöönottoon tarvitaan yhä enemmän. Perinteisiä vesivoimalaitoksia ei tule rakentaa lisää, mutta olemassa olevien voimalaitosten käyttöä voidaan jatkaa, mikäli niiden haittavaikutuksia jokiekosysteemeille pienennetään esimerkiksi kalateitä rakentamalla.

Tuuli- ja aurinkovoiman lisäämiseksi tarvitaan panostuksia älykkääseen sähköverkkoon. Sähkömarkkinoita tulee kehittää pientuotantoon, kysyntäjouston ja varastointiin kannustavaksi. Suomen tulee parantaa kantaverkkoa sekä yhteyksiä ulkomaille. Sähköninfrastruktuurin on mahdollistettava kiinteistöjen ylijäämänsähkön syöttäminen takaisin verkkoon, sekä tehtävä sen myynnistä kuluttajille mahdollisimman kannattavaa. Sähköverkko tulee palauttaa julkiseen omistukseen, jotta verkon pitkäjänteinen kehittäminen ja huoltovarmuus voidaan turvata. Sähkönsiirron kohtuutonta voitontavoittelua on entisestään hillittävä lainsäädännöllä. Puhtaan energian, energiatehokkuuden ja energian varastoinnin tutkimukseen on osoitettava resursseja.

Ydinvoima on merkittävä energiantuotantomuoto siirtymässä kohti vähäpäästöisempiä ja turvallisempia ratkaisuja. Uusien, pienten ja turvallisten ydinreaktorien käyttöä esimerkiksi kaukolämmön tuotannossa tulee selvittää. Myös fuusioreaktorien kehittämistä tulee jatkaa. Olemassa olevien ydinvoimaloiden energiantuotantoa on jatkettava niiden teknisen käyttöiän loppuun, mikäli se on ydinturvallisuus huomioiden mahdollista. Ydinjätteen turvallinen käsittely ja loppusijoitus on edellytys ydinvoiman käytölle ja lisärakentamiselle.

Ilmastotavoitteiden toteuttaminen vaatii edistyksellistä, vastuullista ja kansainvälistä energiapolitiikkaa. Suomen tulee kansallisen sääntelyn lisäksi vaikuttaa EU:ssa tiukemman kansainvälisen energiapolitiikan puolesta. Tavoitteena tulee olla hiilineutraali energian- ja sähköntuotanto Euroopassa vuoteen 2040 mennessä. Tämä vaatii yhteistä energiapolitiikkaa, energiateknologiateollisuuden tutkimus- ja kehitystyön tukemista, yhteisten älykkäiden sähköverkkojen rakentamista ja energiansäästön ja -tehokkuuden toteuttamista. EU:n on kokonaisuudessaan luovuttava fossiilisista polttoaineista.

Teollisuuden siirtymää hiilineutraaliin tuotantoon on tuettava. Euroopan unionin tasolla sisämarkkinoiden tulee kannustaa hiilineutraaliin tuotantoon niin unionissa kuin globaalisti. Teollisuuden kestävä kehitys ja kilpailuedellytykset on turvattava EU:n hiilitulleilla. Hiilitulleilla ehkäistään tuotannon siirtymistä maihin, joissa ympäristönäkökulmia ei riittävästi huomioida teollisuudessa. Edistyksellisillä ympäristönormeilla, korkeilla energiatehokkuusvaatimuksilla ja elinkaariajattelulla kotimaisessa ja eurooppalaisessa energia-, teollisuus- ja ilmastopolitiikassa tuetaan myös suomalaisen cleantech-alan kehitystä ja yritysten toimintaedellytyksiä. Suomen tulee olla edelläkävijä hiilen talteenoton ja muiden ilmasto- ja ympäristöteknologioiden valmistajana.

Liikenneinfrastruktuuria on kehitettävä monimuotoisesti, kokonaisvaltaisesti ja pitkäjänteisesti kohti ympäristöystävällistä liikkumista. Samalla tulee huolehtia, että liikkumisen edellytykset säilyvät koko Suomessa. Ylivaalikausittaisten liikenneverkko-suunnitelmien tulee ohjata kohti liikenteen sähköistämistä. Raideliikenteen on oltava aidosti ihmisten liikkumisen mahdollistava, valtion koordinoima ja koko Suomen kattava kohtuuhintainen ja laadukas joukkoliikennemuoto. Suomen sisäistä junaliikennettä täytyy nopeuttaa investoimalla uusiin rataosuuksiin ja olemassa olevien rataosuuksien perusparannuksiin. Kotimaisen rataverkon yhteyksiä Eurooppaan on parannettava ja rakennettava uusia esim. Helsinki-Tallinna väli. Arktisen alueen ratahankkeita ei tule toteuttaa, mikäli ne vaarantavat saamelaisen aseman. Lähijuna- ja raitiovaunuliikennettä on kehitettävä koko Suomessa, mutta erityisesti suurilla kaupunkiseuduilla. VR:n asemaa henkilöliikenteessä ei tule itsearvoisesti purkaa, sillä junaliikenteen toimivuus koko Suomessa on tärkeämpää kuin keinotekoisien kilpailun aikaansaanti.

Keskipitkän aikavälin tavoitteena on päästötön ja maksuton julkinen joukkoliikenne. Joukkoliikenteen käytön helpottamisessa keskeistä on edistää eri liikennöitsijöiden ja liikennemuotojen yhdistelyä matkaketjuiksi sekä mahdollistaa yhtenäiset lippujärjestelmät avoimien rajapintojen avulla. Joukkoliikenteen saatavuudesta ja toimivuudesta on huolehdittava myös kaupunkiseutujen ulkopuolella ympäristöllisen kestävyuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden takaamiseksi. Julkisen liikenteen kalustoinvestointien kilpailutuskriteerinä on

käytettävä myös hiilidioksidipäästöjä. Tie- ja ruuhkamaksut voidaan ottaa kaupunkialueilla käyttöön, mikäli yksityisautoilulle tarjotaan varteenotettavia vaihtoehtoja joukkoliikenteellä. Kevyen liikenteen mahdollisuuksia on parannettava esimerkiksi yhtenäisiä kävely- ja pyöräilyverkostoja kehittämällä.

Polttomootoriautojen aikakaudesta on siirryttävä päästöttömiin voimanlähteisiin, kuten sähköön ja vetyyn. Myös kotimaisia biokaasuratkaisuja voidaan käyttää siirtymässä fossiilittomaan liikenteeseen. Voimanlähteitä arvioitaessa on huomioitava ratkaisujen koko elinkaaren vaikutukset, esimerkiksi materiaalien hankinta ja uudelleenkäyttö. Suomeen on rakennettava maanlaajuinen sähkö- ja vetyautojen tankkausverkosto suomalaista teknologiaa ja cleantech-osaamista hyödyntäen. Ajoneuvokannan uusiutumista tuetaan palauttamalla romutuspalkkio sekä laskemalla vähäpäästöisten ja päästöttömien autojen autovero. Vähävaraisten hiilineutraalia liikkumista tulee tukea valtion toimesta. Yhteiskäyttöautojen määrää on kasvatettava, jotta autottomuus olisi yhä useammalle tosiasiallinen vaihtoehto. Juna- ja laivaliikennettä on lisättävä teollisuuden raaka-aineiden ja lopputuotteiden kuljetuksissa, jotta raskaan liikenteen päästöjä saadaan vähennettyä. Raiteilla liikkuvan tavaran määrää on lisättävä merkittävästi ja olemassa olevia raiteita on hyödynnettävä tehokkaammin. Lisäksi on luotava uusia yhteyksiä. Tavoite saavutetaan verotuksella, tuilla, tavarajunaliikenteen kilpailulla sekä VR:n omistajaohjauksella.

Myös kansainvälisen liikenteen päästöjä on vähennettävä. Lentoliikenteessä lentopolttoaineiden sekoitevelvoitetta on kasvatettava ja EU:n tasolla säädettävä lentopetrolivero. Kansainvälisen yhteisön on luotava keinot haamolentojen lopettamiseksi. Samanaikaisesti unionin on aktiivisesti tuettava lentokoneiden vaihtoehtoisten voimanlähteiden tutkimusta ja käyttöönottoa. Tavoitteena on oltava lentoliikenteen vähentyminen sekä se, että uusia lentokenttiä ei enää avata. Tämä edellyttää merkittäviä panostuksia raideinfrastruktuuriin ihmisten ja tavaroiden liikkumisen takaamiseksi. Lisäksi lyhyitä maakuntalentoja tulee vähentää. Meriliikenteessä on tuettava LNG- ja maasähköteknologian käyttöönottoa aluksissa ja satamissa päästöjen vähentämiseksi.

Kansainvälisen yhteistyön tarve korostuu etenkin ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillitsemisessä. Kehittyvien maiden ilmasto- ja ympäristöpolitiikkaa

on tuettava osana kehitysyhteistyötä. Kansainvälisten sopimusten kuten YK:n ilmastopöimuksen ja Pariisin ilmastopöimuksen kaltaisia sitovia ilmastopöimuksia on neuvoteltava jatkossakin. Päästövähennystoimien rinnalla on varauduttava ilmastomuutoksen vaikutuksiin muun muassa perustamalla Euroopan unionin ilmastokatastrofirahasto, jonka kautta rahoitetaan ilmastomuutoksen aiheuttamia yllättäviä kustannuksia.

Tehokas päästökauppa on yksi unionin keskeisistä ilmastotoimista. Tämä edellyttää kuitenkin, että järjestelmän haasteet korjataan. Päästökaupan katto ja päästövähennyskerroin on sidottava EU:n päästövähennystavoitteisiin ja Pariisin ilmastopöimuksen rajoihin siten, että EU todella saavuttaa hiilineutraalisuustavoitteensa. Tämä tuo samalla vakautta ja ennakoitavuutta markkinoille sekä yrityksille mahdollisuuden pitkäjänteiseen suunnitteluun esimerkiksi investoinneista. Päästökauppajärjestelmää on myös laajennettava koskemaan kaikkia päästösektoreita, kuten liikennettä ja lämmitystä. Päästökaupan kanssa päällekkäiset mekanismit tulee sitoa osaksi päästökaupan toimintaa, jotteivat ne heikennä päästökaupan ohjausvaikutusta. Markkinavakaussvarannolla voidaan mitätöidä tai poistaa markkinoilta ylimääräisiä päästöoikeuksia ja tasata energiatehokkuustukien aiheuttamia vääristymiä markkinoilla. Euroopan unionin tulee pyrkiä laajentamaan päästökauppa maailmanlaajuiseksi ja koskemaan kaikkia kasvihuonekaasuja. Kiihtyvä digitalisaatio lisää tieto- ja viestintäteknologian päästöjä. EU:n tulee hillitä tietoliikenteen kasvavaa sähkönkulutusta ja luoda sen aiheuttamien päästöjen mittaamiseksi selkeä mittaristo.

Kestävä hyvinvointivaltio ei ylikuluta luonnonvaroja, vaan pitää materiaalit suljetussa kierrossa. Kaikkien jätteen kierrätysastetta on nostettava huomattavasti. Kaatopaikoille sijoitettavan jätteen määrä tulee minimoida lähelle nollaa. Tavoitteena tulee olla jätteen yhteiskunta ja siirtymä kohti jätteen hyödyntämistä uusina tuotemateriaaleina yhdyskuntajätteen energiapolton sijaan. Suomessa tuotettu yhdyskuntajäte tulee lähtökohtaisesti käsitellä Suomessa, ja ulkomaille käsiteltäväksi kuljetettaville jätteille pitää asettaa korkealaatuiset kierrätysstandardit. Tuottajien vastuuta tuotteiden kierrätyksestä ja kierrätyskelpoisuudesta on kasvatettava. Euroopan unionissa on siirryttävä Suomen mallin mukaiseen yhtenäiseen pullonpalautusjärjestelmään. Samalla on

uudelleentarkasteltava Suomen palautusjärjestelmää ja laajennettava elektroniikkalaitteiden sekä energiantensiivisten akkujen ja patterien kiertoa palautusjärjestelmään. Tavaroiden viemisen kierrätyskeskuksiin on oltava kuluttajille maksutonta ja kierrätysmahdollisuuksien tulee olla kaikkien saatavilla. Jätehuollon kehittämistä ulkomailla on tuettava osana kehitysyhteistyötä.

Kertakäyttökulttuurin on loputtava. Tuotteiden kierrätettävyyteen tulee panostaa enemmän jo niiden valmistusvaiheessa. Lainsäädännöllä on varmistettava tuotteiden riittävän pitkä käyttöikä, korjattavuus ja kierrätettävyys. Materiaalisten hyödykkeiden, kuten tekstiilien, tuotannolle tulee asettaa tiukat EU:n laajuiset standardit, jotka velvoittavat yritykset valmistamaan kulutusta kestäviä, ekologisia ja eettisiä hyödykkeitä. EU:n ja Suomen etunenässä, on tähdättävä ilmastollisesti kestävä tuotannon lopettamiseen. Ympäristön kannalta kestävä tuotanto ja materiaaleista, kuten öljypohjaisista keinokuiduista ja mikromuovikosmetiikasta, on päästävä eroon. Jakamistaloutta on kehitettävä edelleen ja sen innovaatiotoimintaa tuettava.

Kaivoksella tulisi olla ympäristölupa ennen kaivosluvan hakemista, ja kaivoslupa tulisi tuoda intressivertailu vesilain tapaan. Kaivoksen toimintaa ja ympäristöasioita koskevat luvat on hyvä käsitellä samanaikaisesti. Kaivoslainsäädäntö on uudistettava turvaten luonnonvarojen kestävä käyttö. Malmien etsintä ja kaivaminen on kiellettävä luonnonsuojelualueilla. Malmien kierrätykseen on panostettava.

Kestävästi rakentuva Suomi

Maankäytön ja liikenteen suunnittelulla sekä kaavoitus- ja asuntopolitiikalla, mukaan lukien julkisesti omistettujen asuntojen tarjontaa nostamalla, on turvattava kohtuuhintaisten asuntojen saatavuus. Valtion tulee tukea erityisryhmille kohdistuvaa asuntotuotantoa kohdistamalla erityisryhmien asuntotuotannolle riittävästi korkotukilainoja ja investointiavustuksia. Myös luonnon monimuotoisuus tulee huomioida aktiivisemmin maankäytön suunnittelussa ja kaavoituksessa. Viihtyisässä kaupungissa ei ole myöskään alueellista eriytymistä. Rakentamisen aiheuttama ympäristökuormitus on minimoitava ja on kiinnitettävä huomiota ilmastonmuutoksen tuomiin muutoksiin

rakennusten vaatimuksissa. Kaavoitus- ja asuntopolitiikalla on turvattava myös asumisen väljyyden kasvu. Edelleen joka seitsemäs suomalainen asuu ahtaasti, eli asunnossa, jossa on asuinhuoneita vähemmän kuin asukkaita, poislukien keittiö. Kaupunkirakentamisessa on otettava edelleen huomioon yksinasuvien lisäksi suurempien talouksien tarpeet. Yksioiden ja kaksioiden lisäksi vuokramarkkinoilla tulee olla tarjolla riittävästi kolmen ja neljän makuuhuoneen asuntoja.

Rakentamisessa tulee panostaa jo olemassa olevien rakennusten, materiaalien ja maa-alueiden mahdollisimman tehokkaaseen hyödyntämiseen. Rakennusjätteen kierrätysastetta on nostettava ja materiaalivalinnoilla on minimoitava ympäristölle aiheutuvia haittoja. Uusien rakennusmateriaalien tulee olla ympäristöllisesti kestäviä. Puurakentamisen edistäminen on esimerkki kestävien rakennusmateriaalien käyttöönotosta, mutta vain siten, että puun hankinnan vaikutus metsien hiilinieluihin huomioidaan ja kokonaishakkuumäärä ei kasva. Rakennuskannasta tulee pitää huolta koko elinkaaren ajan aktiivisilla huoltotoimenpiteillä ja korjausrakentamisella. Energiatehokas rakentaminen sekä energiaremontit vähentävät myös asumisen ja muun maankäytön päästöjä.

Rakentamisen ja maankäytön suunnittelulla voidaan varautua ilmaston lämpenemiseen sekä hillitä ilmastonmuutoksen haittoja ihmisten arkielämälle. Kaupunkirakenteeseen voidaan esimerkiksi jättää luonnonmukaisia tulvapuistoja ranta-alueille ja jokivarsille sekä rakentaa kosteikkoja hulevesien hallintaan. Viherseinät, aurinkopaneelit ja kattopuutarhat paitsi auttavat osaltaan ilmastotalkoissa, myös lisäävät asumismukavuutta.

Kaupungit tarjoavat asuinympäristön suurimmalle osalle suomalaisista. Lähiluonto on oleellinen osa kaupunkien viihtyvyyttä. Maankäytön suunnittelussa ja rakentamisessa on huomioitava ekologiset käytävät ja monimuotoiset luontoympäristöt. Kaupunkilaisten luontoyhteyttä on vahvistettava esimerkiksi riittävän laajoilla puistoalueilla ja kaupunkiviljelyn mahdollistamisella. Tarvittaessa kaupunkikeskustojen rakentamista koskevia korkeusrajoituksia tulee nostaa, mutta kuitenkin siten, ettei korotuksesta seuraa peruuttamatonta vahinkoa kaupunkikuvalle. Ydinkeskustoissa katujen tulee olla pysäköintipaikkojen sijaan kevyen liikenteen ja viherrakentamisen tilaa. Perinteisten saasteiden

torjunnan ohella myös valo- ja melusaastetta tulee vähentää esimerkiksi rakentamalla melusteitä ja kehittämällä älykkäitä valaistusratkaisuja. Esteettömyyteen tulee panostaa jo kaavoituksessa ja rakennusmääräyksissä. Yhteisöille ja kulttuurille tärkeiden luovien tilojen merkitys on tunnustettava ja kaupunkilaisten vaikuttamiskeinoja omaan ympäristöönsä on parannettava.

Kansainvälisyys

on sosialidemokratian ydinajatuksia. Se tarkoittaa myös vahvaa globaalia yhteisvastuuta ja kestävä kehitystä. Jotta ihmisoikeudet ja ilmastollisesti kestävä tulevaisuus toteutuisivat kaikkialla, politiikkaa ei tule tehdä vain oman valtionne eduksi. Suomen on toimittava osana kansainvälisiä yhteisöjä ja tarjottava vastauksia niiden kehittämiseen. Suomen on edistettävä Euroopan unionin syvempää poliittista, sosiaalista ja taloudellista integraatiota, jonka päätepisteenä on aiempaa kokonaisvaltaisemmalle yhteistyölle rakentuva unioni. Yhdistyneiden Kansakuntien roolin on oltava tehokas ja ylikansallinen demokraattinen foorumi. Ihmisoikeuksista ei jousteta kauppapoliittisten suhteiden vuoksi. Suomen ja EU:n poliittista toimintaa ohjaavat ihmisoikeussopimukset, rasististen rakenteiden kitkeminen ja tasa-arvoon pohjautuva kehitysyhteistyö. Vakaan ja tasa-arvoisen, yhdenvertaisen ja ilmastollisesti kestävä maailman rakentaminen on parasta mahdollista turvallisuuspolitiikkaa.

EU:ssa on edistettävä talouspolitiikkaa, jonka ensisijaisena tavoitteena on hyvinvoinnin lisääminen sosialidemokraattisen hyvinvointivaltion keinoin. Talous- ja veropolitiikan tehtävänä on oltava elinkeinorakenteen muutoksen ja työllisyyden tukeminen sekä tuloerojen kaventaminen.

Eurooppa-politiikka

Euroopan unioni ylläpitää rauhaa, mahdollistaa vapaan liikkuvuuden ja ennen kaikkea tuo Suomen osaksi maailman suurinta talousaluetta. EU on tulevaisuudessa vahvimmillaan tiiviin yhteistyön unioni tai liittovaltio, joka nojaa yhteiseen perustuslakiin. Yhteinen perustuslaki selventää päätösvallan jakautumista liittotason ja jäsenmaiden välillä sekä mahdollistaa tehokkaat toimet pysäyttää ilmastonmuutos, vaalia oikeusvaltioperiaatetta ja vahvistaa ihmisoikeuksia. Läheisyysperiaatteella tulee olla vahva asema tiiviin yhteistyön

unionissa, jotta kansallisten parlamenttien, kansallisten tuomioistuinten, alueiden komitean ja kansalaisten ääni kuuluu tiiviin yhteistyön unionin päätöksenteossa. EU:n instituutioiden legitimitettä tulee vahvistaa ja kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia kehittää tukemalla eurooppalaisen kansalaisyhteiskunnan ja julkisen tilan syntymistä. Nuorten ylikansallisen osallisuuden vahvistamiseksi on otettava käyttöön koko EU:n laajuinen Eurooppa-nuorisodelegaattijärjestelmä, jossa delegaattit osallistuvat EU:n päätöksentekoprosesseihin.

Euroopan Unionille tulee luoda yhteinen ja yhtenäinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka unionin ulkopoliittisen vaikuttavuuden vahvistamiseksi, osana kansainvälistä yhteisöä. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskiössä tulee olla eurooppalaisten arvojen, kuten rauhan, demokratian, oikeusvaltion, tasa-arvon ja ihmisoikeuksien edistäminen ja suojelu. Osana yhtenäistä ulkopoliittikkaa EU:lla olisi myös oma yhtenäinen diplomaattikunta. Yhteisen ulkopoliittikkaan ratkaisuisissa tulee siirtyä niin ikään määräenemmistöpäätöksiin.

Euroopan komission on kehityttävä parlamentaariseksi hallitukseksi siten, että vaalit voittaneen ryhmän kärkiehdokas* kokoaa vaalien jälkeen uuden komission parlamentin poliittisten voimasuhteiden mukaisesti. Kärkiehdokasmenettely tulee kirjata perussopimukseen. Jäsenmaiden tulee asettaa komissaariehdokkaikseen vähintään kahden eri sukupuolen edustajat, ja yleisesti edistää vähemmistöjen ja syrjittyjen ryhmien edustuksellisuutta. Unionin päätöksenteossa tulee siirtyä määräenemmistöpäätöksentekoon. Tiiviin yhteistyön unionissa jäsenmaiden demokraattinen osallistuminen turvataan säilyttämällä Eurooppa-neuvosto ja Euroopan unionin neuvosto osana päätöksentekojärjestelmää.

EU:n tulee vahvistaa Euroopan unionin tuomioistuimen roolia riippumattomien päätösten teossa. Yhteiseurooppalaisella oikeusjärjestelmällä* voidaan turvata riippumaton päätöksenteko niissä tilanteissa, joissa poliittiset voimat pyrkivät murentamaan syyttäjän- ja tuomioistuinlaitosten päätöksentekovaltaa ja riippumattomuutta. Eurooppalainen oikeusjärjestelmä tukisi ihmisoikeuksien yhtäläistä toteutumista kaikissa jäsenvaltioissa, ennaltaehkäisisi korruptiota ja mahdollistaisi perusoikeuksien paremman toteutumisen. Euroopan parlamentin sosialistien ja demokraattien ryhmän tulee jatkaa yhteistyötä ainoastaan

sellaisten poliittisten ryhmien kanssa, jotka allekirjoittavat demokratian ja oikeusvaltion perusperiaatteet.

EU:n tulee kehittyä maailman turvallisimmaksi alueeksi vähemmistöille ja edistää ihmisoikeuskehitystä osana monenkeskisiä yhteistyöelimiä, laajenemisneuvotteluja sekä kauppapolitiikkaa. EU:n tulee määrätietoisesti pyrkiä mahdollistamaan Balkanin niemimaan ja Ukrainan valtioiden jäsenyysprosessien loppuun saattaminen siten, että unioni edistää edellä mainittujen maiden jäsenyyden edellytyksiä ja tukee maiden demokratiakehitystä. Unionin perusperiaatteista ei kuitenkaan tule joustaa.

EU:n tulee ulottaa rauhan ylläpitäjän rooli myös pakolaispolitiikkaan siten, että pakolaispolitiikka on inhimillistä, turvaa pakolaisten ja siirtolaisten oikeudet sekä tukee jäsenmaiden pakolaiskiintiöiden nostamista nykymallissa. Euroopan unionin tulee perustaa yhteinen turvapaikkajärjestelmä, joka hoitaa turvapaikkahakemusten käsittelyn sekä kansainvälistä suojelua tarvitsevien henkilöiden sijoittamisen EU:n sisällä, kuitenkin niin, että valtiot vastaavat kansallisesta sijoittumisesta kotouttamispalveluiden ja integraation näkökulmat huomioiden. Pahoin kriisiytyneissä maissa EU:n on yhdessä Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestö IOM:n ja YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n kanssa käynnistettävä lähtömaihin tai lähimpiin turvallisiin maihin monitoimikeskuksia, jotka auttavat pakolaisia turvapaikkaprosessin käynnistämisessä jo lähtömaassa.

Pakolais- tai siirtolaistausta ei saa olla peruste evätä yhteiskunnan palveluita. Valtioiden tulee varmistaa maahanmuuttajien kotoutuminen, palveluiden saavutettavuus ja palvelujärjestelmän kyky kohdata ihmisiä. Pakolaisavun tulee käsittää turvapaikan lisäksi mahdollisuus kouluttautumiseen, ammatin harjoittamiseen, harrastamiseen ja uuden kodin rakentamiseen. Humanitaarisen suojelun perusteita tulee tarkentaa siten, että huono turvallisuustilanne tai ympäristökatastrofi käsittävät ilmastopakolaisuuden, rasismien sekä syrjinnän muiden henkilöön menevien syiden vuoksi. Perheiden yhdistämisen kriteerejä on laajennettava ydinperheen ja aviopuolison lisäksi myös avopuolisoihin, kumppaneihin ja alle 29-vuotiaisiin lapsiin. Perhesiteen perusteella myönnettäviä oleskelulupia koskeva toimeentuloedellytys tulee poistaa tilanteissa, joissa alaikäinen lapsi on perheen kokoajana. Lisäksi toimeentuloedellytyksiä

pakolaisaseman saaneen perheen yhdistämisessä tulee alentaa. Erityisesti yksin saapuneiden turvapaikanhakijalasten ja -nuorten oikeudet on turvattava ja heidät on sijoitettava vastaanottokeskusten sijaan lastensuojeluun. EU:n pakolaismääriä tulee kasvattaa ja myös Suomen tulee nostaa omaa pakolaiskiintiötään, samalla varmistuen kotouttamiseen riittävät resurssit.

Osana Euroopan tulevaisuustyötä on sitouduttava myös Euroopan neuvoston kehittämiseen. Euroopan ihmisoikeussopimuksen historiallinen merkitys ihmisoikeuksien turvaajana on esimerkki siitä, mitä ylikansallisella yhteistyöllä voidaan saavuttaa. Euroopan neuvoston on oltava jatkossakin toimiva neuvottelufoorumi, jossa sekä EU että sen jäsenvaltiot turvaavat laajemman Euroopan yhdenvertaisen kehityksen niin sosiaalisten kuin ihmisoikeuksienkin saralla. EU:n tulee liittyä instituutiona osaksi Euroopan ihmisoikeussopimusta, jotta EU voi toimia vastaajaosapuolena Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa käsiteltävissä valituksissa.

EU on maailman suurin talousalue ja käyttää kauppapolitiikassa merkittävää valtaa. Tulevaisuudessa unionin on käytettävä vahvemmin taloudellista ohjausvaltaansa markkinatalouden kielteisten vaikutusten hillitsemiseksi. Euroopan parlamentin ja sitä kautta kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia talous- ja rahapolitiikassa on lisättävä. Euroopan keskuspankin talous- ja rahapolitiikan tavoitteeksi hintavakauden rinnalle on nostettava työllisyys ja kestävä talouskasvu. Aktiivinen kysynnäsääntelypolitiikka ja elvyttävä talouspolitiikka on mahdollistettava. Näin unionin ja EKP:n toimilla pystytään reagoimaan kokonaiskysynnän muutoksiin ja estämään isot talouskriisit. Yhteistä talouspolitiikkaa on laajennettava koskemaan myös eurooppalaisia lainamarkkinoita kehittämällä yhteisiä eurooppalaisia velkakirjoja

EU:n jäsenvaltioiden valtiontukikilpailusta tulee päästä eroon ja Euroopan Unionin budjettivaroja tulee kasvattaa yhteisten strategisesti merkittävien, kuten vihreän siirtymän, TKI-toiminnan ja puolustusteollisuuden investointien toteuttamiseksi. Budjettivarojen kasvattamiseksi Euroopan Unionille tulee myöntää verotusoikeus.

Kehitysyhteistyö- ja kumppanuuspolitiikka

Yhteisiä ratkaisuja ja kansainvälistä yhteistyötä tarvitaan enemmän kuin aikoihin. Kehityspolitiikan on tuettava kehittyvien maiden kestävää kasvua ja kehitystä, pohjattava sekä kansallisesti että EU:n tasolla kestävä kehityksen edistämiseen, köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseen sekä ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Koko kehityspolitiikan tulee olla pitkäjänteistä, ennakoitavaa ja johdonmukaista.

Kansainvälisen yhteisön on varauduttava tuleviin pandemioihin. Pandemioita on ehkäistävä ja niiden juurisyihin on puututtava. Rokote- ja lääkepatenttien osalta on harjoitettava positiivista erityiskohtelua matalan tulotason ja kehittyvien maiden osalta. Näillä mailla täytyy olla oikeus tuottaa lääkkeitä ja rokotteita patenttivapaasti, jotta ihmisoikeuksien toteutuminen voidaan turvata.

Kehitysyhteistyöllä on tärkeä rooli kehityspolitiikan tavoitteiden saavuttamisessa. Suomen on laadittava toteuttamiskelpoinen ja selkeät välitavoitteet sisältävä suunnitelma kehitysyhteistyömäärärahojen nostamiseksi yhteen prosenttiin bruttokansantuotteesta, ja ohjattava vähintään 0,2 prosentin osuus BKT:stä vähiten kehittyneille maille. Länsimaiden on annettava globaalien etelän maiden velat anteeksi maksaakseen oman osuutensa sosiaalisesta ja ekologisesta velasta. Kehitysyhteistyön tulee pohjata tasavertaiselle kumppanuudelle.

Naiset, tytöt ja eri vähemmistöt kärsivät kohtuuttomasti eriarvoisuudesta, köyhyydestä, ihmisoikeusrikkomuksista ja ilmastonmuutoksen vaikutuksista. Haavoittuvimmassa asemassa olevat ryhmät ja ihmiset sekä sukupuolten tasa-arvo tulee olla ensisijaista kehityspolitiikassa, -rahoituksessa ja -yhteistyössä. Naisten yhteiskunnallisen aseman parantaminen koulutuksen, osallistamisen sekä toimeentulon tukemisen kautta on tärkeää hauraiden yhteiskuntien vakauttamisessa. Samalla se hillitsee väestönkasvua.

Afrikka on myös kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta erityisen tärkeässä roolissa. YK:n ennusteen mukaan maanosan väkiluku nousee vuoteen 2050 mennessä 2,4 miljardiin. Työttömyys ja nälänhätä ovat vahvasti

läsnä monen ihmisen elämässä ja ilmastonmuutoksen vaikutukset vaikuttavat ihmisten elinoloihin ja elinkeinoihin.

Suomen Afrikka-suhteiden tulee perustua aitoon kumppanuuteen, jossa tuetaan Afrikan maiden kykyä vahvistaa demokratiaa ja kansalaisyhteiskuntaa sekä luoda talouskasvua ja työpaikkoja. Päätöksenteossa on huomioitava, että Afrikka on poliittisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti hyvin moninainen maanosa. Afrikan Unionin (AU) Agenda 2063 *The Africa We Want* -julistukseen kirjattujen tavoitteiden tulee olla suhteiden lähtökohta. Kumppanuuksien luomisessa tulee nähdä halu monipuolistaa ja syventää Suomen suhteita Afrikan maihin, AU:hun sekä alueellisiin ja paikallisiin järjestöihin ja kansalaisyhteiskuntaan. Erityisesti kansalaisyhteiskunnan järjestöjen kanssa työskenteleminen vähentää korruption vaikutusta ja pitää huolen siitä, että kansalaisten ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien näkökulma tulee edustetuksi. On tärkeää, että Afrikka kehittyy ja vaurastuu, mutta samalla tulee huomioida kestävän kehityksen periaatteet ja tukea vihreää siirtymää sekä digitaalisuutta taloudellisen kehityksen aikana.

Kauppapolitiikka

Globaalin eriarvoisuuden ja ilmastonmuutoksen torjumiseksi kauppapolitiikan tulee perustua maailmanlaajuisesti säänneltyyn vapaakauppaan ja sen on oltava linjassa kestävän kehityksen ja ihmisoikeustavoitteiden kanssa. Kauppapolitiikan keskusteluja ohjaavat yritysvastuu, työntekijöiden oikeudet, digitaalisten suuryritysten haalima valta, protektionismin kasvu sekä veroparatiisit. Myös Kiinan ja USA:n välinen kauppasota vaikuttaa tulevien vuosien kehitykseen.

Maailman kauppajärjestö WTO:n rooli on muuttunut perustamisen jälkeen avaavasta kilpailevaksi. Jotta kauppapolitiikan rooli ilmastokriisin hidastajana olisi nimellisen sijaan konkreettinen, tulee WTO:n ajamaa politiikkaa tarkastella kriittisesti. Kauppapoliittinen yhteistyö ei voi perustua suuryritysten tai yksittäisten maiden omien etujen ajamiseen. Ihmisoikeuksien kunnioittamisen tulee näkyä sekä ulko- että kauppapolitiikassa. Kansainväliset kauppasopimukset ja -määräykset ovat ainoa tapa vaikuttaa globaaleihin yrityksiin. Jos säännöt ovat sitovia kaikkialla, yritykset eivät voi väistää vastuuta rekisteröimällä yritystään

muualle. Kaupankäynti WTO:n sopimusten alla on useille maille elinehto ja siksi suurvaltojen aseman väärinkäyttämisen ehkäisemiseksi sopimuksia tulee tiukentaa.

Ihmisoikeuksia tulee valvoa tuotantoketjujen kaikilla tasoilla, tuotantoketjujen läpinäkyvyyttä parantaa ja yritykset on saatettava vastuuseen rikkomuksistaan. Työntekijöiden oikeudet globaalissa etelässä ovat lähes olemattomat ja länsimaiset yritykset riistävät ihmisten oikeuden riittävään toimeentuloon voittojen vuoksi.

Kansainvälisen työjärjestön ILO:n asemaa globaalina työmarkkinoiden standardien kehittäjänä on vahvistettava. ILO:n jäsenvaltioiden yleissopimusten ratifiointiprosessia on tuettava ja työntekijöiden oikeudet on saatava yleissopimusten asettamalle minimitasolle kansainvälisesti. Oikeus työtaistelutoimiin on saatava koskemaan kaikkia maita globaalisti. Kauppakumppanien ollessa talouskehityksen eri vaiheissa, kauppasopimuksia ja vapaakauppaa tulee toteuttaa varoen. Vapaakaupan ei tule mahdollistaa rikkaille maille globaalien etelän työvoiman ja resurssien riistoa tai kehittyvien maiden käyttöä kaatopaikkana haitalliselle jätteelle tai liikatuotannolle.

Kauppapolitiikan tulee säilyä jatkossakin Euroopan unionin toimivallan piirissä, jotta se voi käyttää kokoaan ihmisoikeuksien ja demokratian edistämiseen sekä ilmastonmuutoksen torjuntaan. Pitkistä etäisyyksistä aiheutuvat rahtimatkojen päästöt, puutteellinen teknologia, heikot ympäristönsuojelumekanismit ja kestämatön kulutustapa ovat riskitekijöitä, joihin kauppasopimuksilla voidaan vaikuttaa. Mikäli kauppasopimuksen osapuolet eivät kunnioita sopimuksen ehtoja, EU:n tulee asettaa pakotteita. EU:n tulee myös oma-aloitteisesti valvoa ehtojen toteutumista. Tulevina vuosina EU:n tulee uudelleen arvioida kauppasopimuksiaan ja niiden laadintaperusteita. Sopimusosapuolten toiminnan läpinäkyvyys, ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja Euroopan parlamentin rooli kauppasopimuksien hyväksyjänä ovat tulevien vuosien kehityskohteita. Euroopan unionin neuvoston asemaa neuvotteluissa tulee vahvistaa. Vanhoja sopimuksia tulee uudelleenarvioida, jos niiden ehdot eivät toteudu tai toimintaympäristö on oleellisesti muuttunut.

Huomiota on kiinnitettävä myös globaaliin asekauppaan, joka on uhka ihmisoikeuksien ja demokratian toteutumiselle. Lähes kaikki suurimmat aseita vievät maat kuuluvat YK:n turvallisuusneuvoston pysyviin jäsenmaihiin. Kaikki asekauppa hyökkäyssotaa käyvien tai ihmisoikeuksia kunnioittamattomien valtiollisten tai ei-valtiollisten toimijoiden kanssa tulee sanktioida Suomessa, EU:ssa ja kansainvälisesti. Kaksikäyttötuotteiden kauppaan tulee kiinnittää erityistä huomiota. Kaikkea asekauppaa tulee vähentää.

Ulkopoliittika

Suomi on ulkopoliittinen toimija sekä kansallisvaltiona että osana EU:ta ja NATO:a. Suomen ulkopoliittista linjaa ohjaa rauha, kestävä kehitys, ihmisoikeudet sekä erityisesti intersektionaalinen* feminismi. Feministisen ulkopoliittikan tavoitteena on jokaisen oikeus elää ilman fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkivaltaa, maailmanlaajuinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä sukupuolien yhtäläisten mahdollisuuksien sekä ihmisoikeuksien toteutuminen, jossa huomioidaan historiallinen konteksti, rakenteellinen syrjintä* ja marginalisoidut ryhmät. Feministinen ulkopoliittika tarkoittaa esimerkiksi edustuksellisuutta, kansainvälistä tasa-arvoa edistävien järjestöjen resurssien turvaamista sekä aliedustettujen ryhmien roolin edistämistä konfliktien ratkaisijoina ja rauhantyyön edistäjinä.

Näemme, että presidentin rooli ja valtaoikeudet ulkopoliittikan johtamisessa ovat liian laajat. Kannatamme perustuslain muuttamista niin, että tasavallan presidentin toimeenpanevat ulkopoliittiset tehtävät tulee jakaa pää- ja ulkoministerille, presidentin säilyttäessä puhtaan seremoniallisten tehtävien toteuttamisen. Näin Suomen kansan vaikutusvaltaa ulkopoliittikkaan vahvistetaan, koska valtioneuvoston valta vaatii jatkuvan luottamuksen demokraattisen mandaatin omaavilta kansanedustajiltamme.

Kriisit ja sodat aiheuttavat suuria esteitä kehitykselle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle, ja siksi Suomen tulee työskennellä pitkäjänteisesti kriisien ennaltaehkäisyyn ja rauhanneuvottelujen ja -välityksen parissa. Suomi vastaa YK:n turvallisuusneuvoston Naiset, rauha ja turvallisuus 1325 -päätöslauselman sekä Nuoret, rauha ja turvallisuus 2250 -päätöslauselman toimeenpanosta ja

kansallisten toimintaohjelmien laatimisesta. YK:ssa on aloitettava työ nuorten oikeuksien sopimuksen laatimiseksi.

Suomen maantieteellinen asema on ohjannut historiassa Suomen ja Venäjän välisiä suhteita. Suomen ei tule avata keskusteluyhteyttä Venäjän kanssa niin kauan, kun Venäjä toteuttaa sotatoimia rajojensa ulkopuolella. Suomen ei tule koskaan tunnustaa Venäjän kansainvälisen oikeuden vastaisilla sotatoimilla miehittämiä Ukrainalle kuuluvia alueita. Suomessa asuviin venäjänkielisiin, Venäjän toimista irtautuneisiin Suomessa asuviin venäläisiin ja Venäjän kulttuuriin Suomessa tulee suhtautua pohjoismaisen sivistyksen tavoin kunnioittavasti. Suomen tulee asemoitua suhteessa Venäjään ensisijaisesti osana Euroopan unionia ja puolustusliitto Naton jäsenenä.

Kiinan ja USA:n tasapainottelu kauppaa- ja teknologiasodan rajamailla asettaa varjon myös Suomen kahdenvälisille suhteille maiden kanssa. Kiina pyrkii jatkuvasti muuttamaan yhteisesti sovittua sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää omiin tarkoituksiinsa sopivaksi rapauttaen samalla sanan- ja yksilönvapautta. Suomen tulee asemoitua neuvotteluissaan Kiinan ja USA:n kanssa ensisijaisesti osaksi yleisesti sovittua EU:n linjaa sekä pyrkiä kumppanuuksiin maailman demokraattisten maiden kanssa, jotta se voi pyrkiä välttämään pelinappulaksi joutumisen tulevien vuosikymmenten suurvaltakilpailussa.

Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka

Suomeen kohdistuvat uhat ovat yhä hankalammin ennakoitavissa ja havaittavissa. Suomen NATO-jäsenyys Ukrainassa käytävän sodan seurauksena on oikea askel kansallisen turvallisuuden takaamiseksi. NATO:n lisäksi Suomen tulee edistää puolustusyhteistyötä niin pohjoismaiden välillä kuin Euroopan Unionissa.

Muuttunut ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö edellyttää Suomelta uusia ratkaisuja kansallisen turvallisuuden takaamiseksi. Suomen ja muiden EU-maiden puolustusmenojen budjetin taso tulee yltää vähintään 2 % bruttokansantuotteesta. Suomen tulee tavoitella aktiivista roolia puolustusliitto

NATO:ssa. Suomen ei tule kuitenkaan sallia ydinaseita omalla maaperällään. Suomen pitkän aikavälin tavoite tulee ydinasekieltosopimukseen liittyminen ja kansainvälisesti joukkotuhoaseiden täysimittainen riisunta.

Euroopan puolustuksen tarkoituksenmukaisuutta on tarkasteltava aina kokonaisuutena. Pysyvää puolustuksellisten rakenteiden yhteistyötä ja Euroopan puolustusrahaston toimintaa on jatkettava ja syvennettävä. Puolustusteollisuuteen tulee panostaa paitsi EU:n yhteisten turvallisuuden kehittämiseksi myös taloudellisten huoltovarmuussyiden takia. Euroopan unionin nopean toiminnan joukkoja on resursoitava yhteisesti ja niiden tulee osallistua rauhanturvaamiseen YK:n mandaatilla. EU:n ulkorajojen valvontaa on kehitettävä ja resurssit on turvattava, jotta valvonta toimii luotettavasti. Operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtivan Frontexin ulkoista valvontaa täytyy parantaa, jotta ihmisoikeudet toteutuvat täysimääräisesti sen toiminnassa.

Samalla on jatkettava tiiviimpää pohjoismaista yhteistyötä, sillä erityisesti Suomen ja Ruotsin tiivis vuoropuhelu ja koordinaatio, on Suomen ja koko Euroopan etu. Nordefcon roolia ja rakenteita tulee vahvistaa ja konkretisoida.

Parantaakseen omien joukkojensa suorituskykyä Suomen tulee osallistua kansainvälisiin kriisinhallinta- ja rauhanturvaoperaatioihin entistä aktiivisemmin. Suomen tulee YK:n 1325 Naiset, Rauha ja Turvallisuus -päätöslauselman mukaisesti edistää naisten osallisuutta niin siviili- kuin sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin, sekä osallistaa naisia yhä laajemmassa mittakaavassa turvallisuus- ja puolustustoiminnassa. Operaatioihin osallistuminen palvelee kansainvälisen kokemuksen kartuttamista sekä tukee kansainvälisen terrorismin ja rikollisuuden kitkemistä.

Sisäistä turvallisuutta tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon uudet uhkakuvat, kuten syrjäytyminen. Ääriajattelun ja terrorismin torjuntaan liittyvää tutkimusta tulee rahoittaa entistä paremmin. Suomen ja poliisin on reagoitava äärioikeistolaisen väkivallan uhkaan aiempaa vahvemmin, ja ennalta estää äärioikeistolaisten ryhmien toimintaa.

Tiedustelulakien uudistaminen on lisännyt tiedustelun keinovalikoimaa, mutta tuonut myös suuremman vastuun olla loukkaamatta perusoikeuksia. Uudet valtuudet nostavat odotuksia tiedustelutiedon laajuudesta ja tarkkuudesta sekä antavat tiedusteluelimille mahdollisuuden kohdistaa niin kutsuttua "massavakoilua" kaikkeen Suomessa kulkevaan tietoliikenteeseen. Laajassa tiedonkeruussa on käytettävä erityistä harkintaa eettisyyden ja kerätyn tiedon tarpeellisuuden suhteen. Käytettävien laitteiden ja menetelmien tulee olla salaisia ja kotimaisia.

Uusien tietoverkkoihin kohdistuvien valtuuksien ei tule viedä huomiota muilta uusilta valtuuksilta, kuten henkilötiedustelulta. Henkilötiedustelun tulee noudattaa samoja periaatteita kansalaisten yksityisyyden suhteen kuin signaalitiedustelun valtuuksien. Uusien valtuuksien ja niiden tuomien valtaviin tietomääriin ei tule jättää taka-alalle avointen lähteiden tiedustelun arvokasta roolia tiedustelutiedon hankkimisessa. Avointen lähteiden tiedustelun koulutusta tai resursseja ei tule vähentää. Tiedustelualalle hyödylliseen koulutukseen on panostettava myös siviilien keskuudessa, jotta alalle saadaan parhaat ammattilaiset kaikista ryhmistä, eikä vain puolustusvoimista ja poliisista.

YK on globaalin rauhan ja turvallisuuden varmistaja, jonka tulee toimia yhä aktiivisemmin ydinaseriisunnan edistäjänä. YK:n on puututtava autonomisten asejärjestelmien kehitykseen, sillä täysin autonomisissa asejärjestelmissä kohteen valinta ja tappaminen ulkoistetaan robotille, joka ei kykene eettiseen ajatteluun. Tällaisten järjestelmien kokonaisvaltainen jalostaminen ja hyödyntäminen tulee sanktioida.

Ilmaston lämmitessä ja globaalin turvallisuustilanteen kiristyessä arktisen alueen kiinnostus kansainvälisesti ja suurvaltojen keskuudessa kasvaa, sillä Koillisväylän avautuminen lyhentäisi reittiä Euroopasta Aasiaan huomattavasti. Lisäksi alueella on huomattavat luonnonvarat. Ukrainan hyökkäyssodan seurauksena jäänyt yhteistyö arktisella alueella on uudelleenelvytettävä Pohjoismaiden ja EU:n sisällä. Lisäksi Suomen ja EU:n on arktisen alueen puolesta sitouduttava torjumaan ilmastonmuutosta ja turvaamaan alkuperäiskansojen, kuten saamelaiden, oikeuksien täysimääräistä toteutumista sekä rahoittamaan arktisen alueen tutkimustoimintaa.

Entistä monimuotoisemmat uhkakuvat vaativat jatkuvaa huoltovarmuuden kehittämistä. Riittävä kotimainen ja eurooppalainen tuotanto kriittisillä sektoreilla, kuten puolustusteollisuudessa ja energiateollisuudessa, tulee turvata. Suomen merivoimilla tulee olla riittävät resurssit turvata Suomen merialueiden, Suomenlahden ja Itämeren avoimuus.

Hybridi- ja kyberuhat

Hybridiuhkiin varautuvia koulutuksia ja simuloituja skenaarioita tulee järjestää entistä laajemmalla alueella ja niihin on osallistettava entistä laajempi joukko viranomaisia, päättäjiä, virkahenkilöitä ja muita tarpeellisia sidosryhmiä realistisuuden saavuttamiseksi. Simuloituja laajoja skenaarioita tulee hyödyntää myös paikallisjoukkojen koulutuksessa. Proaktiivinen kriittisten järjestelmien testaus on välttämätöntä aukkojen löytämiseksi ja paikkaamiseksi.

Kiristyshaittaohjelmat yleistyvät tulevaisuudessa. Erityisesti kriittisten järjestelmien ylläpitäjiä, mutta myös järjestelmien käyttäjiä, tulee tukea hyökkäyksiä vastaan suojaautumisessa. Viranomaisten on valmistauduttava tilanteisiin, joissa tärkeisiin järjestelmiin pääsystä vaaditaan lunnaita.

Kyberuhat mullistavat myös sodankäynnin. Suomen tulee jatkuvasti tutkia ja investoida uusiin elektronisen sodankäynnin kykyihin sekä laitteisiin. Elektronisen sodankäynnin merkitys tulee tunnistaa sodan muuttuessa entistä datakeskeisemmäksi. Kyberhyökkäyksiltä puolustautuessa suojaautuminen ei yksin riitä. Tietojärjestelmiä on testattava säännöllisesti haavoittuvuuksien löytämiseksi. Esimerkiksi Red-tiimien kouluttamiseen ja palkkaamiseen on varattava riittävästi resursseja. Lisäksi on kartoitettava Suomessa sijaitsevia avoimia tietokantoja sekä IoT-laitteita välttyäksemme laajoilta henkilötietojen vuodoilta. Kansalaisten, valtion ja kriittisen infrastruktuurin palvelujen arkaluonteista dataa ei tule jatkossakaan säilyttää EU:n ulkopuolisilla palveluntarjoajilla.

Asepalvelus ja tasa-arvo

Suomen maanpuolustuksen uskottavuus ei saa rapistua. Kun jopa kolmannes alle 30-vuotiaista miehistä ei suorita asepalvelusta ja ikäluokat ovat jatkuvasti

edeltäjiään pienempiä, reservin riittävyys on Suomen nykyisen asepalvelusmallin puitteissa uhattuna. Nykymalli ei myöskään vastaa Suomen esittämää kuvaa tasa-arvoisesta ja oikeudenmukaisesta maasta. Suomen on siirryttävä asteittain tasa-arvoisempaan ja kokonaispuolustuksen kannalta hyödyllisempään kansalaispalvelusmalliin, jonka jokainen 18-30-vuotias Suomen kansalainen suorittaa joko aseellisena tai siviili- ja kriisinhallintapalveluksena, mutta kuitenkin siten, että Puolustusvoimilla on oikeus varata tarvittava henkilömäärä aseelliseen koulutukseen.

Puolustusvoimia kehitettäessä on puututtava myös muihin rakenteellisiin ongelmiin, kuten hiljenemisen kulttuuriin, ja kehitettävä tapoja tuoda väärinkäytös myös anonyymisti ilmi. Väärinkäytöksen ilmi tuominen ei saa vaikuttaa uhrin tai tapahtunutta todistaneen sotilasuraan negatiivisesti. Asepalveluksessa on lisäksi puututtava tiukemmin simputtamiseen ja vertaisten väliseen kiusaamiseen eli pennalismiin. Vapaaehtoista asepalvelusta suorittavat naiset kokevat runsaasti häirintää palveluksensa aikana. Puolustusvoimien on puututtava nykyistä tehokkaammin sukupuolten väliseen epätasa-arvoon asepalveluksen aikana..

Kansalaispalveluksesta on tehtävä vähintään puolen vuoden mutta korkeintaan vuoden mittainen ja kaikille yhteinen. Uskontokuntien kansalaispalvelukseen liittyvät erityisasemat on purettava. Kansalaispalvelusmallissa koko ikäluokka velvoitetaan yleisiin kutsuntoihin. Kutsunnat toimivat informaatiotilaisuutena kaikista palvelusmuodoista ja tämän jälkeen jokainen kutsunnanlainen ilmoittaa itselleen mieluisan palvelusmuodon. Vaikka palveluksen ensisijainen tarkoitus on jatkossakin maanpuolustus, tulee sekä ase- että kansalaispalveluksen vastata enemmän nykypäivää, ja tarjota erilaisia mahdollisuuksia palvelusta suorittaville. Palvelukseen on sisällytettävä tulevaisuuden kannalta hyödyllisiä taitoja, kuten hengenpelastustaitoja ja tietoutta kyberuhista sekä huomioitava vahvasti myös ei-sotilaallisia uhkia, kuten mahdolliset tietoliikennehäiriöt, ympäristökriisit ja infrastruktuuria heikentävät tilanteet.

Palvelusta on kehitettävä erilaiset ihmiset paremmin huomioon ottavaksi. Jos kutsutulla ei ole edellytyksiä tai halua suorittaa palvelusta aseellisesti, on hänet ensisijaisesti ohjattava aseettomaan palvelukseen ja toissijaisesti kansalaispalvelukseen vapautuksen myöntämisen sijaan. Lisäksi on tarkasteltava

kelpoisuusluokkia, jotta yhä useammalla on mahdollisuus suorittaa palvelus. Järjestelmässä on huomioitava erityisesti palveluksen suorittaneiden mahdollisimman joustava siirtymä jatko-opintoihin tai työelämään ylimääräisten välivuosien välttämiseksi.

Asepalvelus ollessa keskeinen osa maanpuolustusvelvollisuutta, näemme myös reservin koulutuksen kokonaismaanpuolustuksen kannalta kehitettäväksi kokonaisuudeksi 2020-luvulla. Siviilipalveluksen käyneille on myös tarjottava täydennyskoulutuksia, joilla heitä voi hyödyntää varareservissä myös sotilaallisen puolustuksen tarpeisiin. Sekä perusyksikötason pakollisia kertausharjoituksia että vapaaehtoisia kertausharjoituksia tulee lisätä. Yhteiskunnan tulee tukea nykyistä paremmin myös reserviläistaitoja ja poikkeusolovalmiuksia kehittäviä harrastuksia niin reserviläisille kuin siviileille.

Ellemme varmuudella tiedä, kuinka tulee käymään, olettakaamme, että kaikki käy hyvin.

Asiasanasto

Asiasanastoon on koottu poliittisessa ohjelmassa olevia käsitteitä ja sisältöjä.

Agenda 2030 = Maailman kaikkien maiden kestävän kehityksen työtä ohjaa vuonna 2015 YK:ssa sovittu kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma. Toimintaohjelma sisältää yhteensä 17 tavoitetta, jotka maiden tulisi yhdessä saavuttaa vuoteen 2030 mennessä.

Depenalisointi = Tarkoittaa, että tietyissä rikoksissa tavanomaisista tapauksista ei rangaista, vaikka teko onkin laitton. Esimerkiksi kannabiksen tapauksessa vähäisen kannabismäärän hallussapidosta ei tavanomaisissa tapauksissa rangaistaisi.

Efektiivinen marginaaliveroaste = Vero, jossa otetaan huomioon myös lisätulojen vaikutus henkilölle maksettavaan sosiaaliturvaan. Kannustinloukku on esimerkki tilanteesta, jossa efektiivinen vero on hyvin korkea, jolloin työnteosta ei jää henkilölle tuloja juuri sosiaaliturvaa enempää, jolloin kannuste työntekoon on vähäinen.

Ekologinen kompensatio = Toimintatapa, jossa johonkin luonnolle tai elinympäristölle aiheutettu haitta korvataan toisaalla esimerkiksi suojelemalla metsää.

EU:n huolellisuusvelvoite = Ajatus, jossa EU:n sisämarkkinoilla toimivilla yrityksillä täytyisi olla vastuu aiheuttamastaan haitasta ihmisille ja ympäristölle tuotantoketjussa.

Globaali yritysten minimivero = Toimintamalli, jossa yritysten maksamalle yhteisöverolle laitettaisiin alaraja, jotta erityisesti suuryritykset eivät voisi tehdä aggressiivista verosuunnittelua.

Hiilitulli = Tulli, joka maksetaan EU:n ulkopuolella tuotetuista tuontituotteista, jotka on tuotettu maissa, joiden ilmastotavoitteet eivät ole EU:n mielestä riittäviä. Tarkoitus on estää tuotannon siirtyminen vähemmän säänneltyihin maihin ja varmistaa Pariisin ilmastosopimuksen toteutuminen.

Informaatiovaikuttaminen = Toimintaa, jossa informaatiota käyttämällä pyritään painostamaan ja epävakauttamaan toista toimijaa vaikuttamalla yleiseen mielipiteeseen, ihmisten käyttäytymiseen tai päätöksentekijöihin.

Intersektionaalisuus = Intersektionaalisuudessa tarkastellaan useita tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisen asemaan yhteiskunnassa. Esimerkiksi intersektionaalisessa feminismissä tarkastelun kohteena on muun muassa ikä, sukupuoli, etninen tausta, seksuaalinen suuntautuneisuus ja yhteiskuntaluokka.

Kaivosveron rojalimalli = Mallissa kaivosvero määräytyy louhitun malmimäärän tai kaivannaisten arvon perusteella.

Kampanjakatto = Vaalikampanjoissa käytettävä kampanjabudjettia rajaava rajaustoimi, jonka tarkoituksena on edistää demokratian toteutumista, jotta myös muilla kuin varakkailla on tasa-arvoisempi mahdollisuus tulla valituksi esimerkiksi eduskuntaan.

Kevytyrittäjyys = Yrittäjän ja palkansaajan väliin jäävä lainsäädännöllisesti epäselvä työnteon muoto. Kevytyrittäjyys on usein keikkatyötä, jossa kukin toimeksianto laskutetaan erikseen. Kevytyrittäjä ei ole oikeutettu työttömyysturvaan.

Kiertotalousyhteiskunta = Yhteiskunta, joka toimii ympäristön kantokyvyn rajoissa. Materiaalit kiertävät, hyödykkeet ovat pitkäikäisiä ja niitä voi korjata sekä huoltaa ja yhteiskäyttöhyödykkeet kuten yhteiskäyttöautot ovat arkipäivää. Omistamisen rooli muuttuu.

Korkeakoulutuksen duaalimalli = Korkeakoulutuksen malli, jossa ammattikorkeakoulut ja yliopistot on erotettu toisistaan lainsäädännöllisesti. Yliopistoilla on pääsääntöinen vastuu akateemisesta tutkimuksesta ja ammattikorkeakouluilla soveltavasta tutkimuksesta ja käytännön työelämästä.

Kärkiehdokasmenettely = Eurooppalaiset puolueet valitsevat europarlamenttivaaleissa kärkiehdokkaan, josta tulee Euroopan komission puheenjohtaja, jos puolue voittaa vaalit.

Lobbausrekisteri = Rekisteri, johon merkitään kaikki esimerkiksi päätöksentekuelimen toimijan kuten parlamentaarikon sidosryhmätapaamiset. Tarkoituksena on tehdä lobbauksesta avointa ja läpinäkyvää.

Luottamushenkilöjärjestelmä = Järjestelmä, jossa ammattiliittoon kuuluvat henkilöt järjestäytyvät ja valitsevat keskuudestaan luottamushenkilön. Luottamushenkilö toimii välittäjänä työntekijöiden ja työnantajan välillä edistäen työrauhaa.

Marcora-laki = Italiassa vuonna 1985 säädetty laki, jossa työntekijöillä on mahdollisuus ostaa tuetusti yritys, jos sille ei löydy jatkajaa tai yritys on ajautunut taloudelliseen kriisiin.

Monitoimijainen päivystysmalli = Terveystieteiden hoitomalli, jossa akuutti mielenterveyden hoito turvataan toteuttamalla kiireelliset päivystysvuorot sosiaali- ja terveydenhuollon ja täydentävässä roolissa kolmannen sektorin edustajien eli järjestöjen yhteistyönä.

Naton rauhankumppanuus = Rauhankumppanuuden tarkoituksena on esimerkiksi tiedonvaihto turvallisuusympäristöön liittyen sekä kansallisen ja kansainvälisen kriisinhallinnan kehittyminen koulutuksien ja harjoitusten kautta.

Osallistava budjetointi = Toimintapa, jossa esimerkiksi julkisessa suunnittelussa kunnan asukkailta pyydetään ehdotuksia urheilualueen suunnitteluun. Kunnan asukkaat saavat äänestää parasta vaihtoehtoa, joka valitaan toteutettavaksi.

Paikallinen sopiminen = Paikalliselle sopimiselle ei ole yksiselitteistä määritelmää. Usein julkisessa keskustelussa tarkoitetaan tilannetta, jossa esimerkiksi joustavista työaikajärjestelyistä sovitaan työpaikkatasolla, kuitenkin työehtosopimuksessa määriteltyjen raamien puitteissa. Paikallisesti on aina sallittua sopia työehtosopimuksen ja lain tasoa paremmista eduista.

Palkansaajarahastot = Järjestelmä, jonka tavoitteena on tarjota yrityksen työntekijöille vaihteellinen mahdollisuus osaamista yritykseen, ja lisätä siten vaikutusvaltaa ja vastuuta.

Pohjoismainen saamelaisopimus = Sopimus, jolla pyritään turvaamaan saamelaisten oikeuksia ja yhtenäistämään toimintamalleja Pohjoismaissa. Neuvottelut kesken.

Pohjoismainen työvoimapalveluiden malli = Malli, jossa arvioidaan varhaisessa vaiheessa kokonaisvaltaisesti ja yksilöllisesti ihmisen palvelutarpeita ja tuetaan vahvasti työnhaussa, jotta työttömyys ei pitene.

Rakenteellinen syrjintä = Rasismin muoto, joka kuvaa instituutioiden ja yhteiskuntien rakenteissa eli esimerkiksi tavoissa ja käytännöissä esiintyvää syrjintää, joka on usein sisäistettyä ja alitajuista.

Sopimusyhteiskunta = Monia merkityksiä. Tässä ohjelmassa viitataan vastuunjakoon työmarkkinapolitiikassa, jossa pääosin työnantajajärjestöt ja työntekijäjärjestöt neuvottelevat työn ehdoista.

Sosiaalinen luotto = Hyvinvointialueen sosiaalisista syistä myöntämä luotto, jonka tarkoituksena on estää ihmisen ajautuminen ongelmiin tai ratkaista jo syntyneitä ongelmia kuten velkakierrettä.

Subjektiiivinen varhaiskasvatusoikeus = Jokaisella lapsella on tarpeensa mukaan oikeus varhaiskasvatukseen.

Työvoiman tarveharkinta = Toimintatapa, jolla säännellään työperäistä maahanmuuttoa. Tarkoituksena on estää suorittavan tason töissä ansiotason polkeminen rajoittamalla EU:n ulkopuolisen matalasti koulutetun työvoiman tuloa Suomeen.

Universalismi = Monia merkityksiä. Voidaan käsittää ideaalina, jossa kaikille on saatavilla esimerkiksi hyvinvointivaltion palveluita riippumatta tulotasosta. Suomessa kaikki ovat oikeutettuja esimerkiksi julkiseen terveydenhuoltoon olivatpa he vähävaraisia tai hyvätuloisia.

Vastasyklinen finanssi- ja työmarkkinapolitiikka = Toimintatapa, jossa tasataan suhdannevaihteluja. Esimerkiksi heikossa markkinatilanteessa kuten taantumassa tai lamassa valtio lisää menojaan ottamalla velkaa, jotta monilta negatiivilta seurauksilta kuten laajamittaisilta irtisanomisilta voidaan välttyä.

Yhteiseurooppalainen oikeusjärjestelmä = Järjestelmä, jossa Euroopan unionin tuomioistuimen valtaa on vahvistettu ja se on tosiasiallisesti korkein oikeusaste unionissa, ja voi esimerkiksi sanktioida jäsenvaltioita ihmisoikeusrikkomuksista.

Yhteisötalous = Yksityisen ja julkisen sektorin väliin jäävä sektori, joka kattaa muun muassa osuuskunnat. Yhteisötaloudessa ei tavoitella voittoa vaan hyvinvointia.

YK:n alkuperäiskansasopimus ILO 169 = Alkuperäiskansoja koskeva yleissopimus, joka turvaa esimerkiksi saamelaisten oikeuksia. Suomi ei ole ratifioinut.

